

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Michaela Kudryová

Domácí násilí, zejména kriminologické a trestněprávní aspekty

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce: 20. října 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....
Michaela Kudryová

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucím mé diplomové práce JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. a JUDr. Marii Vanduchové, CSc. za pomoc a cenné rady při zpracování diplomové práce.

Také bych ráda poděkovala své rodině a Jakubovi Zvolánkovi za podporu v průběhu celého studia.

Obsah:

Úvod.....	1
1. Úvod do problematiky domácího násilí.....	3
1.1 Vymezení pojmu „domácí násilí“.....	3
1.1.1 Znaky domácího násilí.....	5
1.1.2 Dynamika domácího násilí.....	6
1.2 Druhy a formy domácího násilí.....	7
1.3 Příčiny domácího násilí.....	9
1.4 Mýty o domácím násilí.....	11
1.5 Pojem pachatel a oběť domácího násilí.....	12
1.5.1 Pachatel domácího násilí.....	12
1.5.2 Oběť domácího násilí.....	13
2. Viktimologické aspekty domácího násilí.....	14
2.1 Viktimologie obecně.....	14
2.1.1 Předmět viktimologie.....	15
2.1.2 Viktimnost a viktimizace.....	16
2.1.3 Viktimologie a trestní právo.....	16
2.2 Profil oběti domácího násilí.....	17
2.3 Dopady domácího násilí na oběti a svědky.....	19
2.3.1 Posttraumatická stresová porucha.....	20
2.3.2 Tzv. stockholmský syndrom.....	21
2.3.3 Syndrom týrané ženy.....	21
2.3.4 Syndrom týraného a zneužitého dítěte.....	23
3. Ochrana před domácím násilím v mimotrestních právních předpisech.....	25
3.1 Obecně k zákonu na ochranu před domácím násilím.....	25
3.2 Soukromoprávní ochrana – zejména předběžné opatření podle § 76b OSŘ ..	26
3.2.1 Rozvod manželství.....	27
3.2.2 Úprava poměrů nezletilých dětí.....	27
3.2.3 Předběžné opatření podle § 76b OSŘ.....	28
3.3 Ochrana před domácím násilím v přestupkovém zákoně.....	31
3.4 Ochrana před domácím násilím v zákoně o Policii ČR.....	33
3.4.1 Institut vykázání.....	34
3.5 Intervenční centra.....	38
4. Trestní právo hmotné.....	39
4.1 Analýza některých skutkových podstat trestných činů dotýkajících se problematiky domácího násilí.....	40
4.1.1 Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ).....	40
4.1.2 Týrání svěřené osoby (§ 198 TZ).....	42
4.1.3 Nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ).....	43
4.1.4 Z násilnění (§ 185 TZ).....	45
4.1.5 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ).....	47
5. Domácí násilí z pohledu trestního práva procesního.....	48
5.1 Úloha orgánů činných v trestním řízení v případech domácího násilí.....	48
5.2 Postavení poškozeného v trestním řízení.....	50
5.3 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného.....	52
5.4 Oběť jako svědek v trestním řízení.....	54
5.5 Peněžitá pomoc obětem trestné činnosti.....	56

5.6	Institut vazby.....	57
5.7	Sekundární viktimizace oběti domácího násilí	58
6.	Domácí násilí z pohledu vybraných zahraniční právních úprav	62
7.	Informovanost veřejnosti o problematice domácího násilí.....	65
8.	Úvahy de lege ferenda	68
	Závěr	71
	Přílohy.....	74
	Příloha č. 1: Bezpečnostní plán pro oběti domácího násilí.....	74
	Příloha č. 2: SARA DN.....	76
	Příloha č. 3: Vykázání v roce 2012 a v předchozích letech	77
	Příloha č. 4: Adresář intervenčních center ČR	78
	Příloha č. 5: Srovnání četnosti výskytu analyzovaných trestných činů v letech 2008 - 2011	80
	Příloha č. 6: Srovnání četnosti analyzovaných trestných činů zjištěných Policií ČR v průběhu roku 2012	82
	Příloha č. 7: Dotazník	83
	Seznam zkratk	85
	Seznam literatury	86
	Resumé (Čj)	92
	Abstrakt (Čj)	93
	Resumé (Aj).....	94
	Abstract (Aj)	95
	Klíčová slova:	96
	Keywords:	96

Úvod

Domácí násilí je závažný celospolečenský problém vyskytující se napříč všemi sociálními vrstvami i historickými obdobími. Kořeny domácího násilí nalezneme v patriarchálním uspořádání rodiny, kdy dívka byla v moci svého otce, který ji potom „předával“ snoubenci, aby se o ni po svatbě staral on. Žena musela muže poslouchat, podřizovat se mu, ve všem mu vyhovět. V mnoha zemích je toto zcela běžný obrázek fungování rodiny dodnes a i v České republice se najdou rodiny, kde je situace obdobná. Teprve ve 20. století se začalo nahlížet na domácí násilí jako na problém a začaly se postupně objevovat snahy pomoci obětem dostat se z jejich tíživé situace, a to zejména zásluhou neziskových organizací.

V České republice se výraznější aktivity na poli pomoci obětem domácího násilí objevují až od 90. let 20. století a do právního řádu se promítly až v roce 2004 novelou trestního zákona, kterou byl zaveden nový trestný čin „Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“. Od té doby došlo ke komplexnější úpravě domácího násilí, ale rok 2004 představuje významný počátek.

Svou diplomovou práci jsem se rozhodla zaměřit právě na domácí násilí z toho důvodu, že mě tato problematika značně oslovila. Myslím si, že domácí násilí je pro řadu lidí nekonkrétní pojem, nedokážou pochopit, jak je někdo schopný ublížit svým nejbližším, či naopak proč je někdo ochotný násilí trpět. Podobný náhled na domácí násilí jsem měla i já. Oči mi otevřelo až absolvování výběrového předmětu „Domácí násilí“ na katedře trestního práva, jehož garantkou je JUDr. Marie Vanduchová, CSc. a řadu přednášek vedla JUDr. Jiřina Voňková, CSc., která je uznávanou odbornicí v oblasti právní ochrany před domácím násilím.

Cílem mé práce je podat ucelený vhled do problematiky domácího násilí tak, aby čtenář získal bližší představu o domácím násilí, a přispět tak k porozumění tomuto jevu. Vzhledem k rozsáhlosti tématu není možné v rámci jedné diplomové práce obsáhnout celou problematiku, mou snahou je zaměřit se zejména na kriminologické a trestněprávní aspekty, jak napovídá název práce, neopomenou však zmínit ani další aspekty, především občanskoprávní a správněprávní, protože domácí násilí vyžaduje interdisciplinární přístup.

Obsah diplomové práce jsem rozdělila do osmi kapitol.

V první kapitole se pokusím uvést čtenáře do problematiky domácího násilí, vymezím pojem domácí násilí, druhy, formy a příčiny domácího násilí, mýty o domácím násilí a zaměřím svou pozornost i na pachatele a oběť domácího násilí.

O oběti domácího násilí bude pak pojednávat zejména druhá kapitola s názvem „Viktimologické aspekty domácího násilí“, ve které se pokusím jednak vymezit pojem oběť domácího násilí a především pojednat o dopadech domácího násilí na oběti.

Třetí kapitola bude zaměřena na právní úpravu problematiky domácího násilí v právních předpisech, které nespádají do oblasti trestního práva, se zvláštním zřetelem na instituty upravené zákonem na ochranu před domácím násilím.

Ve čtvrté a páté kapitole nalezne čtenář charakteristiku trestněprávní úpravy domácího násilí, zejména analýzu nejčastěji páchaných trestných činů v situacích domácího násilí a úpravu trestněprocesních institutů dotýkajících se aktérů domácího násilí. Úkolem kapitoly o trestním právu procesním bude především vymezit postavení oběti domácího násilí v trestním řízení a pokusím se zaměřit svou pozornost na problematiku sekundární viktimizace s ohledem na aktuální návrh zákona o obětech trestných činů.

Poslední tři kapitoly by měly celou práci doplnit. Budu se zabývat právní úpravou domácího násilí v zahraničních právních řádech, důraz budu klást především na výrazně odlišné instituty zahraničních úprav. Na problematiku domácího násilí se zaměřím také z hlediska praktického, zpracováním výsledků mnou vytvořeného dotazníku, s cílem získat informace o informovanosti mého okolí o problematice domácího násilí. Přestože je mým záměrem i v průběhu práce zmiňovat některé úvahy o vhodnějším řešení problému, celou práci zakončím shrnutím a doplněním úvah de lege ferenda.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 30. 9. 2012.

1. Úvod do problematiky domácího násilí

1.1 Vymezení pojmu „domácí násilí“

Pojem „domácí násilí“ je v českém právním i mimoprávním prostředí poměrně hojně používán, přesto jeho jednoznačnou definici v právním řádu České republiky nenalezneme.

Tento pojem je souslovím. Slovo „domácí“ značí prostředí, ve kterém k násilí dochází, tedy jak bývá v literatuře uváděno „za zavřenými dveřmi“, v prostředí, které by mělo poskytovat bezpečí a úkryt, v prostředí domova. Z právního hlediska je zajímavější pojem „násilí“, překvapivě však ani tento pojem není v právním řádu definován. V § 119 výkladových ustanovení TZ je sice upraveno *Spáchání trestného činu násilím*, ze samotného textu zákona je však patrné, že ani na tomto místě se zákonodárce nepokusil pojem násilí vymežit. Ustanovení § 119 TZ tak není výkladem pojmu násilí. Navíc se vztahuje jen na případy, kdy násilí je prostředkem k dosažení jiného cíle a nevztahuje se na trestné činy, kde představuje pouze následek nebo účinek, aniž je tím sledován další cíl¹, což je charakteristické i pro trestné činy spáchané v situacích domácího násilí.

Ačkoliv zákonná definice pojmu násilí v našem právním řádu neexistuje, mnozí autoři se pokusili tento pojem ve svých dílech vymežit. Pro účely této práce se mi jeví jako nejvhodnější následující vymezení: *„Násilím obecně rozumíme zlé nakládání, tělesné útoky, pohružky obdobným chováním nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví druhé osoby. Jde o agresi jedné osoby proti druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít. Násilné chování v rodině zahrnuje špatné zacházení s dětmi, násilí mezi dospělými členy rodiny i špatné zacházení se starými lidmi.“²*

V právní teorii se násilí rozlišuje na absolutní a kompulzivní, kdy v případě absolutního násilí složka vůle u oběti chybí a je vyloučeno její vlastní jednání, v případě násilí kompulzivního je vůle oběti ovlivněna, násilná osoba působí na psychiku oběti a

¹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1162

² Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 13

snaží se ji přinutit, aby se podvolila nátlaku, kdy oběť ví, že násilí bude pokračovat do té doby, dokud se nepodvolí. Toto je typické pro domácí násilí.³

Někteří autoři chápou násilí a domácnost či rodinný život jako základní elementy domácího násilí. Britská autorka Dempsey přidává k těmto základním prvkům třetí, a to patriarchy, který chápe jako protiprávní strukturální nerovnost, nerovnost uvnitř rodiny.⁴ Nelze nesouhlasit, že nerovnost je jedním ze základních prvků domácího násilí, přesto si nemyslím, že je vhodné uvádět tento element vedle dvou výše zmíněných, které chápu jako nejzákladnější.

Definování pojmu „domácí násilí“ nebo pojmu jemu obdobného se stalo předmětem snah mnoha organizací na národní i nadnárodní úrovni, zákonodárců a odborníků. Z toho důvodu se v současné době setkáme na poli mezinárodním, v zahraničních právních úpravách nebo v odborné literatuře s různými méně či více používanými pojmy zahrnujícími předmětnou problematiku. Jedná se zejména o v mezinárodněprávních dokumentech uváděné termíny - „násilí vůči ženám“ (violence against woman), „rodově podmíněné násilí“ (gendered based violence), „zneužívání manželek, žen“ (wife, woman abuse), „zneužívání v partnerském vztahu“ (spouse abuse), „bitá žena“ (battered woman). V angloamerickém právním systému se setkáme s pojmy „domácí násilí“ (domestic violence), v německy hovořících zemích se používá termín „násilí uvnitř rodinného kruhu“ (Gewalt in der Familie, inter family violence).⁵ Všechny tyto pojmy jsou si velmi podobné, na druhou stranu však mezi nimi rozeznáváme určité odlišnosti. Ty se projevují zejména v rozsahu, v jakém dopadají na zkoumanou problematiku a v konkretizaci okruhu obětí, kterých se násilí dotýká. Pojem domácí násilí je tak určitě pojmem širším než například pojem násilí vůči ženám nebo zneužívání manželek. *„Společným jednotícím znakem všech definic je zejména to, že považují výše uvedené druhy násilí za poměrně zvláštní, samostatný a složitý fenomén, jehož mimořádnost vyplývá nikoli z existence násilí jako takového, ale zejména z povahy*

³ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 13

⁴ Blíže: Dempsey, M.M. *Prosecuting Domestic Violence (A Philosophical Analysis)*. Oxford University Press, 2009, s. 105 - 113

⁵ Voňková, J., Huňková, M. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Justiční akademie ČR, 2004, s. 39

subjektu, vůči kterému je toto násilí směřováno a za jakých psychologických okolností se tak děje.“⁶

Jak plyne z výše uvedeného, definic pojmu „domácí násilí“ existuje celá řada. Z mého pohledu je nejvýstižnější a zejména na mezinárodním poli nejvyužívanější definice, která byla vytvořena Výborem ministrů Rady Evropy již v roce 1985: „Násilí páchané v rodině zahrnuje jakýkoliv čin nebo opomenutí spáchané v rámci rodiny některým z jejích členů, které podkopávají život, tělesnou nebo duševní integritu, nebo svobodu jiného člena stejné rodiny, nebo vážně poškozují rozvoj jeho osobnosti.“⁷

V našem právním prostředí bylo domácí násilí vymezeno v důvodové zprávě k zákonu na ochranu před domácím násilím: „Domácí násilí je označení pro násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v domě nebo bytě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“⁸

1.1.1 Znaky domácího násilí

Domácí násilí je jev zcela specifický, jež není možné zaměnit s jakoukoli jinou formou násilí. Pro domácí násilí jsou typické určité znaky, které jej odlišují od násilí jako takového. Podle expertní skupiny Aliance proti domácímu násilí⁹ i názoru jiných odborníků jsou klíčovými znaky domácího násilí:

a. Dlouhodobost a opakování

Domácí násilí je jev jednoznačně opakující se, jednorázový incident ještě nenaplnuje podmínky domácího násilí, může však znamenat jeho počátek. Domácí násilí probíhá

⁶ Voňková, J., Huňková, M. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Justiční akademie ČR, 2004, s. 41

⁷ Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26. 3. 1985

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím

⁹ <http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/>

dlouhodobě, v cyklu označovaném jako „spirála násilí“ (podrobněji viz bod 1.1.2.), může trvat (a často trvá) i několik let. Je to zejména z důvodu ambivalentního postoje oběti k pachateli domácího násilí, který je příčinou rozdílného vnímání pachatele samotnou obětí a taktéž jiného chování oběti než v případě cizího pachatele. Oběť je na pachatele většinou citově vázaná, omlouvá jeho chování, je na něm závislá materiálně, finančně, objevují se u ní pocity viny nebo studu, v některých případech ji pachatel vydírá, vyhrožuje jí, vyvíjí na ni psychický nátlak. Intimní vztah pachatele a oběti (jedná se o osoby spojené citovými, příbuzenskými nebo manželskými pouty) bych označila jako další znak domácího násilí, zejména z důvodů zde jmenovaných.

b. Eskalace násilí, narůstající intenzita

Domácí násilí často začíná zcela nevinně, nepozorovaně, kdy zpočátku se může jednat jen o slovní výčitky, projevy žárlivosti, verbální agresí nebo drobné strkání, ale postupně se z toho může vyvinout psychické týrání a surové bití ohrožující zdraví nebo dokonce život týrané osoby.

c. Rozdělení rolí

Typické je též postavení aktérů domácího násilí. Oběť má při každém jednotlivém útoku postavení oběti, pachatel postavení pachatele. Pokud by jejich postavení bylo rovné (vzájemné napadání, rvačky, atd.) nebo se jejich role střídaly, jednalo by se o tzv. „italskou domácnost“. Přestože je tedy násilí opakované a dlouhodobé, nejedná se o domácí násilí, pokud není možné jednoznačně určit pachatele a oběť.

d. Neveřejnost

Domácí násilí probíhá na soukromém místě, mimo zraky veřejnosti, stranou společenské kontroly. Blízké okolí většinou netuší, co se děje „za zavřenými dveřmi“.

1.1.2 Dynamika domácího násilí

Teorie cyklu násilí se poprvé objevila na konci 70. let 20. století. Říká, že domácí násilí probíhá ve třech základních cyklech, které se neustále opakují (známé též jako „spirála násilí“ či „kruh násilí“). Vychází z předpokladu, že k násilí nedochází neustále, násilné incidenty jsou střídány s obdobím klidu.

Cyklus násilí tvoří tři opakující se fáze:

1. fáze – Fáze narůstání tenze

Ve vztahu se vytváří napětí, může se projevovat mírnými incidenty, u oběti se objevuje strach z pachatele a možného násilí.

2. fáze – **Fáze násilí**

Relativně krátká fáze, která má za cíl donutit oběť chovat se tak, jak si pachatel přeje. V jejím průběhu tenze z předchozí fáze eskaluje v otevřené násilí projevující se psychickým nebo fyzickým nátlakem či útokem, jehož cílem je pokořit oběť.

3. fáze – **Fáze „líbánek“**

Tato fáze je obdobím klidu, usmíření, lásky. Pachatel se omlouvá, slibuje, že se násilí nebude opakovat, projevuje lítost. Někdy naopak viní ze svého jednání oběť, ale slibuje, že pokud se oběť „polepší“, nebude se jeho násilné jednání opakovat. Zpočátku je tato fáze dlouhá, ale postupně se zkracuje na minimum nebo vymizí úplně, rychlým přechodem do fáze narůstání tenze.¹⁰

Přestože se jednotlivé fáze neustále střídají, není jednoduché určit předem, kdy jedna skončí a druhá začne. Fáze mohou trvat různě dlouho a projevovat se různými způsoby, které rozdílně působí na psychiku oběti. Zejména poslední fáze má za následek setrvávání oběti ve vztahu i přes násilné jednání, protože věří, že se pachatel napraví, že svého jednání lituje.

1.2 Druhy a formy domácího násilí

Domácí násilí se ve společnosti objevuje v několika základních druzích. Rozdělení je důležité zejména z důvodu rozdílného způsobu poskytování pomoci a odlišného přístupu k jednotlivým obětem. Většinou dochází k jejich kombinaci.

Druhy domácího násilí¹¹:

- a. **Fyzické** – strkání, fackování, kopání, ohrožování zbraní, tahání za vlasy, řezání, atd. Zanechává viditelné stopy, je nejsnáze odhalitelné a dokazatelné. Tento druh násilí může směřovat i vůči jinému objektu než je sama oběť – např. vůči domácímu zvířeti.

¹⁰ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová M. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 36, 37

¹¹ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 23; Voňková, J., Huňková, M. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Justiční akademie ČR, 2004, s. 58-60

- b. **Psychické** – slovní týrání, zesměšňování, ponižování, pachatel se snaží vyvolat v oběti strach, pronásleduje ji, kontroluje ji; snaží se vyvolat respekt a poslušnost oběti. Patří sem i nejrůznější výhrůžky, permanentní kontrola chodu dne atd. Někdy bývá označováno jako neviditelné násilí.
- c. **Sexuální** – zahrnuje všechny sexuální činy, které jsou na oběti vynucovány, a jež oběť postupuje nedobrovolně či s nechutí. Pachatel často nutí oběť k pohlavnímu styku po násilném incidentu, což má napravit jeho předchozí násilné jednání. U obětí však převážně převládají pocity ještě většího ponížení, pohlavní akt v této situaci chápou jako znásilnění.
- d. **Sociální** – zákaz styku s rodinou, přáteli, kontrola korespondence, zákaz chodit do zaměstnání, kontrola vhodnosti jednání na veřejnosti atd. Tento druh domácího násilí má oběť především izolovat, přičemž pojem „izolace“ představuje jakoukoli činnost, která má oběti zabránit v kontaktech s jejím sociálním okolím. Posiluje významným způsobem závislost oběti na pachateli.
- e. **Ekonomické** – zabavení výplaty, kontrola nákupů, přiděl financí, které může oběť využít za určité časové období atd. Jedná se o snahu omezit oběť v možnosti nakládat s finančními prostředky, ať už vlastními nebo rodinnými, nebo je legálně získat. Představuje připoutání oběti k pachateli, oběť nemá finanční prostředky, a proto se bojí osamostatnit se.

Jednotlivé druhy násilí jsou páčány různými formami násilného jednání, které jsou pro to které násilí typické. Podle Voňkové a Spoustové rozeznáváme několik forem násilného jednání, které uvádějí i s demonstrativním výčtem příkladů¹²:

- a. **Sociální izolace** – vyčerpávající dohled nad životem, rozhodování o tom, co je a co není vhodné, zákaz nebo naopak určování literatury, poslouchání radia (viz výše - sociální násilí),
- b. **Zastrašování** – křik, demonstrace síly, ničení majetku, používání výhrůžek typu opuštění rodiny, uzavření partnerky do blázince, vyvolávání strachu výhrůžnými gesty, čímž připomíná oběti moc, které dostáhl předchozím násilným jednáním,
- c. **Vyčerpávání** – odpírání spánku, tekutin, potravy,

¹² Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 23-24

- d. **Citové vydírání** – nadávky, kritika, vyvolávání pocitu viny za situaci násilí, popírání faktu násilí, demonstrace milostného poměru s jinou osobou,
- e. **Ekonomické týrání** – přidělování kapesného, přinucení žádat o prostředky na obživu, vystavování rodiny pocitu hladu, chladu, nedostatku oblečení, hygieny,
- f. **Vydírání** – nástrojem jsou zejména děti, označování oběti za špatnou matku (otce), vulgární a násilné chování, vyhrožování únosem dětí,
- g. **Zneužívání práv muže** – zacházení s obětí jako se služkou, nadřazené a povýšené chování.

1.3 Příčiny domácího násilí

Domácí násilí existuje ve společnosti odedávna, kriminalizací tohoto jevu se však právní teorie zabývá teprve poměrně krátkou dobu. V průběhu 20. století postupně vzbudilo domácí násilí zájem nejen laické ale i odborné veřejnosti a jednou z oblastí, kterou se odborníci zabývají je určení příčin domácího násilí. Postupně se objevovaly teorie, které se vyprofilovaly do tří základních přístupů k definování příčin domácího násilí:

- a. **Psychologický přístup**, který vychází z individualit pachatele a oběti a chápe domácí násilí jako projev individuálních osobností, vychází z poznání psychiky, z psychopatie obou partnerů. Zastánci tohoto přístupu „*existenci domácího násilí vnímají jako zaplnění matrice spojení sadisticky zaměřeného násilníka s masochisticky orientovanou obětí. Často zdůrazňují provokaci ze strany oběti či myšlenku, že si oběti násilí proti sobě svým chováním přímo zaslouží*“.¹³
- b. **Sociologický přístup** zohledňuje sociální situaci a prostředí, ve kterém se pachatel nachází. Tato teorie vychází z předpokladu, že domácí násilí je páčáno pouze za situace tzv. sociálního stresu, kdy nejčastějším faktorem je nezaměstnanost, nevyhovující bydlení apod. To ale vylučuje existenci domácího násilí tam, kde tyto faktory nejsou přítomny. „*Je kladen důraz na analýzu postavení a fungování rodiny v současné společnosti.*“¹⁴

¹³ Voňková, J., Huňková, M. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Justiční akademie ČR, 2004, s. 49

¹⁴ Čírtková, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 41

- c. **Feministický přístup** vidí nejzávažnější příčinu domácího násilí v rodové nerovnováze vycházející z tradičního patriarchálního postavení muže v čele rodiny. Feministický přístup se omezuje pouze na násilí páchané muži na ženách a vůbec se nezabývá domácím násilím vůči mužům, seniorům, dětem nebo násilím v homosexuálních párech.

Někteří autoři ještě uvádějí zvláštní přístup vycházející z mezigeneračního přenosu násilí, chápou násilí jako naučené chování, které se „předává z generace na generaci“. Z praxe je zřejmé, že k domácímu násilí dochází i v situacích, kdy aktéři nepocházejí z násilných rodin, avšak je to spíše výjimečný jev. Huňková uvádí: „*Já jsem se ve své praxi setkala s tím, že ve 100% případů mých klientek/klientů...bylo v původní rodině násilníka násilí v nějaké formě přítomno*“¹⁵.

Je zřejmé, že každá z těchto teorií má své nedostatky, a proto zastávám názor, že z praktického hlediska je nejlepší využít kombinaci všech těchto přístupů, aby se eliminovaly jejich nedostatky, a samozřejmě každý konkrétní případ posuzovat individuálně.

Na rozdíl od předchozích teorií, které byly tzv. jednofaktorové (posuzoval se vždy jen jeden faktor samostatně), moderní věda vychází z tzv. multifaktorových teorií, které definují čtyři roviny kauzálních činitelů domácího násilí¹⁶:

- a. Makroekonomické faktory (reakce společnosti na problematiku domácího násilí, společenské normy a předsudky související s domácím násilím),
- b. Exosystémové faktory (postavení a problémy rodiny, reakce institucí na domácí násilí, i nezaměstnanost, nízký příjem),
- c. Mikrosystémové faktory (moc a kontrola uvnitř rodiny, předepsané role v rodině, znalost druhého partnera),
- d. Individuální faktory, neboli ontogenetické či psychologické (přihlíží k osobnosti pachatele a oběti i jejich vzájemné interakci).

¹⁵ Voňková, J., Huňková, M. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Justiční akademie ČR, 2004, s. 50

¹⁶ Čírtková, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 42

1.4 Mýty o domácím násilí

Existenci domácího násilí ve společnosti doprovází řada mýtů, které přes stále rozšířenější informovanost veřejnosti přetrvávají. Tyto mýty či předsudky mají za následek bagatelizaci problému domácího násilí v očích společnosti, vyznívají ve prospěch pachatelů a tím znesnadňují pozici obětem.

Mezi nejrozšířenější mýty o domácím násilí patří následující teze:

K domácímu násilí dochází jen v nižších společenských vrstvách

Domácí násilí se vyskytuje ve všech společenských vrstvách napříč všemi zeměpisnými šířkami. V žádném z množství konaných výzkumů nebyl prokázán vliv vzdělání, náboženské orientace, věku, příslušnosti k sociální nebo etnické skupině. Tento mýtus vznikl pravděpodobně na základě faktu, že násilí v nižších společenských vrstvách je viditelnější, oběti z vyšších společenských vrstev se za domácí násilí stydí, proto je těžší ho prokázat nebo na něj vůbec přijít.

Domácí násilí je soukromá záležitost

Domácí násilí je kriminální, nikoli soukromé, a proto by mělo být stíháno jako jakékoli jiné násilí.¹⁷ Není rozdíl mezi násilím spáchaným na veřejnosti a v soukromí. Každý člověk má právo na to, aby proti němu žádné násilí pácháno nebylo. Zejména stát by se měl zasazovat o to, aby k násilným situacím docházelo co možná nejméně. Od roku 2007 chrání oběti domácího násilí v České republice zejména zákon na ochranu před domácím násilím.

Oběť násilí proti sobě často vyprovokuje

Tato teze slouží jako omluva, kterou pachatel používá, aby se vyhnul odpovědnosti za své jednání. V žádném případě však chování jiné osoby neomlouvá a nelegalizuje chování pachatele, ten je odpovědný za své činy bez ohledu na to, jak se chovala oběť.

Oběti se násilí líbí, jinak by násilníka opustila

Pro nezainteresované osoby je nepochopitelné, proč oběť s pachatelem zůstává. Je ale třeba si uvědomit, že oběť je k pachateli připoutána násilím a výhružkami, často také nemá kam jít, nemá finanční prostředky, má strach z dalšího násilí, cítí stud za svou situaci. Tyto faktory způsobují, že oběť v násilném vztahu zůstává i po dlouhou dobu, přestože se jí násilí rozhodně nelíbí.

¹⁷ <http://persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-myty-realita>

K domácímu násilí dochází jen v rodinách alkoholiků

Alkohol nebo drogy jsou v domácnostech, kde je páčáno násilí často přítomny. Nelze ale obecně tvrdit, že domácí násilí se děje jen v rodinách alkoholiků. Alkohol může být stimulatorem násilí, nikoli však jeho příčinou. Stav opilosti využívá pachatel jako omluvu pro své jednání a dokonce i pro některé oběti je přijatelnější představa, že pachatel by se nechoval násilně, kdyby nebyl pod vlivem alkoholu. Traumatizující pro ně potom je, pokud k násilí dojde, i když pachatel není opilý.¹⁸

Domácí násilí jsou jen hádky, „italská manželství“

Je nutno velmi striktně odlišovat mezi konfliktem či hádkou a domácím násilím. Při hádce jsou oba aktéři v rovném postavení, v případě domácího násilí proti sobě stojí vystrašená oběť a agresor. Nejedná se jen o hádku – psychický teror, ale dochází i k fyzickým atakům, které mohou končit vážným zraněním či dokonce smrtí.

Domácí násilí se týká jen několika lidí, není běžné

Domácí násilí se vyskytuje ve společnosti mnohem častěji, než by se mohlo zdát. Studie, které se touto problematikou zabývají, se shodují, že se nejedná o jev, ke kterému by docházelo výjimečně. Podle jedné z nich 40-50% násilnou smrtí zemřelých žen je zabito vlastním manželem a například ve Velké Británii tvoří více než čtvrtinu všech ohlášených trestných činů domácí násilí.¹⁹ V České republice provedený sociologický průzkum zase tvrdí, že až 38% žen se během svého života setká s některou z forem domácího násilí (Sociologický ústav AV ČR a Filosofická fakulta UK, 2003).²⁰

1.5 Pojem pachatel a oběť domácího násilí

1.5.1 Pachatel domácího násilí

Pachatelem domácího násilí může být kdokoli - muž, žena, mladý, starý, bohatý, chudý, vzdělaný, nevzdělaný. Platí, že neexistuje žádný typický násilník. *„V laické veřejnosti je zakořeněná představa, že pachatel domácího násilí je primitivní, nevzdělaná, vzteklá, impulzivní a vždy útočná osoba, která se na první pohled liší od*

¹⁸ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová M. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 19

¹⁹ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová M. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 18

²⁰ <http://www.rosa-os.cz/domaci-nasili/myty-o-domacim-nasili/>

slušného člověka.“²¹ Přesto z praktických poznatků vyplývá, že pachatelem domácího násilí je často osoba vzdělaná, inteligentní, úspěšná a společenská.

V průběhu 20. století vznikla řada teorií snažících se typizovat násilné osoby. Podle mého názoru je významné zejména rozlišení na dvě velké skupiny pachatelů domácího násilí. **Sociálně problémoví pachatelé** páchající násilí jak na veřejnosti, tak doma, naproti tomu **tzv. násilníci „dvojí tváře“**, kteří si vytvořili dvě stránky své osobnosti – veřejnou a soukromou. Navenek působí jako milující manželé/partneři či rodiče, doma se mění v násilné monstrem. Tito pachatelé si vytvořili vlastní obraz dokonalého člověka, silného, úspěšného, konkurenceschopného, který dokáže finančně zabezpečit rodinu. Pokud nesplňují všechna tato kritéria, propadají frustraci a nespokojenosti se sebou samým a tu demonstrují cíleným násilím proti oběti.²²

Pachatelé domácího násilí se dopouštějí násilí jednak z potřeby někoho ovládat a kontrolovat, jednak z důvodu nízkého sebevědomí a obavy, aby je partner neopustil, což kompenzují tím, že se snaží v partnerovi vzbudit co největší respekt a závislost.

Jak je uvedeno výše, jedná se o různé osobnosti s různými charakterovými vlastnostmi, přesto se skupina pachatelů domácího násilí dá popsat několika základními charakteristikami, které se objevují u většiny pachatelů: násilníci pocházejí ze všech socioekonomických, etnických, rasových a náboženských skupin, jejich chování doma se výrazně liší od chování na veřejnosti, jsou extrémně žárliví a majetničtí, kontolují své partnerky/partnery, pokoušejí se partnerku/partnera izolovat od rodiny a přátel, zastávají tradiční rozdělení rolí ve vztahu, často je u nich přítomen alkohol a drogy, z násilí viní partnerku/partnera, drogy či alkohol, násilníci zlehčují závažnost způsobeného násilí.²³

1.5.2 Oběť domácího násilí

I okruh potenciálních obětí je hodně široký. Obětí domácího násilí se může stát v podstatě kdokoli, může se jednat o současné nebo bývalé manžele či partnery, druha, družku, děti, rodiče, prarodiče, osoby duševně nebo fyzicky postižené, cizince, uprchlíky, atd. Nejčastěji se však oběťmi domácího násilí stávají ženy. Opět je nutno

²¹ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů (příručka pro pomáhající profese)*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, s. 44

²² Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 51

²³ Martinková, M., Macháčková, R. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. První vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, s. 128

uvést, že oběti domácího násilí nejsou jen nesamostatné, nesebevědomé „nicky“, které si nechají všechno líbit, ale může se jí stát každý, bez ohledu na věk, pohlaví, vzdělání, společenské postavení, příslušnost k etnické nebo náboženské skupině atd.

Společný pro všechny oběti domácího násilí je zhoršený fyzický nebo psychický zdravotní stav vznikající zejména jako důsledek opakovaných útoků pachatele domácího násilí. Oběť trpí studem, vinou a strachem. Tyto faktory blokuje její schopnost mluvit o svých zážitcích, a pokud se k tomu odhodlá, často má tendenci minimalizovat násilné incidenty.

Blíže se problematikou obětí domácího násilí zabývám v následující kapitole.

2. Viktimologické aspekty domácího násilí

2.1 Viktimologie obecně

Viktimologie je věda zabývající se poznatky o obětech trestných činů. Je součástí kriminologie. Jedná se o relativně novou disciplínu, která byla vytvořena po druhé světové válce jako reakce na holocaust a jiné zločiny s válkou spojené a jako snaha upustit od zkoumání pachatele jako jediného výzkumného zájmu a zabývat se také obětí, tedy druhou stranou předmětného incidentu.

Ve viktimologii se objevují dva základní proudy, kdy první z nich zastává názor, že je třeba věnovat pozornost pouze oběti samotné, druhý, že se má viktimologie zabývat i tzv. nepřímými oběťmi, tedy osobami blízkými, které jsou zainteresovány na osudu pachatele i oběti. Pokud se jedná o problematiku domácího násilí, je třeba brát v úvahu i onen druhý proud, zejména tam, kde jsou domácímu násilí přítomny další osoby, i když v obecné viktimologii je často dávana přednost přístupu prvnímu, užšímu. Děti byly vždy považovány za nepřímé oběti domácího násilí, přesto v posledních letech sílí tendence přisuzovat jim postavení obětí přímých, primárních, protože už pouhá přítomnost domácímu násilí působí na psychiku dítěte a představuje jeho psychické týrání.²⁴ Druhé pojetí zohledňuje i definice oběti vytvořená Radou Evropy (jíž je obsahově velmi podobná i definice obsažená v Rámcovém rozhodnutí Rady EU

²⁴ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 63-64

ze dne 15. 3. 2001 o postavení obětí v trestním řízení č. 2001/220/JHA): „*Oběť znamená fyzickou osobu, jež utrpěla újmu, včetně fyzické a duševní újmy, citové utrpení či hospodářskou ztrátu, způsobenou činy či jejich opomenutím, jež jsou v rozporu s trestním zákonem členského státu. Termín oběť se též vztahuje – tam, kde je to vhodné – na nejbližší rodinu či závislé osoby přímé oběti.*“²⁵ Ještě širší vymezení chápe viktimologii jako samostatnou disciplínu, která se má zabývat nejen oběťmi trestných činů, ale i přírodních katastrof, válek, leteckých neštěstí atd.

Z pohledu domácího násilí je viktimologie velmi důležitou vědou. Zkoumá mimo jiné psychologii oběti, snaží se objasnit podstatu traumatizace, zjišťuje, jak oběť trestný čin prožívala a jak se s ním vyrovnává, mapuje dopady trestného činu na oběť i problémy, se kterými se potýká, ověřuje, co pomáhá a co naopak znesnadňuje návrat oběti do běžného života.²⁶ Čírtková v jednom ze svých článků uvádí: „*Podle empirických šetření postihuje domácí násilí asi 10 % partnerských vztahů. Některé výzkumné zprávy uvádějí podstatně vyšší výskyt. I to je důvodem, proč se současná viktimologie intenzivně zabývá problematikou obětí domácího násilí.*“²⁷

2.1.1 Předmět viktimologie

Předmět viktimologie tvoří šest skupin jevů:

- a. Osoba oběti, její biologické, psychické a sociální vlastnosti. Pojem oběť má mnoho společného s trestněprocesním pojmem „poškozený“ (§ 43 a násl. TR), ale není s ním identický. Za oběť ve viktimologickém smyslu považujeme pouze fyzické osoby, osobou poškozenou může být i kolektivní subjekt,
- b. vztahy mezi obětí a pachatelem,
- c. proces viktimizace, zejména role oběti v něm,
- d. role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci,
- e. pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace,
- f. ochrana občanů před viktimizací.²⁸

²⁵ Doporučení Rec (2006) 8 Výboru ministrů členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů

²⁶ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů (příručka pro pomáhající profese)*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, s. 11

²⁷ Čírtková, L. *Oběti domácího násilí*. Dostupné z http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili

²⁸ Novotný, O., Zapletal, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 128-129

2.1.2 Viktimnost a viktimizace

Viktimností se rozumí predispozice člověka stát se obětí trestného činu. V současné společnosti se obětí může stát v podstatě kdokoli, u některých jedinců je však riziko větší. To se odvíjí od jejich povolání (taxikáři jsou oběťmi trestných činů častěji než učitelé, loupežemi jsou nejčastěji ohroženi pracovníci bank atd.), věku (generace do 30 let je ohroženější především kvůli způsobu života), psychických vlastností (zvýšená agresivita, submisivita, lehkomyšlnost, důvěřivost), příslušnosti k minoritám (rasově motivované trestné činy), mentální retardace (typická pro oběti sexuálních deliktů), rodu (trestné činy, jejichž oběťmi jsou převážně ženy). Novotný, Zapletal a kol. ještě uvádí jako potenciální oběti osoby odlišující se svým chováním (například homosexuálové), alkoholiky či narkomany.²⁹

Viktimizace je proces, v průběhu kterého se potenciální oběť stává obětí skutečnou. Je to tedy chvíle, kdy se osoba dostává do pozice oběti trestného činu. Jde však o děj, který je složitější, než by se mohlo zdát. Spáchání trestného činu je počátkem, nikoli ale i koncem viktimizace. „*Výzkumy naznačují, že z psychologického hlediska je újma způsobená trestným činem pouze úvodním dějem, na který navazují další zraňující události.*“³⁰ Běžně se rozlišuje **viktimizace primární** (újma způsobená pachatelem, bezprostřední důsledek trestného činu), **sekundární** (újma způsobená oběti následně, neodborným a negativním přístupem zejména státních institucí a médií). K sekundární viktimizaci blíže v podkapitole číslo 5.7. Pokud se oběť nemůže vyrovnat s traumatizujícím zážitkem, jedná se o viktimizaci **terciální**. Ta je velmi častým jevem u obětí domácího násilí, které se nemohou vyrovnat s tím, čeho se na nich dopustil jejich blízký, což vyvolává u obětí pocity viny a snižuje sebevědomí. To zpravidla působí negativně i v tom smyslu, že oběť není schopna se odpoutat od pachatele.³¹

2.1.3 Viktimologie a trestní právo

Některé trestněprávní instituty zohledňují i viktimologické aspekty. Projevují se například u tzv. svolení poškozeného (oběti), jakožto jedné z okolností vylučujících protiprávnost, taktéž při výměře trestu, kde hrají významnou roli polehčující a

²⁹ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 68; Novotný, O., Zapletal, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 130-131

³⁰ Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, s.r.o., 1998, s. 110

³¹ Blíže např.: Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 68-73

přítěžující okolnosti. Ty mají význam hlavně z hlediska hodnocení pachatele, nikoli pro postavení oběti.

V trestním právu procesním nalezneme stopy viktimologie u úpravy institutu poškozeného jako procesní strany či institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním. O těchto institutech pojednávám podrobněji v kapitole 5.

2.2 Profil oběti domácího násilí

Ústředním pojmem viktimologie je oběť. Ve viktimologické literatuře se autoři často pokoušejí o typologii obětí trestných činů. Je možné je rozdělit podle chování, věku, pohlaví, vztahu, životního stylu. Mezi nejčastěji užívané dělení patří:

Typologie podle zažitého trestného činu – oběti přímého fyzického násilí, sexuálního násilí, domácího násilí, oběti s majetkovou újmou způsobenou narušením soukromí a oběti podvodů,

typologie podle reakce na trestný čin – aktivní, pasivní, odevzdaná,

typologie podle interakce oběť-pachatel – tato typologie patří mezi nejznámější, vytvořil ji viktimolog E.A. Fattah a rozlišuje pět základních typů obětí:

- a. **Zúčastňující se oběť** – oběť a pachatel se znají, interakce mezi nimi ovlivňuje motivaci pachatele. Jedná se i o případy domácího násilí, které označujeme jako tzv. vztahové delikty,
- b. **Nezúčastňující se oběť** – nedochází k předchozí interakci mezi obětí a pachatelem a oběť tak neměla možnost vnímat ohrožení,
- c. **Provokující oběť** – oběť se záměrně nebo bezděčně vystavila nebezpečí. Jedná se o osoby, u nichž nalézáme silné viktimogenní faktory nebo o oběti osob, které spáchaly násilí po předchozím týrání druhé osoby,
- d. **Latentní oběť** – vyznačují se přítomností všech kriminogenních faktorů, výskyt zejména u obtížně kontolovatelných jevů, jako je násilí páchané v rodinách. Jejich neoznámení naráží na emocionální bariéry a předsudky,
- e. **Nepravá oběť** – stala se obětí omylem, nedopatřením, nešťastnou shodou náhod.³²

³² Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, s.r.o., 1998, s. 108-110

Převážnou část obětí domácího násilí tvoří bezpochyby **ženy**. Mnoho mezinárodních i národních dokumentů zabývajících se domácím násilím hovoří pouze o násilí páchaném na ženách. Žena je typickou obětí domácího násilí vzhledem k historickému vývoji společnosti. Domácí násilí bylo soukromou záležitostí, žena sňatkem přecházela z moci otce do moci manžela. Ten rozhodoval nejen o jejím majetku, ale i o ní, co smí, co nesmí a byl oprávněn potrestat ji za „neposlušnost“. Ženy vnímají násilí ve vztahu velmi citlivě, jako závažnější než násilí ze strany ostatních mužů. Přesto přetrvává relativně vysoká tolerance žen k agresivnímu jednání a násilí ze strany mužů, například spousta žen nevnímá facku od partnera jako závažnou, ale výrazně negativně hodnotí těžší formy násilí. Dokonce část žen nechápe násilí ze strany partnera jako trestný čin, ale jako něco, co se stává. Nebezpečnost domácího násilí na ženách spočívá také v tom, že v některých společenstvích je stále tolerováno (např. v arabských zemích).³³

Oběťmi domácího násilí jsou ale i **muži**. Jedná se o typické latentní oběti, protože muž málokdy vyhledá pomoc nebo násilí zveřejní. U mužů snad ještě více než u žen převládá pocit studu, a to vzhledem ke společností přijímanému postulátu muže jako toho silnějšího. Pokud je muž týrán ženou, jde většinou o násilí psychické.

Další skupinou obětí domácího násilí jsou **děti**, které mohou být jednak přímými oběťmi, kdy je násilí vykonáváno na nich samotných nebo i oběťmi nepřímými, kdy jsou „pouze“ svědky násilí. V takovém případě jsou často jedinými svědky násilí, které se odehrává za zavřenými dveřmi, což na ně má vysoce traumatizující dopad, se kterým se neumí vyrovnat. I to má za následek, že velká část týraných dětí se v dospělosti sama stane násilníkem a nebo naopak obětí násilí. Přítomnost dětí při domácím násilí je ohrožující a narušuje jejich zdravý vývoj. Z výzkumu agentury STEM provedeného v roce 2001 vyplývá, že až v 84% případů domácího násilí jsou násilným incidentům přítomny děti. Z výzkumu bylo zjištěno, že 21% dětí se nestalo jen svědky, ale i oběťmi domácího násilí. Tyto děti byly opakovaně psychicky týrány a fyzicky napadány.³⁴ Tělesné týrání je třeba odlišovat od tělesných trestů, které se, přestože v řadě zemí jsou již dnes zakázány, v českých rodinách stále využívají a nejsou sankcionovány. Odborníci vytvořili definici vymežující, co je již trest naplňující podstatu tělesného

³³ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 17 a 21

³⁴ <http://persefona.cz/n-domaci-nasili.php?page=dn-statistiky>

týrání, kterou přejal Výbor OSN a Úřadovna pro týrání dětí SZO. „*Definice říká, že tělesný trest je tělesným týráním, dochází-li k potrestání – za pomoci předmětu, je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlava, břicho, oblast genitálií, plosky a dlaně), nebo také tehdy, zůstávají-li na těle stopy (modřiny, škrábance apod.).*“³⁵ Špatné zacházení s dětmi je v naší společnosti hluboce zakořeněno. Na týrání mají podíl muži i ženy ze všech společenských vrstev.

Velice ohroženou skupinou jsou též **senioři**, a to převážně senioři znevýhodnění svým zdravotním stavem, kteří jsou odkázáni na pomoc jiných osob. Špatného nakládání se starými lidmi se dopouštějí především jejich příbuzní, což pomoc seniorům ztěžuje. Senioři totiž odmítají násilnou osobu označit z důvodů studu, pocitu vlastního selhání ve výchově potomka (pokud je pachtem potomek), existenční závislosti na svém trýzniteli, strachu z přemístění do ústavní péče. Setkáme se s různými formami špatného zacházení se starými lidmi – psychické, fyzické i sexuální týrání, materiální nebo finanční zneužívání, sociální izolace. V případě seniorů se více než u jiných skupin obětí objevuje domácí násilí z důvodů nedostatečné kvalifikace osoby pečující o seniora (například postiženého demencí), zátěž pečujících osob se může stát neúnosnou a tyto se potom dopouštějí násilí pod psychickým tlakem. Násilí u nich představuje reakci na stres.

Obdobná situace nastává u **osob zdravotně postižených**. Násilí na nich se dopouští převážně jejich příbuzní či pečovatelé. Osoby postižené se nemohou bránit, často nemají přístup k potřebným informacím nebo jim nedokáží porozumět. Kromě obvyklých forem násilí se u těchto osob setkáváme navíc se zanedbáváním druhou osobou – nedostatek stravy, tekutin, péče o čistotu – nebo zanedbáváním vlastním, kdy je postižená osoba ponechána bez pomoci.

2.3 Dopady domácího násilí na oběti a svědky

Následky domácího násilí jsou mnohdy dlouhodobé, popř. i trvalé. Domácí násilí zasahuje oběť v mnoha oblastech jejího života – fyzické a psychické zdraví, společenský život, styk s rodinou a přáteli, výkonnost v zaměstnání. Podle závažnosti

³⁵ Radvanová, S. *Ublíživání dětem – nebezpečná rodina*. V: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer, 2008, s. 275

spáchaných činů může oběť trpět extrémním stresem a traumatem, strachem, nejistotou, ztrátou sebevědomí, sebedestrukci, depresi a úzkostí, nejistotou a nevyrovnaností, závislostí, pocity beznaděje a bezmocnosti, studem, poškozením fyzického zdraví. V nejzávažnějších případech může i zemřít.

Obecně je zastáván názor, že ještě horší následky má domácí násilí na dětech, zejména dětech nižšího věku. Jedná se především o psychosomatické potíže, poruchy příjmu potravy, nespavost, pomočování nebo poruchy chování jako závislosti, záškoláctví, agresivní projevy, vulgarismus, odmítání autority. Není vyloučen ani návrat do nižších vývojových stádií či částečná ztráta paměti. Za závažný důsledek domácího násilí považují psychologové také ambivalenci. Dítě má na jednu stranu pachatele stále rádo jako svého rodiče, na druhou stranu jej nenávidí jako násilníka a narušitele, který jemu nebo druhému rodiči ubližuje.³⁶

U obětí domácího násilí se setkáváme s posttraumatickou stresovou poruchou, tzv. stockholmským syndromem, syndromem týrané ženy a syndromem týraného a zneužívaného dítěte.

2.3.1 Posttraumatická stresová porucha

Posttraumatická stresová porucha je reakcí na zvláště traumatizující událost. Tato nemusí být spojena jen s fyzickým násilím, ale i s psychickým týráním, ekonomickým zneužíváním, sociální izolací nebo vyhrožováním. Vyznačuje se změnou chování a prožívání u osob přímo nebo i nepřímo zasažených traumatem. Jedná o změny fyziologických reakcí (poruchy spánku, nevolnost, podrážděnost a návaly hněvu, obtíže s koncentrací), které vznikají v důsledku nepříjemného stresujícího prožitku. Na rozdíl od akutní reakce na stres se však u posttraumatické stresové poruchy objevují příznaky až po určité době latence – většinou minimálně po půl roce. Může se objevit u dětí i dospělých. Mezi typické příznaky této nemoci (jedná se o nemoc podle mezinárodní klasifikace nemocí MKN-10, která u nás vstoupila v platnost podle rozhodnutí Ministerstva zdravotnictví v roce 1993³⁷) patří:

- a. Znovuprožívání traumatické události – neodbytné vzpomínky, noční můry.
- Traumatem postižené osoby mohou vyhledávat podvědomě situaci podobnou té,

³⁶ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 20-21

³⁷ Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, s.r.o., 1998, s. 123

kteřá je poškodila, například ženy týrané v dětství často navazují vztahy s agresivními jedinci.

- b. Vyhýbání se všemu, co trauma připomíná. Je následkem situace, kdy oběť byla paralyzována, nemohla uniknout, nemohla se bránit.
- c. Izolování se – oběť se nechce setkávat s jinými lidmi, nevychází ven.
- d. Přetrvávání příznaků zvýšené aktivity – zvýšená podrážděnost, poruchy spánku, hypervigilance. Oběť je stále tělesně a duševně připravená na další trauma, nemůže se uvolnit, odpočinout si.³⁸

2.3.2 Tzv. stockholmský syndrom

Stockholmský syndrom získal svůj název v 70. letech minulého století, kdy lupiči přepadli banku ve Stockholmu a drželi zde rukojmí 130 hodin. Jedna z obětí si za tuto dobu vytvořila k lupičům citový vztah a nakonec stála na jejich straně. Citový vztah mezi obětí a pachatelem je přítomen i v situacích domácího násilí, oběť se identifikuje s jednáním násilníka, snaží se mu zavděčit. V literatuře se uvádí čtyři podmínky vzniku stockholmského syndromu:

- a. Život oběti je v ohrožení,
- b. oběť nevidí možnost úniku ze stávající situace,
- c. oběť je izolovaná od lidí,
- d. oběť cítí přechodnou náklonnost k pachateli.³⁹

2.3.3 Syndrom týrané ženy

Vymezení syndromu týrané ženy ukazuje, že dopady domácího násilí na psychiku obětí jsou specifické. Syndrom týrané ženy (angl. Battered Woman Syndrom, neboli BWS) popsala na základě vlastního výzkumu na počátku 80. let 20. století psychologka Lenore Walkerová, když se snažila pojmenovat psychické vzorce chování, které jsou důsledkem dlouhodobějšího domácího násilí a týrání ze strany blízké osoby. Podle Walkerové jsou pro BWS klíčové dva znaky – **naučená bezmoc** a **cyklus násilí**, o němž pojednávám v bodě 2.1.2., přičemž aby se jednalo o BWS, musí se cyklus

³⁸ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 73-74; <http://www.psychoweb.cz/psychologie/posttraumaticka-stresova-porucha---ptsd---posttraumaticky-stres/>

³⁹ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 74

domácího násilí zopakovat alespoň dvakrát. Koncepti naučené bezmoci převzala zmíněná autorka od M. Seligmana a pro účely svého výzkumu ji definovala jako „*ztrátu víry ve vlastní schopnosti odhadnout účinnost svých pokusů o zajištění vlastní bezpečnosti.*“ Naučená bezmoc má svůj základ v předpokladu, že v počátečních fázích násilí je oběť pachatelovým jednáním zaskočena, snaží se negativní zážitek potlačit a neguje ho. Následně však zjišťuje, že násilí se děje opakovaně a že jej nemůže kontrolovat, což vede ke ztrátě sebevědomí či motivace hledat řešení. Oběť přistupuje k pachateli vstřícně, snaží se mu vyhovět, aby předešla agresí. Naučená bezmoc se projevuje pouze ve vztahu k pachateli, v jiných oblastech života nemusí být markantní. To vysvětluje, proč oběti domácích násilí mohou být např. v zaměstnání velice úspěšné. V případech dlouhodobého domácího násilí se hovoří o dalším znaku BWS, kterým je **hyperviligance**, která znamená, že oběť se stává vnímavější vzhledem k signálům akutního ohrožení. Ačkoli tedy není schopna vyhodnotit racionálně celkovou situaci v partnerském vztahu a podle toho se zachovat, je zvýšeně vnímavá na náznaky akutního, vážného ohrožení.⁴⁰

Příznaky BWS není jednoduché vymezit, u každé jednotlivé oběti se mohou projevovat jiné a s jinou intenzitou. Mezi nejčastěji se vyskytující patří: změny v emocionálních reakcích (pocitů viny, studu ze zveřejnění, strachu z reakce pachatele), setrvávání v blízkosti pachatele, útěky a opakované návraty k němu, podávání a zpětvzetí trestních oznámení, iluze přetrvávajícího strachu, obavy o ztrátu dětí, sociální izolace, obavy ze ztráty sociálně ekonomické úrovně, nejasnost ohledně připsování zodpovědnosti za násilí (vyvíňování násilníka, sebeobviňování, normalizace násilí).⁴¹ Z důvodu nejednotnosti příznaků se Walkerová omezila na popis čtyř základních charakteristik BWS:

- a. Oběť věří, že za násilí nese vinu sama,
- b. nedovede si představit, že by za násilí mohl být odpovědný někdo jiný než ona,
- c. bojí se o svůj život a/nebo životy svých dětí,
- d. má iracionální pocit, že násilník je všudypřítomný a vševědoucí.⁴²

⁴⁰ Blíže: Čírtková, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008, s. 26-36

⁴¹ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů (příručka pro pomáhající profese)*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, s. 38-39

⁴² Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová M. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 41

I přes výše popsané znaky BWS nepředstavuje oběť ve vztahu pasivní prvek, ale objevuje se u ní snaha ukončit cyklus násilí. Pokud dojde k ukončení násilného vztahu, příznaky BWS obvykle vymizí, ať už s pomocí odborníka nebo cestou laické terapie. Proces ukončení násilného vztahu prochází vývojem, který je naznačen v následující tabulce:

Tabulka – Stadia rozvoje syndromu týrané ženy

Stadia rozvoje syndromu týrané ženy	
POPŘENÍ	Oběť odmítá přiznat okolí i sobě, že ve vztahu existuje násilí. Může pojmenovávat jednotlivé násilné incidenty jako náhody. Omlouvá násilné chování svého partnera a věří, že se už nebude opakovat.
VINA	V této fázi již oběť vnímá, že ve vztahu existuje nějaký problém, ale odpovědnost za něj připisuje sama sobě. Myslí si, že si násilí zasloužila, protože nedokáže splnit partnerova očekávání.
ZÍSKÁNÍ NADHLEDU	Oběť již nepřebírá odpovědnost za násilí, ke kterému ve vztahu dochází, a začíná si uvědomovat, že násilí do partnerského vztahu nepatří, že si takové chování nikdo „nezaslouží“. Stále však chce udržet manželství a domnívá se, že společně mohou situaci vyřešit.
ODPOVĚDNOST	Pokud partner není ochoten nebo schopen násilí zastavit, oběť se rozhoduje vztah ukončit a začít nový život bez násilí.

Převzato z: Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová M. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o, 2008, s. 41

2.3.4 Syndrom týraného a zneužitého dítěte

Děti představují jednu ze skupin nejvíce dotčených domácím násilím. Poznamenává je nejen násilí páchané na nich samých, ale i svědectví násilí páchaného na některém z rodičů představuje velký zásah do jejich bezpečí. Děti žijící v násilné rodině jsou vystaveny přinejmenším psychickému týrání, které je může poznamenat na celý život. U takových dětí se někdy setkáváme se syndromem týraného a zneužitého dítěte (angl. Child Abuse and Neglect, CAN). „*Syndrom CAN je jakákoli nenáhodná, vědomá či nevědomá aktivita rodiče, vychovatele, nebo jiné osoby vůči dítěti v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná, která poškozují tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte,*

popřípadě způsobuje smrt⁴³. Poškození dítěte zasaženého CAN může být různého charakteru. Nejvíce pozornosti je soustředěno na psychické následky, které můžeme shrnout do čtyř základních dimenzí:

- a. První se vztahuje k nápadnostem na rovní sexuálního chování, bývá označována jako traumatická, zraňující sexualizace. Dítě je blokováno v osvojení si sexuální normy a výsledkem je nadměrná, potlačená i kvalitativně posunutá sexualita.
- b. Druhá zahrnuje emocionální důsledky zneužívání, které se odvíjí od pocitů zrady. Zneužívané dítě vnímá, že je dospělý zraňuje, místo aby je chránil, ztrácí schopnost důvěřovat druhým, objevuje se u něj sklon k přehnané závislosti na druhém člověku. V dospělosti se důsledky projevují lhostejným, krutým a bezohledným využíváním blízkých osob.
- c. Třetí dimenze zahrnuje pocit bezmocnosti. Dítě cítí, že nemá možnost nebo sílu postavit se dospělému trýzniteli na odpor. Projevuje se útky z domova, psychosomatickými obtížemi, depresemi.
- d. Čtvrtá bývá označována jako problém stigmatizace, souvisí s nízkým sebevědomím a sebeakceptováním. Dítě si vyčítá, že strpělo chování dospělého a uvědomuje si svou odlišnost od ostatních nezneužívaných dětí. V důsledku snahy dítěte se s nastalou situací vnitřně vyrovnat dochází k sebepoškození a autodestruktivnímu jednání (alkoholismus, narkomanie, sebevražedné tendence).⁴⁴

Je zajímavé, že nepříznivá situace dopadá jiným způsobem na dívky a jiným na chlapce. U dívek dochází v důsledku prožití traumatu spíše k internalizačním procesům, u chlapců k externalizačním. U dívek jsou častěji pozorovány změny nálad, úzkost, sebezničující tendence, přijímání role oběti, izolování se od okolí. Naproti tomu u chlapců pozorujeme odmítání a agresivitu vůči ostatním, usilování o moc a převahu, dostávají se do role trýznitele a sami zneužívají slabší.⁴⁵

Stejně jako u žen ani u dětí není možné popsat jednoznačně příznaky CAN. Každé dítě reaguje na nastalou situaci jinak, u každého dítěte se mohou objevit jiné

⁴³ Definice zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992.

⁴⁴ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů (příručka pro pomáhající profese)*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, s. 39 - 40

⁴⁵ Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová M. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o., 2008, s. 91

problémy, ať už v rovině emocionální, sociální či kognitivní. CAN se může projevit na fyzickém i psychickém zdraví dítěte, může znamenat problémy týkající se chování, učení, pozornosti.

3. Ochrana před domácím násilím v mimotrestních právních předpisech

3.1 *Obecně k zákonu na ochranu před domácím násilím*

Dne 14. 3. 2006 byl přijat a dne 1. 1. 2007 nabyl účinnosti zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Návrh zákona byl vypracován expertní skupinou Aliance proti domácímu násilí, která vznikla v roce 2002 a jejímiž členy byli právníci a členové představenstva Bílého kruhu bezpečí, a to z iniciativy Bílého kruhu bezpečí a Philip Morris ČR a.s. Předlohou mu byl rakouský zákon proti domácímu násilí, který zná institut vykázání již od roku 1997. Návrh zákona podpořila skupina 55 poslanců v čele s Janem Kasalem a úspěšně jej prosadila v Parlamentu ČR.

Jde o novelu několika zákonů, a to:

Zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky

Zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zákona č. 114/1988 Sb., o působení orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.⁴⁶

Zákon na ochranu před domácím násilím byl od doby přijetí třikrát novelizován. Poprvé zákonem č. 29/2007 Sb., kterým byla zrušena část čtvrtá a pátá zákona na ochranu před domácím násilím. Tyto části měnily zákony o sociálním zabezpečení a mimo jiné obsahovaly úpravu intervenčních center. Ta jsou dnes zakotvena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Druhá novela, zákon č. 274/2008 Sb., zrušila část první týkající se především nového institutu vykázání, který je nyní upraven zákonem č. 273/2008 Sb., o Policii ČR. Zatím poslední novela zákona na ochranu před domácím

⁴⁶ Některé z těchto zákonů byly zrušeny a nahrazeny novými.

násilím byla provedena zákonem č. 41/2009 Sb., který byl přijat v souvislosti s přijetím nového TZ, a který zrušil část třetí zákona na ochranu před domácím násilím, jež původně měnila trestní zákon.

Jako každý zákon i zákon na ochranu před domácím násilím je postaven na několika základních principech:

- a. **Princip priority práv** – umožňuje zásah do soukromé sféry, pokud je ohrožen život, zdraví nebo práva a svobody osob,
- b. **Princip subsidiarity** – nejprve se využijí opatření netrestní povahy, teprve pokud nejsou účinná, použijí se prostředky trestního práva,
- c. **Odvrácení hrozby nebezpečí** – přijatá opatření jsou prevencí proti dalšímu násilí a zároveň reakcí na chování násilníka,
- d. **Princip přiměřenosti a minimalizace zásahů** – druh, trvání a zejména intenzita zásahů policisty je určena účinnou ochranou a minimálním zásahem do ústavně zaručených práv a svobod,
- e. **Princip výměny informací** mezi policisty, intervenčními centry a orgány sociálně právní ochrany.⁴⁷

Zákonem na ochranu před domácím násilím byl do právního řádu České republiky zakotven především institut vykázaní, zvláštní předběžné opatření k ochraně osoby ohrožené domácím násilím a byla zavedena intervenční centra.

3.2 Soukromoprávní ochrana – zejména předběžné opatření podle § 76b OSŘ

Problematika domácího násilí nespadá pouze do oboru práva trestního. Právní řád České republiky nabízí obětem domácího násilí i soukromoprávní ochranu. Protože je však velmi složité upravit všechny situace, ve kterých může k domácímu násilí dojít (manželské soužití, soužití druhá a družky, vícegenerační soužití, soužití s dětmi či bez dětí, rozvodové období, porozvodové období), může se současná úprava zdát poněkud roztržitěná či nepřehledná. Úpravu soukromoprávní ochrany nalezneme jak v hmotněprávních (OZ; ZoR), tak procesněprávních předpisech (zejména OSŘ). Vzhledem k tomu, že domácí násilí prostupuje opravdu do mnoha oblastí práva, budu se

⁴⁷ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : Profem, 2008, s. 83-84

v této kapitole zabývat jen nejčastěji se vyskytujícími a nejtypičtějšími problémy spojenými s tímto fenoménem.

3.2.1 Rozvod manželství

Pokud dochází k domácímu násilí v manželství a oběť se rozhodne situaci řešit, je jedním z východisek z násilného vztahu rozvod manželství. Návrh na rozvod musí být podán u místně příslušného soudu, kterým je podle § 88 písm. a) OSŘ soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště. Pokud mají manželé děti, není možné manželství rozvést, dokud nenabude právní moci rozhodnutí soudu pro mládež o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. ZRo stanoví jediný možný důvod rozvodu manželství, a to kvalifikovaný rozvrat, který je charakterizován jako „*hluboký a trvalý nesoulad, kdy již nelze očekávat obnovení manželského soužití.*“⁴⁸ Rozvrat je třeba vždy tvrdit a dokázat, přičemž důkazní břemeno nese navrhovatel, tedy v této situaci oběť domácího násilí. V praxi se nejčastěji setkáme s rozvodem, kdy násilník se bude snažit rozvodu zabránit, bude tvrdit, že se na rozvratu nepodílel a rozvodem by mu byla způsobena zvláště závažná újma. Pokud se mu podaří prokázat, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, může být rozvod manželství oddálen. Soud však manželství rozvede, pokud spolu manželé nežijí déle než tři roky. ZRo obsahuje v § 24a i úpravu tzv. rozvodu dohodou, který bude v případech domácího násilí spíše výjimkou. Strany se totiž musí dohodnout na vypořádání svých majetkových poměrů, společného bydlení, vyživovací povinnosti a úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu. K dohodě může dojít například v případě, kdy pachatel nechce, aby byly zjišťovány příčiny rozvratu manželství nebo v situaci, kdy je na něj již podáno trestní oznámení.

S rozvodem manželství souvisí úprava vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely i ve vztahu k dětem, vypořádání společného jmění manželů či bytová otázka.⁴⁹

3.2.2 Úprava poměrů nezletilých dětí

Ve velké části rodin, ve kterých dochází k násilí mezi manžely, žijí i nezletilé děti. Pokud dojde v manželství k rozvodu, je třeba upravit i poměry těchto dětí pro dobu

⁴⁸ Holub, M., Nová, H., Ptáček, L., Sladká Hyklová, J. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 50

⁴⁹ Blíže např. Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 29 - 39

po rozvodu. Soud stanoví práva a povinnosti rodičů k dítěti, určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy a jak má každý z rodičů přispívat na jeho výchovu, nebo schválí dohodu rodičů. Soud při rozhodování sleduje především zájem dítěte s ohledem na jeho osobnost, zejména vlohy, schopnosti a vývojové možnosti a se zřetelem na životní poměry rodičů atd. Dbá též na to, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů, udržování pravidelného osobního styku s nimi nebo právo rodiče na pravidelnou informaci o dítěti. Právě v tomto bodě se rozcházejí názory odborných poraden pro oběti domácího násilí se sociálními pracovníci orgánu sociálně právní ochrany dětí a soudů. Zatímco první skupina trvá na nevyjimečném přerušení styků s násilnou osobou, druhá skupina naopak považuje nerespektování práva rodiče na styk s dítětem za projev neochoty, neschopnosti komunikace a kompromisu ze strany druhého rodiče.⁵⁰ Podle mého názoru stojí pravda někde uprostřed obou vyhraněných postojů. Pokud se násilný rodič dopouštěl násilí i na dítěti, dítě se ho bojí, hrozí mu újma na psychickém nebo fyzickém zdraví, je styk s rodičem pro dítě nebezpečný a soud by měl k tomu přihlídnout a styk zakázat. Pokud se však rodič chová násilně jen ve vztahu k druhému rodiči a dítě má evidentně rád, vzorně se o něj stará a poskytuje mu řádnou péči, soud by měl zvážit možnost zachování styku dítěte s oběma rodiči. Tato druhá alternativa však bude bohužel mnohem méně častým jevem.

3.2.3 Předběžné opatření podle § 76b OSŘ

Všechna předběžná opatření jsou přijímána z nutnosti prozatímně upravit poměry účastníků nebo je-li obava, že by výkon soudního rozhodnutí byl ohrožen. Do roku 2007 se v případech vydávání předběžných opatření vůči domnělým pachatelům domácího násilí postupovalo podle § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ, kdy soud mohl násilníkovi uložit, aby něco vykonal, něčeho se zdržel nebo něco snášel. Přijetím zákona na ochranu před domácím násilím došlo k významné změně, kterou představuje začlenění § 76b do znění OSŘ.

Navrhovatelem může být osoba, jejíž život, zdraví, svoboda nebo lidská důstojnost jsou vážným způsobem ohroženy. Návrh na vydání předběžného opatření musí obsahovat kromě obecných náležitostí podání podle § 42 odst. 4 OSŘ i jméno, příjmení a bydliště účastníků, popřípadě též jejich zástupců a vylíčení rozhodných

⁵⁰ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 121

skutečností odůvodňujících nařízení předběžného opatření. Navrhovatel je dále povinen připojit k návrhu listiny, jichž se dovolává. Návrh je třeba formulovat dostatečně určitě, aby rozhodování soudu nebylo vágními formulacemi ztěžováno či znemožňováno. Nedostaky návrhu by měly být odstraněny, ale vzhledem ke krátké době pro rozhodnutí o předběžném opatření soudy ustupují od přehnaného formalismu a v souladu s § 41 odst. 2 OSŘ posuzují návrh podle jeho obsahu.

Vedle navrhovatele je druhým účastníkem řízení ten, proti němuž návrh směřuje. Pokud se ukáže, že vydání předběžného opatření je nutné, předseda senátu uloží účastníku, proti kterému návrh směřuje, zejména aby:

- a. opustil společné obydlí, jakož i bezprostřední okolí, nezdržoval se ve společném obydlí nebo do něj nevstupoval,
- b. nevstupoval do bezprostředního okolí společného obydlí nebo navrhovatele a nezdržoval se tam,
- c. se zdržel setkávání s navrhovatelem,
- d. se zdržel nežádoucího sledování a obtěžování navrhovatele jakýmkoliv způsobem.

Specifikace pojmu společné obydlí zpravidla nečiní potíže, jinak je tomu s pojmem „bezprostřední okolí“. Soudy volí jednu ze dvou nabízejících se alternativ. Ve výroku svého rozhodnutí uvedou pojem „bezprostřední okolí“ a nijak se k němu dále nevyjadřují, nebo kopírují praxi policie, která při vykázání specifikuje bezprostřední okolí počtem metrů od obydlí.⁵¹

Jako zajímavá se mi jeví skutečnost, že zákon neřeší, zda je předpokladem pro nařízení předběžného opatření společné obydlí navrhovatele a osoby, proti které návrh směřuje. Vzhledem k tomu, že příslušným soudem, který rozhoduje ve věcech předběžného opatření podle § 76b OSŘ, je okresní soud, v jehož obvodu mají nebo měli účastníci společné obydlí (podle § 74 odst. 5 OSŘ je jím dům, byt, místnost nebo jiný prostor obývaný společně), zdálo by se, že podle § 76b OSŘ by mohly být řešeny jen poměry osob, které spolu bydlí nebo někdy bydlely. Z povahy povinností uvedených v § 76b odst. 1 písm. c) a d) OSŘ však vyplývá, že zákonodárce nutně nepředpokládá společné obydlí násilné osoby s navrhovatelem.⁵² Názor, že není třeba společného

⁵¹ Čuhelová, K. *Předběžné opatření ve věcech domácího násilí*. Právní rádce 01/2009, s. 18 - 22

⁵² Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 455

obydlí zastává ve svém článku i Hrdličková, která upozorňuje, že tato úprava je velmi výhodná vzhledem k nemožnosti využití institutu vykázání, když spolu účastníci nebydlí, a přesto dochází k obtěžování ze strany násilníka a oběť se důvodně obává o své zdraví, život nebo svobodu.⁵³ Podle mého názoru není možné vykládat ustanovení o příslušnosti soudu v neprospěch osoby ohrožené, a proto by se mělo ustanovení § 76b OSŘ vztahovat na všechny případy domácího násilí bez rozdílu. V případě opačného výkladu by oběť, která nikdy s pachatelem nežila, musela podat návrh na vydání předběžného opatření podle § 76 odst. 1 písm. f) OSŘ.

Příslušný soud rozhodne o vydání/nevydání předběžného opatření podle § 76b OSŘ bezodkladně, nejdéle do 48 hodin od jeho podání. Soud rozhoduje bez slyšení účastníků a podle § 75c odst. 1 OSŘ rozhoduje usnesením. Vyhlásit toto usnesení je možné bezodkladně účastníku, kterému jsou uloženy povinnosti nebo na místě samém. Pro doručování platí, že usnesení je doručováno při jeho výkonu. To se však týká pouze výkonu spojeného s provedení vyklizení společného obydlí nebo podobným úkonem. Pokud předběžné opatření spočívá v uložení povinností či zákazů, výkon nastává až po jejich nesplnění. Logicky tedy nemůže být doručováno při výkonu rozhodnutí, ale uplatní se ustanovení § 76c odst. 2 OSŘ, které stanoví pro doručení lhůtu tří dnů od vyhlášení a není-li vyhlašováno od vydání.⁵⁴

Předběžné opatření podle § 76b OSŘ trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti. Pokud soudnímu rozhodování předcházelo policejní vykázání, začíná uvedená měsíční lhůta běžet dnem následujícím po dni, kdy uplynula lhůta pro vykázání. Pokud nebylo soudem v době trvání vykázání o vydání/nevydání předběžného opatření rozhodnuto, doba vykázání se automaticky prodlužuje do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o předběžném opatření.

Soud může na návrh navrhovatele předběžné opatření prodloužit na dobu maximálně jednoho roku od prvotního nařízení předběžného opatření, ale pouze v případě, že bylo zahájeno řízení ve věci samé. Co je v případech domácího násilí řízení ve věci samé, zákon blíže nevymezuje. Podle autorů komentáře k OSŘ je nutno za „věc samou“ považovat pouze řízení, jehož předmětem je řešení práv a povinností účastníků k domu, bytu nebo jiné místnosti nebo objektu, kde účastníci měli nebo mají

⁵³ Hrdličková, I. *Domácí násilí a jak se mu bránit*. Zdravotnictví a právo 2/2010, s. 14 - 17

⁵⁴ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 70

společné obydlí, a to vzhledem k již zmiňovanému předpokladu pro vydání předběžného opatření podle § 76b OSŘ, kterým je „společné obydlí“.⁵⁵ Jiní autoři však chápou rozhodnutí ve věci samé i jako například řízení o úpravě poměrů k nezletilým dětem, o rozvod manželství, o zrušení práva společného nájmu bytu⁵⁶, což je i podle mého názoru vhodnější výklad vzhledem k tomu, že například rozvod manželství je běžným vyústěním domácího násilí a není nutné ve všech případech řešit i bytovou situaci rodiny. Návrh na prodloužení musí obsahovat náležitosti uvedené v § 75 odst. 4 OSŘ a navíc vyličení rozhodných skutečností odůvodňujících prodloužení doby trvání předběžného opatření, údaje o vlastnických nebo jiných vztazích ke společnému obydlí a údaje o majetkových a jiných poměrech účastníků. Na rozdíl od nařizování předběžného opatření nařídí soud k projednání návrhu na prodloužení zpravidla jednání, zejména pokud má provádět dokazování.

Dospěje-li soud k názoru, že podmínky pro prodloužení předběžného opatření jsou splněny, uvede ve výroku svého rozhodnutí i dobu, o kterou trvání předběžného opatření prodlužuje.

3.3 Ochrana před domácím násilím v přestupkovém zákoně

Předstupněm trestněprávní ochrany před domácím násilím, která působí vždy jako tzv. ultima ratio, je ochrana správní. Podílejí se na ní zejména policejní orgány postupem podle zákona o Policii ČR, ale i v přestupkovém zákoně (PřesZ) nalezneme ustanovení, která jsou pro účely ochrany obětí domácího násilí využitelná a užitečná. Jednání pachatele totiž vždy nenaplnuje znaky některé skutkové podstaty trestného činu, ale může naplňovat skutkovou podstatu přestupku. Přestupkem se rozumí zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přešupek výslovně označeno, může být spáchán jen fyzickou osobou a jako jediné ze skupiny správních deliktů jsou přestupky v jistém smyslu kodifikovány. PřesZ obsahuje výčet skutkových podstat některých přestupků, jiné nalezneme v dalších zákonech. Přestupky jsou zpravidla projednávány z úřední povinnosti, některé jsou však tzv. návrhové a mohou

⁵⁵ Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 458

⁵⁶ Například: Voňková, J. *Přínos zákona o ochraně před domácím násilím pro českou společnost*. V: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer, 2008, s. 445

být projednány jen na návrh postižené osoby blízké. Obecná promčecí doba pro přestupky činí jeden rok, ale specifikem návrhových přestupků je, že návrh musí být podán nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy se postižený dověděl o přestupku nebo o postoupení věci orgánem činným v trestním řízení.

V souvislosti s domácím násilím jsou nejčastěji řešeny **přestupky proti občanskému soužití podle § 49 PřesZ** – a to zejména písm. a), c) a e):

Přestupku proti občanskému soužití se dopustí ten, kdo

- jinému ublíží na cti tím, že ho urazí nebo vydá v posměch,
- úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním,
- působí jinému újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách nebo politických hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho stav manželský nebo rodinný.

Jako sankci je možné uložit pokutu do výše 5 000 Kč v prvním případě nebo až do výše 20 000 Kč v ostatních případech.

Domnívám se, že peněžitá pokuta není nejvhodnější sankcí za páchané domácí násilí. Stejný názor zastává ve svém díle i Šárka Špeciánová, která se zabývá danou problematikou z pohledu dětských obětí.⁵⁷ Já si myslím, že stejně jako v případě dětí, i v případě dospělých obětí peněžitá sankce nevede k účinné nápravě pachatele a nepřispívá dostatečně k ochraně obětí před opakováním násilí. Pro případy domácího násilí by bylo vhodnější vedle peněžité pokuty volit i jiný druh sankce. Jako nejprospěšnější bych zvolila psychologické, sociální, pedagogické programy či terapie, které by přispěly k zamezení negativnímu jednání uvnitř rodiny. Bohužel PřesZ možnost uložení takové sankce či ochranného opatření nenabízí, proto by její zavedení vyžadovalo rozsáhlejší novelu s nutností vytvoření zcela nového druhu sankce či možná vhodněji ochranného opatření.

⁵⁷ Blíže: Špeciánová, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, s. 58 - 61

Přestupky podle § 49 písm. a) a c) PřesZ jsou tzv. návrhovými přestupky a mohou být projednány jen na návrh poškozené osoby, což se z pohledu domácího násilí nejeví jako nejšťastnější řešení. Stejně tak krátká tříměsíční lhůta pro podání návrhu znevýhodňuje návrhové přestupky proti nenávrhovým.

Za zmínku také stojí, že podle původního návrhu zákona na ochranu před domácím násilím mělo dojít i k novelizaci PřesZ, a to právě ohledně přestupku podle § 49 písm. c) PřesZ, který měl být do budoucna projednáván z úřední povinnosti. Tato změna se však do konečného znění zákona nedostala.⁵⁸

3.4 Ochrana před domácím násilím v zákoně o Policii ČR

Úkolem Policie České republiky je „*chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.*“⁵⁹ V případech domácího násilí je role policie velmi důležitá. Policista může jednak zasáhnout proti chování násilníka, jednak je významným článkem v řetězci osob podílejících se na řešení situací domácího násilí. Zákon o PČR umožňuje policii zasáhnout na ochranu osob ohrožených domácím násilím ještě dříve, než chování násilníka dosáhne intenzity trestného činu a v jeho důsledku dojde k narušení fyzického nebo psychického zdraví ohrožené osoby.⁶⁰ Podle názoru amerických autorek Jenkins a Davidson vidí mnoho policistů sebe sama jako „bojovníky proti zločinu“ a nechtějí být zároveň sociálními pracovníky. Přesto převážná část policistů a kriminalistů chápe, že jejich práce spočívá i v poskytování služeb, často psychologických, což je v případech domácího násilí nepostradatelné.⁶¹

Protože je domácí násilí jev skrývaný před veřejností, není postavení policisty při posuzování situace jednoduché. Na místě musí rozhodnout, zda se jedná o domácí

⁵⁸ Kočová, K. *Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR*. Bulletin advokacie 10/2007, s. 34 - 38

⁵⁹ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 82

⁶⁰ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 86

⁶¹ Jenkins, P.J., Davidson, B.P. *Stopping Domestic Violence. How a Community Can Prevent Spousal Abuse*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2001, s. 6

násilí nebo ne a jaký bude další postup. Pro zjednodušení a zkvalitnění práce policie byla vytvořena speciální diagnostická metoda SARA DN (Spousal Assault Risk Assessment), díky které může proškolená osoba na základě odborného výcviku zjistit rizikové faktory a kvalifikovaně odhadnout riziko dalšího domácího násilí. Metoda je určena zejména policistům, kteří se dostanou do prvotního kontaktu s ohroženou osobou. Obsahuje 15 strukturovaných otázek na rizikové faktory. První pětice odhaluje rizikové faktory u násilné osoby v aktuálním vztahu, druhá odhaluje rizikové faktory u násilné osoby v rámci obecných sklonnů k násilí a třetí odhaluje faktory týkající se zranitelnosti osoby ohrožené domácím násilím. Proškolená osoba dokáže na základě odpovědí vyhodnotit situaci a přijmout některé z možných opatření. Může se jednat o pouhá doporučení, praktické rady, instrukce pro reakci na náhlou eskalaci násilí až po opatření trestněprávní povahy, pomoc ze strany sociálních služeb nebo vykázaní.⁶²

3.4.1 Institut vykázaní

Institut vykázaní je upraven samostatně v hlavě VII (§ 44 – 47) zákona o PČR. Samotný postup policie se řídí interními předpisy, zejména závazným pokynem policejního prezidenta č. 166/2009 o provádění vykázaní, který byl přijat dne 23. 12. 2009 s účinností od 1. 1. 2010. Jeho hlavním účelem je zajištění jednotného postupu příslušníků Policie ČR v případech vykázaní a řešení incidentů se znaky domácího násilí.

Vykazování násilných osob z jejich obydlí bylo svěřeno do rukou policie. Je to logické, protože již před účinností zákona na ochranu před domácím násilím policie často vyjížděla k zásahům proti domácímu násilí, avšak nebyly jí svěřeny žádné prostředky, kterými by zabránila opakování násilí. Vykázat osobu je oprávněn příslušník policie služebně zařazený ve službě kriminální policie a vyšetřování nebo službě pořádkové policie, služebně zařazený na obvodním (místním) oddělení policie, pokud byl k posuzování incidentů řádně proškolen.

Je důležité si uvědomit, že vykázaní není sankcí. Jde o preventivní opatření, které má zajistit, aby nedocházelo k dalšímu násilí a poskytnout oběti dostatek času, aby zhodnotila svou situaci a našla vhodné řešení.

⁶² <http://www.donalinka.cz/nova-praxe/metoda-sara-dn/>

Policista zasahující na místě je oprávněn přistoupit k vykázání násilné osoby, lze-li na základě zjištěných skutečností důvodně předpokládat, že se násilná osoba dopustí nebezpečného útoku proti životu, zdraví nebo svobodě nebo zvlášť závažného útoku proti lidské důstojnosti⁶³. Zákon o PČR stanoví jako podmínku vykázání předcházející útoky, ale vzhledem ke slovu „zejména“, které danou pasáž tohoto ustavení zákona uvozuje, je zřejmé, že se policista musí zabývat i dalšími okolnostmi případu, jako jsou například eskalace násilí, neměnnost rolí, neveřejnost.⁶⁴ Z dikce zákona „policista je oprávněn“ není možné vyvozovat libovůli policie. Pokud byla naplněna skutková podstata, musí policista osobu vždy vykázat. To je možné i v její nepřítomnosti, kdy se například po činu vzdálila nebo čin spáchala dálkovým způsobem (telefonicky, e- mailem či jinou obdobnou formou).⁶⁵

Vykázání trvá po dobu 10 dnů ode dne jeho provedení, tuto dobu nelze za žádných okolností zkrátit. Doba 10 dnů se může zdát pro vykázanou osobu dlouhá, pro ohroženou osobu krátká. Podle samotných policistů zasahujících v případech domácího násilí je tato doba pro oběť dostatečná, pokud oběť se svou situací chce něco dělat. Policisté by uvítali zřízení pozice terénního sociálního pracovníka, který by oběti v rámci desetidenní lhůty pomohl s vyřízením formalit apod.⁶⁶

Místní prostor vykázání určí policista podle konkrétní potřeby tak, aby nedocházelo ke střetu vykázané osoby s osobou ohroženou. Zpravidla se vztahuje na společné obydlí a jeho nejbližší okolí. Pokud nastane situace, kdy je osoba vykázána z bytu, ke kterému jí náleží vlastnické právo, jedná se o zásah do jejího ústavně zaručeného práva vlastnit majetek (čl. 11 LZPS). S ohledem na čl. 11 odst. 4 LZPS, v němž je zakotveno vyvlastnění a nucené omezení vlastnického práva je nutno říct, že v případě vykázání se nejedná ani o jeden ze zmíněných institutů, ale pouze o dočasné omezení výkonu vlastnického práva, jehož podmínky jsou přísně stanoveny zákonem, a proto je takové omezení možné. Protože zákon na ochranu před domácím násilím je

⁶³ Z nálezu Ústavního soudu České republiky VI. ÚS 412/04 plyne, že lidská důstojnost je nedotknutelnou hodnotou stojící v základu ústavního pořádku České republiky, která vylučuje, aby s člověkem bylo zacházeno jako s předmětem. Výkladem dovodíme, že ochrana lidské důstojnosti v oblasti domácího násilí se uskutečňuje spíše v tzv. horizontálních vztazích, kdy dochází k interferencím při výkonu práv jinými osobami, než ve vztazích vertikálních, tj. vztazích stát – jednotlivec.

⁶⁴ Filák, A. a kol. *Zákon o Policii České republiky s komentářem podle právního stavu k 12.1.2009*. Praha: POLICE HISTORY, 2009, s. 108

⁶⁵ Mates, P. *Úkoly policie při řešení domácího násilí*. Právní rádce 1/2009, s. 38 - 42

⁶⁶ Střílková, P., Fryšták, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009, s. 66

postaven na základě principu priority práv, je zásah do soukromé sféry, je-li nezbytný, dovolený, zvláště k ochraně života, zdraví, práv a svobod ohrožených osob.⁶⁷

Vykázání je faktickým pokynem⁶⁸, který oznamuje policista ústně vykázané i ohrožené osobě a vyhotoví potvrzení o vykázání, které musí obě osoby podepsat. Součástí potvrzení je vymezení prostoru, na který se vykázání vztahuje, uvedení totožnosti vykázané a ohrožené osoby, poučení o právech a povinnostech vykázané osoby a adresa útvaru policie, u kterého si může vyzvednout kopii úředního záznamu o vykázání. Vykázaná osoba má svá práva a povinnosti. Mezi její povinnosti patří: opustit prostor vymezený policistou v potvrzení o vykázání, zdržet se vstupu do tohoto prostoru, zdržet se styku nebo navazování kontaktu s ohroženou osobou a vydat policistovi na jeho výzvu všechny klíče od společného obydlí, které drží. Mezi její práva náleží zejména právo vzít si ze společného obydlí věci sloužící osobní potřebě, osobní cennosti a osobní doklady. Tyto věci a věci nutné pro její podnikání si může vyzvednout i v průběhu vykázání, ale to pouze jedenkrát a za přítomnosti policisty, aby nedocházelo k útokům na osobu ohroženou domácím násilím nebo její majetek.

Osobě násilně poskytne policie informace o možnostech ubytování a další potřebnou součinnost a osobu ohroženou poučí o možnosti podání předběžného opatření podle § 76b OSŘ, o možnosti využití psychologických, sociálních nebo jiných služeb v oblasti pomoci obětem násilí, které jí bezplatně poskytne intervenční centrum, a o následcích vyplývajících z uvedení vědomě nepravdivých údajů, k nimž policista při vykázání přihlíží.

Proti vykázání může vykazovaná osoba podat na místě námítky, které policista předá příslušnému krajskému ředitelství, nebo může vykázaná osoba do tří dnů podat námítky krajskému ředitelství sama písemně. Jestliže krajské ředitelství shledá, že nejsou splněny podmínky pro vykázání, vykázání ukončí a vyrozumí o tom osobu vykázanou i ohroženou. Jde v postatě o jistou formu „autoremedury“, kdy ještě v rámci desetidenní lhůty je nesprávně provedené vykázání ukončeno a je zjednána náprava protiprávního stavu.⁶⁹

⁶⁷ Hořínová, A. *Policejní vykázání: od dobré teorie k dobré praxi*. Dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=161>

⁶⁸ Oproti předchozí právní úpravě, kdy vykázání bylo rozhodnutím ve správním řízení.

⁶⁹ Filák, A. a kol. *Zákon o Policii České republiky s komentářem podle právního stavu k 12. 1. 2009*. Praha: POLICE HISTORY, 2009, s. 110

Při provádění vykázání musí být zajištěna přítomnost nezúčastněné osoby, to však neplatí, hrozí-li nebezpečí z prodlení. Nezúčastněnou osobou není osoba ohrožená, osoba blízká jí nebo osobě vykazované nebo jiný policista. Do 24 hodin zašle policista kopii úředního záznamu o vykázání intervenčnímu centru a soudu, který je příslušný k vydání předběžného opatření podle § 76b OSŘ, které může na vykázání bezprostředně navazovat, a pokud jsou přítomny nezletilé děti i orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Vykázáním ale činnost policie nekončí. Policie musí ve lhůtě tří dnů provést kontrolu, zda vykázaná osoba dodržuje jí uložené povinnosti. Oproti předcházející úpravě nekontroluje policista osobu ohroženou, protože zákon o PČR jí v současné podobě neuděluje žádné povinnosti. Podle mého názoru by kontrola měla být prováděna vícekrát než jen jednou tak, aby bylo vykázání v každém jednotlivém případě efektivní, a protože zákon výslovně nestanoví jednorázovou kontrolu, není tato možnost vyloučena. Podle Pavla Matese by dokonce nesplnění povinnosti provádět kontrolu vícekrát, je-li to třeba, mohlo být považováno za nesprávný úřední postup.⁷⁰

Laická veřejnost může vnímat vykázání jako zásah do ústavně zaručených práv a svobod, konkrétně je jím omezena svoboda pohybu a pobytu garantovaná čl. 14 LZPS. Každý má přece právo pohybovat se a pobývat ve svém bydlišti a v jeho okolí a vzhledem k tomu, že vykázání není sankcí, nemůže přece nikdo, tím spíše „pouhý“ policista, zakazovat komukoli vstup a pobyt kdekoli. LZPS na podobnou situaci reaguje v čl. 14 odst 3, který upravuje možnost omezit svobodu pohybu a pobytu, a to zákonem. Omezení právním předpisem nižší právní síly je nepřípustné. LZPS také taxativně jmenuje případy, kdy lze tyto svobody omezit, a to jestliže je omezení nevyhnutelné pro bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochranu zdraví, ochranu práv a svobod druhých, ochranu přírody na vymezených územích. Jestliže je tedy vykázání upraveno zákonem a omezení svobody pohybu a pobytu je nevyhnutelné (pojem nevyhnutelnosti není v LZPS nijak definován, je plně ponechán na uvážení a zdůvodnění zákonodárcem⁷¹) pro udržení veřejného pořádku a zejména ochranu zdraví a práv a svobod druhých, nedochází k žádnému narušení ústavním pořádkem České republiky ani mezinárodními dokumenty zaručených svobod.

⁷⁰ Mates, P. *Úkoly policie při řešení domácího násilí*. Právní rádce 1/2009, s. 38 - 42

⁷¹ Pavlíček, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 2.díl, práva a svobody*. 2. vydání. Praha: Linde, 2002, s. 158

Smyslem institutu vykázání je tedy eliminovat počet násilných incidentů a započít s procesem pomoci oběti domácího násilí. Domácí násilí je rozsáhlý problém vyžadující interdisciplinární přístup, který zajistí zavedení jednotného postupu při řešení případů domácího násilí. Předlohou pro využití tohoto principu v zákoně na ochranu před domácím násilím se stal projekt Interdisciplinární přístup k řešení případů domácího násilí na komunitní úrovni, který probíhal v letech 2003-2006 v Ostravě⁷². Navzájem spolupracujícími subjekty jsou zdravotnická zařízení, azylová zařízení atd., prvotní pomoc oběti však nadále poskytuje zpravidla policie.

3.5 *Intervenční centra*

Autoři zákona na ochranu před domácím násilím pamatovali nejen na akutní pomoc osobě ohrožené domácím násilím, ale i na pomoc následnou. Tu představují intervenční centra, jakožto jeden z článků řetězce interdisciplinární ochrany obětí domácího násilí. Od 1. 1. 2007 funguje v každém kraji v České republice intervenční centrum (v moravskoslezském kraji dvě intervenční centra), které poskytuje pomoc jednak osobám ohroženým domácím násilím nebo nebezpečným pronásledováním, jednak osobám jim blízkým tak, aby mohly oběť účinně podpořit.

Intervenční centra spolupracují s ostatními intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi a dalšími orgány veřejné správy, zejména pak s obecní policií a Policií ČR. Policie je povinna informovat intervenční centrum o provedeném vykázání doručením úředního záznamu o vykázání do 24 hodin. Pracovníci intervenčního centra do 48 hodin kontaktují osobu ohroženou, která je v ochranném režimu, a nabídnou jí pomoc. Využití nebo nevyužití této nabídky je zcela ponecháno na úvaze osoby ohrožené. Intervenční centrum však může kontaktovat i osoba, která se cítí ohrožená, i když v jejím případě k vykázání nedošlo.

Intervenční centra poskytují sociální poradenství (pomohou při odhadu výše rizika násilného chování, seznámí klienta s bezpečnostním plánem a pomohou mu ho upravit, připraví klienta na rizikový moment odchodu od násilníka), psychologické poradenství (psychologická podpora pro překonání krizové situace, zmapování problematické situace, pomoc při hledání vnitřních a vnějších zdrojů pro řešení

⁷² Blíže: Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. *Domácí násilí*. Praha: Portál, 2011, s. 148

problémů) a právní poradenství (sepsání a podání žádosti o rozvod, návrhu na vydání předběžného opatření podle § 76b OSŘ, vypořádání společného jmění manželů).⁷³ Vzhledem k tomu, že podle § 60a odst. 1 zákona o sociálních službách poskytují intervenční centra i služby pobytové, mohou oběti domácího násilí i s dětmi využít tzv. krizová lůžka. Tato služba je sice krátkodobá (většinou na jednu noc s možností prodloužení až na sedm nocí), ale poskytuje osobám v nouzi nocleh a stravu do doby, než se zorientují ve své nové životní situaci.

4. Trestní právo hmotné

Domácí násilí jako pojem v trestním právu neexistuje, přesto jsou nejzávažnější situace domácího násilí trestním právem řešeny. Zákonodárce zvolil variantu nevymezení tohoto pojmu, což je podle mého názoru správné řešení, protože definování jakéhokoli pojmu znamená zároveň jeho omezení. Trestní právo tak umožňuje širší vznik trestní odpovědnosti naplněním skutkové podstaty kteréhokoli z trestných činů, které připadají v úvahu.

Trestní právo má v právním řádu subsidiární postavení. Princip subsidiarity trestní represe je vyjádřen v § 12 odst. 2 TZ a vyjadřuje možnost využití trestního práva jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění jiných prostředků, ať už právních nebo mimoprávních. Princip subsidiarity trestní represe vyžaduje zdrženlivé užívání prostředků trestního práva, tj. zejména tam, kde jiné prostředky selhávají, nejsou efektivní, jsou vyčerpané, neúčinné nebo nevhodné.⁷⁴

TZ obsahuje ve své zvláštní části některé skutkové podstaty, které naplňují pachatele domácího násilí (o nejčastějších pojednávám v následující podkapitole). Kriminalizací určitého jednání je naplněna především represivní funkce trestního práva. Je reakcí na událost, která se již stala, projevuje se potrestáním pachatele a zabráněním mu v páchání další trestné činnosti. Preventivní funkce představuje snahu omezit domácí násilí a právě sankce za trestný čin může pro pachatele představovat silný impuls k tomu, aby v násilí nepokračoval.

⁷³ <http://www.ic-brno.cz>

⁷⁴ Nález Ústavního soudu: sp. zn. II. ÚS 372/03 a sp. zn. II. ÚS 413/04

4.1 Analýza některých skutkových podstat trestných činů dotýkajících se problematiky domácího násilí

Pácháním domácího násilí může dojít k naplnění skutkových podstat různých trestných činů. V následující části své práce se zaměřím pouze na ty, které jsou pro domácí násilí typické, jsou s ním bezprostředně spojeny a co do četnosti jsou nejčastěji páchané.

4.1.1 Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)

Trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí nahradil s účinností od 1. 1. 2010 trestný čin týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě. Ani tento trestný čin však nemá v právním řádu České republiky dlouhou tradici, byl zaveden do trestního zákona s účinností od 1. 6. 2004. Jedná se o trestný čin, který má postihnout pachatele domácího násilí.

Základní skutková podstata tohoto trestného činu spočívá v týrání osoby blízké nebo jiné osoby žijící s tyranem ve společném obydlí. **Objektem** tohoto trestného činu je zájem na ochraně osob žijících s pachatelem ve společném obydlí, **předmětem útoku** je osoba žijící s pachatelem ve společném obydlí, ať už osoba blízká⁷⁵ nebo i jiná – podnájemník, bývalá manželka atd. **Subjektem** může být pouze fyzická osoba, nikoli právnická, **subjektivní stránka** vyžaduje úmysl a **objektivní stránka** představuje týrání.

Pojmu „týrání“ se bohatě věnuje judikatura. Já jsem vybrala rozhodnutí Nejvyššího soudu, který uvádí: „Pod pojmem týrání osob uvedených v ustanovení § 215a odst. 1 tr. zák. (dnes § 199 TZ), je třeba rozumět takové jednání pachatele, které se vyznačuje zlým nakládáním...a současně se vyznačuje i určitou mírou trvalosti a dosahuje takové intenzity, aby bylo způsobilé vyvolat stav, který pociťuje postižená osoba jako těžké příkoří, resp. psychické nebo i fyzické útrapy. Zákon přitom nevyžaduje, aby týrání mělo povahu fyzického násilí, popřípadě též spojeného s následky na zdraví týrané osoby.“⁷⁶

⁷⁵ Osobou blízkou se podle § 125 TZ rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec, manžel a partner i jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném, pokud újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní.

⁷⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005

Další důležitým pojmem, který je třeba vymezit, je pojem společné obydlí, neboť podmínkou naplnění skutkové podstaty tohoto trestného činu je společně obývané obydlí. Obydlím se podle § 133 TZ rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející. Toto vymezení pokrývá, na rozdíl od předchozí právní úpravy, i obytné chaty, vysokoškolské koleje, hotely, ubytovny atd. Dosah tohoto trestného činu se tak podstatně zvětšil. Důvodová zpráva přitom výslovně uvádí, že není kladen důraz na vedení společné domácnosti (tento pojem používá OZ), ale jen na faktický stav společného bydlení, ať už je jeho důvodem jakýkoli titul – např. vlastnictví k nemovitosti, nájemní či podnájemní vztah či faktické společné bydlení na základě rodinných i jiných vztahů.⁷⁷ Přitom společné bydlení jakožto pojmový znak skutkové podstaty tohoto trestného činu nelze opomíjet. Vyjádřil se k tomu ve svém rozhodnutí i Nejvyšší soud ČR, který říká: „Osoba, kterou pachatel týrá, tedy musí s ním sdílet takový byt nebo dům ve smyslu jejich spolužití, tj. společného využívání jejich domu nebo bytu, byť alespoň v jeho části, a musí tak jít o reálné (prakticky každodenní) soužití... Jestliže týraná osoby ukončila společné soužití s pachatelem tak, že se odstěhovala ze společného obydlí, nemůže jít o trestný čin podle § 199, ani když je tato poškozená osoba nadále vystavena útokům, které lze považovat za týrání.“⁷⁸

Stran okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, bych svou pozornost zaměřila zejména na § 199 odst. 2 písm. a) a d) TZ. Spáchání činu zvláště surovým způsobem znamená „zlé nakládání s týranou osobou s výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu; půjde např. o pálení žehličkou na břicho týrané osoby apod. Zvláště trýznivý způsob týrání na rozdíl od surového způsobu, který spočívá zejména v krutosti použitého mechanismu, se projevuje dopadem použitého násilí při týrání na samotnou oběť a jejího subjektivního prožívání útoku pachatele. Při zvláště trýznivém způsobu týrání je oběť vystavena bolestem na hranici snesitelnosti trvajícím třeba i po kratší dobu nebo sice méně intenzivním, ale uskutečňovaném po delší dobu ze strany jejího pachatele.“⁷⁹ Při posuzování, zda pachatel páchal čin po delší dobu, je určující nejen celková doba trvání, ale i intenzita týrání, četnost útoků či konkrétní způsob provedení činu. Čím méně intenzivní je týrání,

⁷⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009, trestní zákoník

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008

⁷⁹ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1936

tím déle musí trvat, aby byla naplněna skutková podstata tohoto trestného činu.⁸⁰ Výklad ostatních okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby nečiní, podle mého názoru, potíže.

Souběh s jinými trestnými činy není vyloučen. Dojde-li však v důsledku týrání k ublížení na zdraví, které by bylo klasifikováno podle § 146 TZ či § 148 TZ, jednočinný souběh by byl zpravidla vyloučen v důsledku faktické konzumpce. Došlo-li ale v důsledku týrání k úmyslně způsobené těžké újmě na zdraví nebo smrti, bude se jednat o jednočinný souběh trestného činu vraždy podle § 140 TZ nebo těžkého ublížení na zdraví podle § 145 TZ s trestným činem týrání osoby žijící ve společném obydlí podle § 199 TZ.⁸¹

4.1.2 Týrání svěřené osoby (§ 198 TZ)

Základní skutková podstata tohoto trestného činu zní: „Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán...“ Toto ustanovení je speciální ve vztahu k trestnému činu podle § 199 TZ, tudíž se aplikuje přednostně.

Objektem je zájem společnosti na ochraně osob nějakým způsobem znevýhodněných, které jsou v péči nebo výchově jiných osob. **Předmětem útoku** jsou osoby znevýhodněné věkem – děti či senioři, zdravotním stavem – invalidé, osoby s mentální retardací apod., pokud jsou závislé na péči jiných osob. **Subjektem** mohou být osoby, kterým byla svěřena povinnost o svěřenou osobu pečovat nebo ji vychovávat. Nejedná se tedy jen o rodiče, ale i pěstouny, osvojitele, pracovníky zdravotnických zařízení, učitele, vychovatele, ošetřovatelky, sportovní trenéry, přátele. **Subjektivní stránka** vyžaduje úmysl, **objektivní stránkou** je opět týrání.

Jedná se o nepravý omisivní delikt, který může být spáchán i opomenutím, např. záměrným neposkytováním potravy, ošacení, hygieny atd.

Pojem „týrání“ je vykládán shodně jako u trestného činu podle § 199 TZ. Pro ilustraci uvedu definici, kterou přijal Nejvyšší soud v souvislosti s tímto trestným činem a kterou přejímají do svých rozhodnutí i ostatní soudy: „*Týráním se rozumí zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti, bezcitnosti a*

⁸⁰ Usnesení Nejvyššího soudu e dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

⁸¹ Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 117

určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří.“⁸² Konkrétní popis činů pachatele se objevuje v mnoha soudních rozhodnutích, přesto pro uvedení typického příkladu týrání slouží stále rozhodnutí z roku 1962: „*Trestný čin týrání svěřené osoby podle § 215 trestního zákona (dnes § 198 TZ) je dán v případě, kdy pachatel nechával dítě svěřené jeho péči často a po dlouhou dobu klečat i s předpaženými rukama, surově je bil a nedával mu řádně najíst.*“⁸³

Pokud jde o okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, jsou vymezeny shodně jako u trestného činu podle § 199 TZ, proto se zde jejich podrobnějším výkladem nebudu zabývat.

Vzhledem k tomu, že osoby uvedené v § 198 TZ jsou většinou bezbranné, je třeba jim poskytnout větší ochranu než osobám uvedeným v § 199 TZ, a proto trestní sazba u týrání svěřené osoby je v základní skutkové podstatě vyšší než u týrání osoby žijící ve společném obydlí. Rozdíl mizí u kvalifikovaných skutkových podstat, kde jsou trestní sazby shodné.⁸⁴

4.1.3 Nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ)

Ke kriminalizaci nebezpečného pronásledování došlo přijetím nového TZ s účinností od 1. 1. 2010. Trestný čin Nebezpečné pronásledování však nebyl obsažen v původním vládním návrhu, do návrhu byl zařazen až po projednávání v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR, tudíž nebyla vypracována ani důvodová zpráva k tomuto ustanovení.

Pojem „Stalking“, jak je někdy nebezpečné pronásledování označováno, byl poprvé použit v 90. letech minulého století v USA ve snaze pojmenovat jednání pachatele spočívající v pronásledování, stopování či obdobném obtěžování jiné osoby.⁸⁵ Stalking však není záležitostí novou, podobné jednání se objevuje i v historii a od 18.

⁸² *Zhodnocení praxe soudů při postihu trestných činů proti rodině a mládeži a přečinu podle § 9 odst. 2 zákona č. 150/1969 Sb. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR, č.j. Tlpjf 169/82, ze dne 18. 11. 1983*

⁸³ *Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 27. 6. 1962, sp.zn. 2 To 199/62*

⁸⁴ *Fenyk, J., Hájek, R., Stříž, I., Polák, P. Trestní zákoník a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1.Díl – Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010, s. 752 - 753*

⁸⁵ *Curd, J.L. Stalking As a Variant of Domestic Violence. Bulletin od the America Association of Psychiatry and Law 23/1995, s. 219 - 230*

století bylo předmětem zkoumání psychiatrů pod názvy erotomanie či erotická poblázněnost.⁸⁶

Objektem trestného činu nebezpečného pronásledování je zájem společnosti na ochraně jednotlivce před závažnými formami pronásledování a na klidném občanském soužití. **Subjektem** tohoto trestného činu může být kterákoli fyzická osoba, stejně tak **předmětem útoku** se může stát každý. Mezi pachatele nebezpečného pronásledování se řadí jednak fanatičtí obdivovatelé, ženy obtěžující slavné muže, ale i osoby, které s obětí mají nebo měly pracovní či jiný vztah. Pro takové osoby je typická utkvělá představa o vztahu s pronásledovanou osobou, která však nemá se skutečností nic společného a často je výplodem chorobné posedlosti. K pronásledování se nezhřídka uchylují i bývalí partneři či manželé, kteří se častěji než jiní pachatelé uchylují i k různým formám agrese a jejich motivem je zejména udržet si za každou cenu kontrolu a moc nad obětí, které se často snaží ze života udělat peklo.⁸⁷ V těchto případech nezhřídka navazuje pronásledování plynule na domácí násilí poté, co oběť opustila společnou domácnost. Podle výzkumu Ligy lidských práv z roku 2006 pozitivně o výskytu stalkingu po odchodu ze společného obydlí vypovídala 1/3 obětí domácího násilí.⁸⁸ **Subjektivní stránka** vyžaduje vždy úmysl, a to úmysl přímý, který zahrnuje i vzbuzení důvodné obavy. **Objektivní stránka** spočívá v taxativně vyjmenovaných způsobech jednání uvedených v § 354 odst. 1 písm. a) - e) TZ, které jsou páčány dlouhodobě a takové jednání je způsobilé v druhém vzbudit důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život nebo zdraví osob jemu blízkých. Za uvedených předpokladů je pronásledováním: vyhrožování ublížením na zdraví nebo jinou újmu poškozenému nebo jeho osobám blízkým, vyhledávání osobní blízkosti poškozeného nebo jeho sledování, vytrvalé kontaktování poškozeného prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak, omezování poškozeného v jeho obvyklém způsobu života nebo zneužívání jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu.

⁸⁶ Čírtková, L. *Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking)*. Kriminální věda 4/2004, s. 273 - 281

⁸⁷ Vantuch, P. *K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle § 354 trestního zákoníku*. Trestní právo 2/2011, s. 5 – 13; Válková, H. *Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech*. Trestněprávní revue 9/2009, s. 257 - 290

⁸⁸ www.llp.cz

Důvodná obava je podle komenářové liteartury „*obava schopná vyvolat vyšší stupeň obav, úzkosti nebo jiného tísnivého pocitu zla, kterým je na poškozeného působeno, přičemž však není nutné, aby takový pocit v poškozeném skutečně vyvolala.*“⁸⁹ Ani dlouhodobost zákonodárce blíže nespecifikoval. Běžně přijímanou praxí je tento pojem chápán ve smyslu opakujícího se, systematicky a soustavně prováděného jednání. Z klinického hlediska je potom stalking posuzován jako pronásledování, které představuje opakované, trvající, nechtěné navazování kontaktů s obětí za použití násilí nebo jiných srovnatelných praktik, přičemž opakováním se rozumí více než 10 pokusů o kontakt a trvajícím obdobím minimálně 4 týdny. V žádném případě tak nelze kriminalizovat jednání náhodné či krátkodobé.⁹⁰ Zajímavé je srovnání s úpravou stalkingu v USA, kde jsou pro legislativní účely v jednotlivých státech užívány různé definice a jako jeden z hlavních znaků je uváděno i opakování nevyžádané fyzické blízkosti spojené s vyhrožováním, která se odehrála minimálně dvakrát.⁹¹ Podle mého názoru je pro naplnění podmínek stalkingu opakování velmi důležité a čím vícekrát byl daný čin opakován, tím snadněji bude pachatel usvědčen. Požadavek 10 opakování se mi nezdá nijak přehnaný a naopak jej hodnotím jako zcela přiměřený, naopak pouze dvojnásobné opakování pachatelova jednání může vést k neoprávněnému obviňování ze strany obětí v situacích, kdy ještě nejsou naplněny ostatní podmínky pronásledování.

Trestný čin obsahuje i kvalifikovanou skutkovou podstatu postihující pachatele přísnějším trestem, pokud spáchá čin vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní nebo nejméně se dvěma osobami.

4.1.4 Znásilnění (§ 185 TZ)

Ustanovení § 185 TZ upravuje jeden z nejčastěji páchaných sexuálních trestných činů, který patří mezi nejbrutálnější a často má pro oběti doživotní následky. I pachatelé domácího násilí se na svých obětech dopouštějí znásilnění. O znásilnění se však jedná pouze v případě, kdy oběť klade pachateli vážně míněný odpor. Pokud se pachatel vzhledem k menší intenzitě odporu oběti skutečně domnívá, že jde o odpor předstíraný

⁸⁹ Např. Vantuch, P. *Trestní zákoník s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2011, s. 1234; Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3298

⁹⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3295

⁹¹ Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů (příručka pro pomáhající profese)*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, s. 118

a že ve skutečnosti žena s pohlavním stykem souhlasí, půjde o skutkový omyl negativní, který znamená vyloučení odpovědnosti pachatele za úmyslný trestný čin.⁹² Soudci Nejvyššího soudu již v 50. letech 20. století jasně stanovili, že k znásilnění může dojít i mezi manžely a tento názor přetrval dodnes: „*Skutková podstata trestného činu znásilnění je dána i tehdy, když pachatel násilím nebo pohrůžkou násilí donutí k pohlavnímu styku manželku nebo k tomu účelu zneužije její bezbrannosti.*“⁹³ Tímto rozhodnutím došlo k zásadní změně v historicky daném pojetí znásilnění tak, jak ho chápal rakouský trestní zákoník z roku 1852, kde předmětem útoku u trestného činu násilného smilstva (§ 125 – 127 rak.tr.zák) nemohla být vlastní manželka pachatele.⁹⁴

Objektem trestného činu znásilnění je právo člověka svobodně rozhodovat o svém sexuálním životě. **Předmětem útoku** může být kdokoli. Významným počinem je v této oblasti novela trestního zákona provedená zákonem č. 144/2001 Sb., která s účinností od 1. 5. 2001 rozšířila skutkovou podstatu znásilnění tak, že předmětem útoku může být i muž. Do této doby bylo znásilnění konané mužem na muži posuzováno jako vydírání.⁹⁵ Od tohoto data se může znásilnění dopustit dokonce i žena vůči muži, který se nachází v tzv. pasivní roli, „*když po překonání jeho odporu a proti jeho vůli na něm vykoná soulož, tj. zavede si sama jeho pohlavní úd do pochvy, což je technicky vzato v mnohém obdobná situace, jako v případě, kdy si pachatel vloží do úst pohlavní úd poškozeného a tímto způsobem se uspokojuje*“⁹⁶. **Subjektem** tohoto trestného činu může být jakákoli fyzická osoba a **subjektivní stránka** vyžaduje úmysl. **Objektivní stránku** naplní ten, kdo jiného násilím nebo pohrůžkou násilí donutí k pohlavnímu styku (jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby) nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti své oběti. Přísněji potrestán bude ten, kdo spáchá tento čin souloží (spojení pohlavních orgánů muže a ženy; byť i jen částečné vsunutí pohlavního údu do pohlavního ústrojí ženy se považuje za dokonanou soulož⁹⁷) nebo jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží (orální pohlavní styk, anální pohlavní styk), kdo spáchá znásilnění na dítěti nebo se zbrání. Ještě vyšší trestní sazba je stanovena za čin spáchaný na dítěti mladším patnácti let, na

⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 1978, sp. zn. 2 Tz 26/77

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu R 97/1955

⁹⁴ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 548

⁹⁵ Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. Trestní právo 12/2011, s. 22 - 27

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009

⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 1. 2. 1983, sp. zn. 3 To 3/83

osobě omezené na svobodě (např. ve vazbě), je-li činem způsobena těžká újma na zdraví nebo smrt. U znásilnění jakožto zvlášť závažného zločinu je trestná i příprava.

4.1.5 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 TZ)

Pro účely této práce není důležité znění celého ustanovení § 337 TZ. Důležitý je odstavec 2, který může být v souvislosti s případy domácího násilí hojně využit. Jde o postih maření vykázání nebo rozhodnutí soudu o předběžném opatření, kterým se ukládá dočasně opustit společné obydlí nebo jeho bezprostřední okolí a zdržet se vstupu do něj nebo povinnost zdržet se styku s navrhovatelem a navazování kontaktů s ním (blíže viz body 3.2.3 a 3.4.1).

Objektem tohoto trestného činu je tedy zájem na řádném výkonu rozhodnutí orgánů veřejné moci. **Subjekt** je speciální, pachatelem může být pouze ten, vůči němuž vykázání nebo předběžné opatření směřuje a **předmětem útoku** jen ten, na jehož ochranu bylo takové opatření vydáno. Po **subjektivní stránce** je vyžadován úmysl. **Objektivní stránka** je naplněna, pokud se pachatel dopustí závažného nebo opakovaného jednání, aby zmařil vykázání nebo předběžné opatření podle § 76b OSŘ. Musí jít o jednání, kterým pachatel poruší samotný účel těchto opatření, kterým je zabránit ohrožení života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti ohrožené osoby. Skutková podstata trestného činu tak není naplněna, pokud se pachatel dopustil porušení zákazu vstupu do obydlí za účelem odnesení svých věcí nebo věcí potřebných k výkonu povolání. Závažným jednáním se rozumí intenzivnější jednání (například hrubý fyzický nebo verbální útok), které je způsobilé vyvolat u ohrožené osoby obavy o její život, zdraví, svobodu či lidskou důstojnost. Opakovaným jednáním je jednání, ke kterému došlo alespoň podruhé. Nemusí se však jednat o jednání totožná, například drobný útok fyzický a podruhé útok verbální. Není nutné, aby ke zmaření vykázání nebo předběžného opatření podle § 76b OSŘ skutečně došlo.⁹⁸

⁹⁸ Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3195

5. Domácí násilí z pohledu trestního práva procesního

5.1 Úloha orgánů činných v trestním řízení v případech domácího násilí

Do kontaktu s obětí domácího násilí se jako první ve většině případů dostává **policie**. Policisté mohou rozhodnout o vykazání násilné osoby z domácnosti, snaží se zabránit trestné činnosti, odhalit a objasnit trestné činy a přestupky, přijímají trestní oznámení, provádějí prověřování a vyšetřování. Mezi jejich úkoly patří zajistit místo činu, zajistit stopy potřebné pro zjištění skutečného stavu věci, ale i poskytnout kvalifikovanou pomoc obětem, a to jak pomoc zdravotnickou, tak i pomoc psychologickou či právní. Prokazování domácího násilí je úkolem dosti složitým. Důvodem jsou vazby mezi násilnou a ohroženou osobou i mezi těmito osobami a dalšími svědky. Vzájemné vztahy i obavy z případné pomsty mohou ovlivnit obsah výpovědí nebo ochotu vůbec vypovídat, protože na rozdíl od jiných forem kriminality, po skončení trestního řízení, a někdy i v jeho průběhu, zůstávají dotčené osoby zpravidla v každodenním styku. I proto musí být policisté na řešení situací domácího násilí náležitě a odborně připraveni. Jsou školeni na to, jak se chovat k obětem domácího násilí, jak reagovat na jejich chování, jak je správně vyslechnout a předat jim veškeré potřebné informace ohledně trestního řízení. Činnost policie je v případech domácího násilí jednodušší v tom smyslu, že pachatel je znám, na druhou stranu je často její činnost u některých trestných činů zmařena možností využití institutu neposkytnutí souhlasu poškozeného s trestním stíháním. Pokud není souhlas dán nebo je odvolán, je trestní stíhání vyloučeno (blíže viz podkapitola 5.3). Trestní stíhání pro trestný čin týrání osoby žijící ve společném obydlí našťastí souhlasem podmíněno není.⁹⁹

Dalším subjektem, který přichází do kontaktu s aktéry domácího násilí je **státní zástupce**. Činnost státního zástupce se projevuje jednak v přípravném řízení a jednak v řízení před soudem. V přípravném řízení má státní zástupce dominantní postavení, vykonává dozor nad zachováním jeho zákonnosti a spolupracuje s policií při provádění

⁹⁹ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 96 – 97; Vaněk, J. *Přístup k řešení domácího násilí – prevence či represe? V: Trestně procesní činnost policejních orgánů (aktuální problémy)*. Sborník příspěvků z mezinárodního semináře, který se konal ve dnech 3. – 5. 4. 2007 v Solenici. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2007, s. 120 - 129

potřebných úkonů, přičemž některé provádí sám. Z hlediska domácího násilí bylo až do novelizace TŘ zákonem č. 459/2011 Sb. jedním z nejdůležitějších oprávnění rozhodnout o možnosti vazebního stíhání pachatele, a to z toho důvodu, že trestní stíhání na svobodě vede často k pokračování v páchání násilí. S účinností od 1. 1. 2012 spadá rozhodování o vzetí obviněného do vazby podle § 73b odst 1 TŘ do působnosti soudů.

V praxi činnost státních zástupců často spočívá ve vydání rozhodnutí, kterým se trestní stíhání končí z důvodu tzv. důkazní nouze, kdy nejsou dány podmínky pro podání obžaloby. Státní zástupce potom buď postoupí věc podle § 171 odst. 1 TŘ příslušnému správnímu orgánu, pokud nejsou naplněny formální znaky skutkové podstaty trestného činu, ale jednání by bylo možno posoudit jako přestupek, nebo zastaví trestní stíhání podle § 172 odst. 1 písm. b) TŘ, protože spáchaný skutek není trestným činem a není důvod k postoupení věci. K takovému rozhodnutí může dojít jen v případě, kdy okolnost, že skutek nenaplnuje znaky skutkové podstaty žádného trestného činu, byla náležitě zjištěna. Jestliže však výsledky vyšetřování ukazují, že znaky trestného činu mohou být došetřením prokázány, nemůže dojít ani k zastavení ani postoupení věci.¹⁰⁰ Další z variant ukončení přípravného řízení je podání obžaloby či návrhu na potrestání, k čemuž je oprávněn pouze státní zástupce. Tímto úkonem se stává stranou řízení před soudem, kde zejména přednáší obžalobu a pronáší závěrečnou řeč. I v průběhu řízení před soudem je předpokládána jeho velká aktivita, zejména zasahuje do provádění důkazů, důkazy sám opatřuje nebo je na výzvu předsedy senátu nebo s jeho souhlasem provádí. V řízení před soudem již jeho postavení není tak dominantní, přesto je ale významné.

Hlavní úlohou **soudů** je především rozhodnout o vině a trestu pro pachatele trestného činu. Zejména rozhodování o trestu pro pachatele domácího násilí může být specifické a je potřeba, ostatně stejně jako v jiných případech, zohlednit veškeré podstatné aspekty důležité pro uložení trestu. V případech domácího násilí jsou pachatelé často odsuzováni pro přečiny, u nichž by mělo být upřednostňováno ukládání alternativních trestů. S ohledem na povahu spáchaného činu se ale jeví jako nevhodné například uložení trestu domácího vězení, naopak trest obecně prospěšných prací se zdá přínosný. Vzhledem k charakteru problematiky domácího násilí, musí i pracovníci

¹⁰⁰ Štrejtová, K. *Domácí násilí z pohledu přípravného řízení trestního*. Státní zastupitelství 12/2011, s. 14 - 21

soudu přistupovat k zainteresovaným osobám citlivě s ohledem na prožitá traumata. Zejména další setkávání se s násilníkem může být pro poškozeného psychicky velmi náročné a může dokonce ovlivňovat jeho schopnost nebo ochotu vypovídat. TŘ v § 209 odst. 1 umožňuje provést výslech svědka v nepřítomnosti obžalovaného tím způsobem, že předseda senátu vykáže obžalovaného po dobu výslechu takového svědka z jednací síně nebo učiní jiné vhodné opatření k zajištění bezpečnosti svědka. V této souvislosti bych ráda zmínila i neexistenci tzv. oddělených čekáren pro svědky v České republice, které by umožnily vyhnout se styku s obžalovaným na chodbě před vstupem do jednací síně soudu. Myslím si, že takové opatření by bylo více než vhodné, a to nejen pro oběti domácího násilí, ale i pro oběti jiných násilných trestných činů. Nutno podotknout, že v novějších budovách už se s těmito oddělenými místnostmi, alespoň u některých soudních síní, počítá.¹⁰¹

5.2 Postavení poškozeného v trestním řízení

Osoba postižená domácím násilím bude v trestním řízení vystupovat v postavení poškozeného. Poškozeným je každý, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel obohatil. „Škodou“ se tedy nerozumí pouze majetková újma vyjádřitelná v penězích, ale i újma nemajetková, morální nebo jiná obdobná, tedy škoda v širším smyslu, tj. „škodlivý zásah do práv a zájmů dotyčného subjektu, které jsou chráněny zákonem, i když takový škodlivý zásah nemá za následek vznik nároku na náhradu škody.“¹⁰² Výhodou vystupování v pozici poškozeného je možnost využít poměrně rozsáhlého katalogu práv, která poškozeným přiznává TŘ, a to zejména nahlížet do spisu, činit návrhy na doplnění dokazování, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit.

Vzhledem ke zvláštnímu vztahu pachatele a poškozeného v případech domácího násilí využívají tito poškození mnohem častěji možnosti zastoupení zmocněncem za

¹⁰¹ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 98

¹⁰² Jelínek, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 582

účelem využití svých oprávnění, než poškození jinými trestnými činy, protože nechtějí do trestního řízení výrazněji osobně zasahovat, čímž předchází kontaktu s pachatelem. Zmocněncem poškozeného může být jakákoli osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům. Může to být samozřejmě i advokát, což je pro poškozeného výhodou zejména v případě, kdy uplatňuje nárok na náhradu škody v adhézním řízení¹⁰³. Advokáti však v praxi často odmítají zastupování osoby poškozené domácím násilím, a to nejen pro nelukrativnost kauzy, ale také pro obtížnou postižitelnost pachatelů domácího násilí z důvodu důkazní nouze. Proto bude častěji poškozeného zastupovat tzv. obecný zmocněnec, kterým může být a velmi často také bude pracovník některé nevládní organizace, které se specializují na bezplatnou právní pomoc občanům. Výhodou takového zastoupení je orientace zmocněnce v problematice domácího násilí, a tudíž odbornost přístupu k poškozenému.¹⁰⁴ Stejně jako v jiných případech zastupování přiznává TR v § 51 nárok na bezplatné zastoupení nebo zastoupení za sníženou odměnu, pokud jsou naplněny zákonem stanovené podmínky.

V závažnějších případech, kdy je poškozený ohrožen pobytem pachatele na svobodě, může využít možnosti žádat informace o propuštění nebo útěku pachatele z vazby, výkonu trestu odnětí svobody, z výkonu ochranného léčení nebo z výkonu zabezpečovací detence. O tom musí být poškozený poučen. Stejná úprava se použije i v případě svědka. Myslím si, že zvláště v případech dlouhodobého domácího násilí či v případech agresivnějších a surovějších pachatelů domácího násilí je uvedené oprávnění pro osobu postiženou, ať už v postavení poškozeného nebo svědka, zcela klíčové. Včasné poskytnutí informace o propuštění nebo útěku tyrana, který se může pokusit o pomstu vůči tomu, kdo ho „dostal do vězení“, může zachránit život nebo ochránit zdraví či majetek oběti nebo jejím blízkým. Z hlediska principu prevence se mi jeví poskytnutí informace jako minimálně náročné, ale zato maximálně účinné, a proto bych využití této možnosti doporučila každému poškozenému či oběti trestného činu, kterým hrozí sebemenší nebezpečí.

Na tomto místě považuji za důležité zdůraznit rozdíl mezi pojmy poškozený a oběť trestného činu, který byl poprvé do právního řádu zaveden zákonem o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a který chápe oběť pouze jako fyzickou osobu,

¹⁰³ Adhézní řízení je řízení, v němž se rozhoduje o nároku poškozeného na náhradu škody.

¹⁰⁴ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 104 - 105

kteřá utrpěla škodu na zdraví a pozůstalého po oběti, kteřá v důsledku trestného činu zemřela. Nově se objeví vymezení pojmu oběť v připravovaném zákoně o obětech trestných činů¹⁰⁵, kde je značně rozšířen. Podle tohoto zákona je obětí trestného činu fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestného činu obohatil. Z v současnosti platného stavu vyplývá, že pojem poškozený je pojmem širším než pojem oběť. Zato vymezení oběti podle zákona o obětech trestných činů bude širší než pojem poškozeného, protože nebude nutné, aby k újmě nebo obohacení z trestného činu skutečně došlo, postačí, že k němu mělo dojít. Návrh zákona také považuje za oběť osobu pozůstalou a nově vymezuje kategorii zvlášť zranitelné oběti¹⁰⁶.

V každém případě musíme pojmy oběť a poškozený rozlišovat, každý z nich vyjadřuje něco jiného. Zatímco pojem poškozený charakterizuje procesní postavení osoby, které byla trestným činem způsobena újma, pro pojem oběť je charakteristický vznik újmy a s tím související zhoršení sociální pozice jakožto bezprostřední následek jednání naplňujícího znaky trestného činu. Z pohledu oběti je rozhodující vznik újmy, nikoli zda byl pachatel odhalen nebo zda lze proti němu vést trestní stíhání, nebo zda může oběť uplatnit svá práva v procesu odhalování pachatele a jeho postavení před soud.¹⁰⁷

5.3 Trestní stíhání se souhlasem poškozeného

Institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného je upraven v § 163 a 163a TŘ. Byl zaveden do právního řádu České republiky zákonem č. 178/1990 Sb, který novelizoval TŘ a znamenal prolomení do té doby absolutní zásady oficiality a legality.

¹⁰⁵ Znění návrhu zákona o obětech trestných činů dostupné z:
<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=617&CT1=0>

¹⁰⁶ Zvlášť zranitelnou obětí se podle zákona o obětech trestných činů rozumí: dítě, osoba, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy, oběť trestného činu obchodování s lidmi, oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilí, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy, zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní, pokud naplňuje obecnou charakteristiku oběti.

¹⁰⁷ Růžička, M., Půry, F., Zezulová, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 237

Orgány činné v trestním řízení u taxativně vyjmenovaných trestných činů mohou zahájit trestní stíhání nebo v něm pokračovat, pouze pokud s tím poškozený souhlasí.

Poškozeným, jehož souhlas je vyžadován, je ten, kdo by měl jako svědek právo odepřít výpověď podle § 100 odst. 2 TR¹⁰⁸, s výjimkou trestného činu znásilnění, kde je souhlas vyžadován pouze po manželovi, partnerovi nebo druhovi. Pro posouzení vztahu poškozeného a pachatele je rozhodná doba, kdy má být zahájeno trestní stíhání nebo doba, kdy se trestní stíhání vede, nikoli doba, kdy byl čin spáchán.¹⁰⁹ To se opět netýká trestného činu znásilnění, kde je připuštěno odepřít souhlas vzhledem ke vztahu trvajícimu jak v době, kdy se trestní stíhání vede, tak v době spáchání činu.¹¹⁰ Za zmínku stojí také fakt, že právo udělit souhlas s trestním stíháním se nedědí, smrtí zaniká vztah mezi obviněným a poškozeným a na dědice přecházejí pouze práva týkající se uplatnění nároku na náhradu škody.¹¹¹

Poškozený může svůj souhlas předložit písemně nebo je zaznamenán ústně do protokolu a může ho vzít zpět kdykoli až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Jednou odepřený nebo zpětvzatý souhlas již nelze znovu udělit, proto by měl poškozený tuto variantu předem dostatečně zvážit. Poškozený je povinen na výzvu orgánů činných v trestním řízení svůj souhlas udělit či neudělit, popřípadě je mu poskytnuta maximálně 30 denní lhůta k vyjádření. Po jejím uplynutí již souhlas nelze udělit a má se za to, že byl odepřen.

V § 163a TR jsou uvedeny případy, za kterých není souhlas poškozeného vyžadován, i když jsou naplněny podmínky § 163 TR, a to pokud byla trestným činem způsobena smrt, pokud poškozený není schopen dát souhlas pro duševní chorobu nebo poruchu, pro kterou byl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo mu byla omezena, pokud je poškozený mladší 15 let či je z okolností případu zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní¹¹² vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností, což je asi nejpravděpodobnější možnost v případech domácího násilí.

¹⁰⁸ Tzn. Ten, který by výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželovi, partnerovi nebo druhovi anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako vlastní.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2005, sp.zn. 3 Tdo 567/2005

¹¹⁰ Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 1321

¹¹¹ Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 10. 1997, sp. zn. 8 To 419/97; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2009, sp.zn. 3 Tdo 320/2009

¹¹² Tíseň je stav, byť přechodný, vyvolaný zde výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností, které vedou k omezení volnosti rozhodování, kdy se utiskovaná osoba ocitá v těžkostech a nesnázích, které ovlivňují její rozhodování o souhlasu s trestním stíháním.

Ačkoli v trestněprávní teorii je tento institut vesměs vnímán pozitivně, protože vzhledem k příbuzenským či obdobným vazbám je někdy i v zájmu poškozeného, aby trestní stíhání nebylo vedeno, například v případě, kdy pachateli hrozí trest zákazu činnosti, na které je rodina existenčně závislá, odborníci pracující s oběťmi domácího násilí vidí tento institut jako přinejmenším problematický. Dispoziční právo oběti chápou jako skoro absolutní beztrestnost pro pachatele, protože přesvědčit oběť domácího násilí o nevhodnosti takového souhlasu je pod pohrůzkou dalšího násilí poměrně snadné, a prokázat, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhrůzkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností je naopak obtížné. Zákon tak diferencuje poškozené, vytváří zvláštní privilegovanou skupinu, která má vliv na zahájení a vedení trestního stíhání, a současně dělí na dvě skupiny i pachatele, kdy za jeden a tentýž trestný čin jsou někteří stíháni ex lege, naopak někteří jen se souhlasem osoby poškozené.¹¹³ Pravda je podle mého názoru na obou stranách. Oběti domácího násilí jsou zcela specifickými poškozenými a z jejich pohledu opravdu není vyžadování souhlasu s trestním stíháním vhodné a vede k jejich sekundární viktimizaci. Naopak u obětí jiných trestných činů se mi jeví podmínění trestního stíhání souhlasem poškozeného jako zcela v pořádku. Mnohdy totiž dojde ke spáchání nedbalostního trestného činu a už samotné poškození osoby pachateli blízké je pro něj dostatečným trestem. S povděkem však kvituji nezařazení trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí mezi trestné činy podmíněné souhlasem poškozeného, protože to by znamenalo v podstatě absolutní vyloučení možnosti stíhání a trestání pachatelů domácího násilí z důvodu obrovského vlivu pachatele na oběť.

5.4 Oběť jako svědek v trestním řízení

Vzhledem k tomu, že trestné činy naplňující podstatu domácího násilí jsou páčány mezi osobami sobě navzájem blízkými, bývá v trestním řízení o těchto činech problémem důkazní nouze. Označení svědci nechtějí vypovídat a k dispozici tak mohou být lékařské zprávy, jiné listinné důkazy, policejní záznamy, které však budou spíše důkazy nepřímými, z nichž sice lze usuzovat na dokazovanou skutečnost, ale

¹¹³ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 103; Fenyk, J. *Právní úprava domácího násilí (disproporce mezi úpravou trestního práva hmotného a procesního)*. Zpravodaj BKB 1/2003, s. 12 - 15

dokazování je obtížnější, nestačí jeden nepřímý důkaz ani několik nepřímých důkazů, které na sebe nenavazují. Proto orgány činné v trestním řízení přistupují v těchto případech k výpovědi oběti jako svědka.

Svědkiem je osoba, která rozhodné skutečnosti vnímala svými smysly, což oběť trestného činu dozajista je. Je nutné si ale uvědomit, že svědecká výpověď v tomto případě bude ovlivněná city oběti k pachateli, oběť se může stydět za prožité skutečnosti, může mít snahu minimalizovat, zlehčovat situaci či naopak poháněná vztekem a ponížením může mít snahu zhoršit postavení pachatele. Často se stává, že oběť svou výpověď jednou či několikrát v průběhu řízení změní a věrohodnost této výpovědi je pak logicky snížena. K tomu by měly orgány činné v trestním řízení přihlídnout a výslech tomu přizpůsobit. S ohledem na charakter problematiky domácího násilí je výpověď poškozeného i svědků z řad rodinných příslušníků svou povahou skoro vždy neodkladným nebo neopakovatelným úkonem¹¹⁴. Oběti mají tendenci jednání pachatele tajit či zmírňovat a hrozí u nich, že budou v pozdějších fázích řízení svou výpověď měnit nebo nebudou vypovídat vůbec, ať už z důvodu přechodného usmíření s násilnou osobou nebo ze strachu z ní a její reakce.¹¹⁵

Výslech oběti by měl být z výše uvedených důvodů podle mého názoru až poslední možností. Některé jurisdikce jsou dokonce založeny na tzv. „victimless prosecution“, kdy oběti jsou do trestního řízení co nejméně zapojovány a tím uchráněny před sekundární viktimizací či opětovným střetáváním se s pachatelem. Příkladem takové jurisdikce je San Diego v Kalifornii, kde policie postupuje při vyšetřování podle předem stanoveného formuláře (obdobně jako SARA DN v České republice, ale jde o širěji formulované a komplexnější pokyny), což vede k zajištění a dokumentaci potřebných důkazů, aby domácí násilí mohlo být doloženo, aniž by byla následně vyžádována výpověď oběti a teprve pokud není jiná možnost, je oběť do řízení zapojena.¹¹⁶ Ve státech, kde je upřednostňováno nezapojení oběti do trestního stíhání, pokud to konkrétní situace umožňuje, je oběť uchráněna několikanásobného opakování jejich nejhorších zážitků. Myslím si, že záleží na povaze oběti, ale řada z nich se nebude

¹¹⁴ Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést.

¹¹⁵ Štrejtová, K. *Domácí násilí z pohledu přípravného řízení trestního*. Státní zastupitelství, č. 12/2011, s. 14 - 20

¹¹⁶ Blíže: Ellison, L. *Responding to Victim Withdrawal in Domestic Violence Prosecution*. The Criminal Law Review, November 2003, s. 760 - 772

chtít zabývat celou věcí znovu a pořád dokola a raději přenechá veškerou aktivitu v rukou státního zástupce, policie a soudu. Proto je tento postup vhodnější a šetrnější vůči obětem, které mají, podle mého názoru, právo nevstupovat do vyšetřování či řízení před soudem, pokud si to tak přejí.

Náš právní řád umožňuje oběti domácího násilí využít § 100 odst. 1 TŘ, který je konstruován jako výjimka ze svědecké povinnosti podle § 97 TŘ, a to s ohledem na příbuzenský vztah k pachateli. Podle tohoto ustanovení má svědek právo odepřít výpověď, pokud je příbuzným obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner nebo druh, a to již na základě samotného faktu příbuzenství či obdobného vztahu. Oběť tak má právo nikoli povinnost tuto možnost využít, o čemž musí být vždy řádně poučena.

5.5 Peněžitá pomoc obětem trestné činnosti

Dne 31. 7. 1997 přijal Parlament České republiky zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, na základě kterého poskytuje stát finanční pomoc spočívající v jednorázovém poskytnutí peněžité částky k překlenutí zhoršené sociální situace způsobené trestným činem. Pomoc je poskytnuta za podmínek stanovených zákonem.

Zákon vychází z několika základních principů:

- a. Stát poskytuje peněžitou pomoc jen v případech určité závažnosti újmy na zdraví, kdy je vytvořena překážka toho, aby poškozený vlastními silami dosáhl stejných životních podmínek, jaké měl před vznikem újmy.
- b. Při stanovení výše pomoci se vychází především z výše neuhrazené škody.
- c. Zákon obsahuje i důvody, za nichž stát pomoc neposkytne (například z důvodu neposkytnutí souhlasu poškozeného s trestním stíháním či zpětvzetí souhlasu), aby se předešlo jeho zneužití.
- d. Pomoc má smysl, pokud bude poskytnuta co nejrychleji, proto je podání žádosti časově omezeno a i její posuzování musí být co možná nejrychlejší a nejjednodušší.

- e. Stát má vůči oběti právo na vrácení vyplacené pomoci, pokud se oběť domohla odškodnění; za stanovených podmínek se stát může práva na vrácení vzdát.¹¹⁷

Úprava v zákoně o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti bude, pokud bude přijat a nabude účinnosti zákon o obětech trestných činů ve znění návrhu, zrušena a nahrazena úpravou novou. *„Návrh zákona počítá s rozšířením peněžité pomoci poskytované státem k překlenutí zhoršené sociální situace. Dochází jednak ke zvýšení paušálních částek, které jsou obětem přiznávány, jednak k rozšíření okruhu oprávněných osob (o sourozence osoby, která v důsledku trestného činu zemřela a o oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, kterým vznikla nemajetková újma). Je však třeba konstatovat, že v současné době není potenciál zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti využíván (peněžitá pomoc je vyplácena ve výši cca 6 mil. Kč ročně), a proto s tímto rozšířením okruhu oprávněných osob a zvýšením peněžité pomoci nejsou spojovány extrémní nároky na státní rozpočet (zvýšení se odhaduje na cca 4–5 mil. Kč).“¹¹⁸*

5.6 Institut vazby

V zájmu ochrany oběti domácího násilí může být i na pachatele obviněného z domácího násilí uvalena vazba. Vazba představuje dočasné omezení svobody obviněného, přičemž *„má zajistit osobu obviněného pro trestní řízení a výkon trestu, zabránit obviněnému, aby mařil či ztěžoval provádění důkazů, vyhybal se trestnímu řízení nebo trestu, popřípadě zabránit mu v dokonání trestného činu nebo v páčání nové trestné činnosti“¹¹⁹*. Vazba by měla být používána jako krajní řešení, vzetí do vazby je omezeno jak povahou trestného činu, z něhož je obviněný obviněn, tak sankcí, která obviněnému hrozí. Vzít do vazby lze pouze obviněného, který je stíhán pro úmyslný trestný čin, na který TZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje dvě léta nebo nedbalostní trestný čin, na který TZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři léta. Tyto hranice jsou u nejběžnějších trestných činů páchaných při domácím násilí dosaženy. TRJ jmenuje případy, kdy se

¹¹⁷ Král, V. *Odškodňování obětí trestné činnosti*. Zákony s poznámkami. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1998, s. X - XI

¹¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

¹¹⁹ Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 309 - 310

uvedená omezení neužijí v § 68 odst. 3 písm. a) – e), a to pokud obviněný již uprchl nebo se skrýval, opakovaně se nedostavil na předvolání a nepodařilo se jej předvést ani jinak zajistit jeho účast při úkonu trestního řízení, je neznámé totožnosti a dostupnými prostředky se ji nepodařilo zjistit, již působil na svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání nebo již opakoval trestnou činnost, pro niž je stíhán, nebo v takové trestné činnosti pokračoval, nebo byl za takovou trestnou činnost v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán. Taktéž se neužijí omezení pro úmyslný trestný čin, je-li dán důvod pro předstižnou vazbu (viz dále v této kapitole) a s přihlédnutím k povaze trestného činu vyžaduje vzetí do vazby účinná ochrana poškozeného, zejména ochrana jeho života, zdraví nebo jiného obdobného zájmu.

Důvody vazby jsou tři a jsou uvedeny v § 67 TŘ. Jedná se o **vazbu útěkovou** – existuje-li důvodná obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul, zejména nelze-li jeho totožnost hned zjistit, nemá-li stálé bydliště anebo hrozí-li mu vysoký trest; **vazbu koluzní** – existuje-li důvodná obava, že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání; a **vazbu předstižnou** – existuje-li důvodná obava, že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil; a to pokud dosud zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, byl spáchán, má všechny znaky trestného činu, jsou zřejmé důvody k podezření, že trestný čin spáchal obviněný, a s ohledem na osobu obviněného, povahu a závažnost trestného činu, pro který je stíhán, nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jinak. O vzetí do vazby rozhoduje soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce. Vazba může být nahrazena zárukou zájmového sdružení, peněžitou zárukou, dohledem probačního úředníka či písemným slibem obviněného.¹²⁰

5.7 Sekundární viktimizace obětí domácího násilí

¹²⁰ Blíže např. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008, s. 257 – 260; Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011, s. 321 - 325

Viktimizace je proces, během něž se z jedince stává oběť. Základní dělení a vysvětlení pojmu uvádím v podkapitole 2.1.2. Sekundární viktimizace představuje následnou újmu způsobovanou oběti spíše v úrovni společenské, další zbytečné zraňování oběti, zejména v její psychice. Je to újma způsobená oběti jako důsledek reakce formálních institucí sociální kontroly i neformálního sociálního okolí.

Protože sekundární viktimizace se může vyskytnout v celé řadě podob, nabízí literatura několik typů dělení. Preferuji rozdělení, které předkládají Huňková a Voňková, vycházející z prostředí, z něž sekundární viktimizace vzešla:

- a. **Bezprostřední (laické) okolí** – tvořeno sociálně blízkými osobami - příbuzní, přátelé, sousedé (druhotné psychické poškození oběti tím, jak na událost reaguje nejbližší okolí). Právě u těchto osob často dochází paradoxně k nejmenšímu pochopení. Ne však z důvodu neochoty pomoci oběti, ale i přes upřímnou snahu poskytují tyto osoby často oběti pouze bezcenné rady, a to vzhledem k nedostatku znalostí o předmětné problematice a pod vlivem různých předsudků. Málokdo z blízkého okolí v praxi skutečně proti pachateli zasáhne, a nebo, pokud nehodlá násilí tolerovat a agresora odsuzuje, nemá dostatek informací a neví, jak zasáhnout. Po určité době většinou přeruší s obětí styk a vzájemné vztahy, jakožto výsledek neúspěšných pokusů o pomoc. Oběť se tak dostává do izolace, což má výrazně negativní vliv na její psychiku.
- b. **Profesionální okolí oběti** – jedná se o sekundární viktimizaci oběti ze strany profesionálů jako jsou policisté (necitlivý a netaktní přístup, nevhodná komunikace, nesrozumitelné vysvětlování dalšího průběhu vyšetřování), soudci (traumatizující projednávání věci před soudem), poradci specializovaných center, psychologové apod. Příčinu vidí autorky stejně jako u veřejnosti laické v tendenci podléhat stereotypům a předsudkům, nedostatku informací o charakteru a příčinách předmětného jevu apod.¹²¹

Psychologický základ sekundární viktimizace je spatřován ve frustraci určitých potřeb oběti. Podstatou je potom nezájem o potřeby oběti a o ochranu její důstojnosti.

¹²¹ Voňková, J., Huňková, M. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Justiční akademie ČR, 2004, s. 74 – 76; Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, s.r.o., 1998, s. 110 – 111

Mezi hlavní potřeby, jejichž frustrace tvoří základ sekundární viktimizace se řadí potřeba informací, bezpečí, důvěry a respektu.¹²²

Alespoň z části se snaží některé tyto potřeby obětem zaručit návrh zákona o obětech trestných činů. Jako první právní předpis v našem právním řádu se věnuje sekundární viktimizaci, a to v díle pátém pod názvem Právo na ochranu před druhotnou újmou. **Druhotnou újmou** se podle tohoto zákona rozumí újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, zdravotnických zařízení, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní. „*Zákon si klade za cíl omezit riziko druhotné újmy ze strany policie a orgánů činných v trestním řízení. Zákonem nelze zabránit sekundární viktimizaci jinými činiteli (např. v důsledku způsobu reakce příbuzných, přátel, spolupracovníků, atd.), proto je definice druhotné újmy zúžena jen na vyjmenované činitele.*“¹²³

Ustanovení § 17 – 22 tohoto zákona se snaží zabránit vzniku sekundární újmy, a to prostřednictvím institutů: zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele, s osobou podezřelou, nebo s osobou, proti níž se řízení vede, úprava podání vysvětlení a výslechu oběti, právo na doprovod důvěrníka a prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život.

Jedním z opatření je zabránění přímému kontaktu oběti a osoby, kterou oběť označila za pachatele, podezřelého nebo osoby, proti níž se řízení vede. Takové širší vymezení zvolil zákonodárce záměrně vzhledem k tomu, že osoba označená obětí za pachatele, mnohdy nemusí mít postavení podezřelého, přesto je žádoucí vztáhnout ustanovení tohoto znění i na ni. Oběť může požádat v kterémkoli stádiu trestního řízení i před jeho zahájením, aby při úkonech, kterých se účastní, byla učiněna veškerá potřebná opatření vedoucí k zabránění přímému kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele, s osobou podezřelou nebo s osobou, proti níž se řízení vede. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny takové žádosti vyhovět, pokud se jedná o oběť zvláště zranitelnou a pokud to nevyklučuje povaha prováděného úkonu (například konfrontace). Při úkonu, jehož povaha vylučuje zabránění přímému kontaktu, musí

¹²² Blíže: Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů (příručka pro pomáhající profese)*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, s. 18 – 20

¹²³ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

orgány činné v trestním řízení zabezpečit, aby nedošlo ke kontaktu před a po provedení úkonu.

Zákon o obětech trestných činů zpřísňuje podmínky pro provádění výslechu a podávání vysvětlení oběťmi trestných činů tak, aby tyto byly co nejméně stresovány. Omezuje pokládání intimních otázek, které musí být kladeny zvláště šetrně a zároveň vyčerpávajícím způsobem, aby na ně oběť nemusela znovu odpovídat, a jen pokud je to nezbytné k objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Oběť má navíc právo podat proti otázce intimního charakteru námitku, čímž vyjádří, že nechce na danou otázku odpovídat. Významným krokem vpřed je právo oběti žádat, aby byla vyslechnuta osobou stejného pohlaví. Pokud jde o oběť zvláště zranitelnou, jsou orgány činné v trestním řízení povinny jí vyhovět, ledaže by tomu bránily zvláště závažné důvody. Totéž platí, pokud je potřeba služeb tlumočnicka. Zákon se dále věnuje podrobněji úpravě podávání vysvětlení a výslechu oběťmi zvláště zranitelnými a poskytuje jim vyšší standard práv. Výslech je zásadně založen na individuálním přístupu, má být proveden, pokud je to možné, osobou k tomu speciálně vyškolenou, a to tak, aby nemusel být opakován, a pokud je nutno ho opakovat před tímto orgánem, měl by být znovu proveden toutéž školenou osobou. Oběť má právo požádat, aby při výslechu nedošlo k vizuálnímu kontaktu s osobou podezřelou (k tomu přispějí zejména audiovizuální zařízení). U dětských obětí jsou podmínky stanoveny ještě přísněji.

Oběť trestného činu má mít nově právo na doprovod důvěrníka. Tím může být jakákoli osoba způsobilá k právním úkonům, která poskytne oběti při provádění jednotlivých úkonů trestního řízení či při podávání vysvětlení psychickou podporu, přičemž ale nemůže zasahovat do provádění úkonu. Nejedná se o osobu totožnou se zmocněncem, který dbá o zachování procesních práv oběti, ale je možné, aby obě pozice zastávala jedna osoba. Důvěrníkem nemůže být osoba, která v řízení vystupuje jakou obviněný, obhájce, svědek, znalec nebo tlumočnick. Vyloučit důvěrníka lze pouze ve výjimečných případech, jestliže by přítomnost důvěrníka narušovala průběh úkonu nebo ohrozila dosažení účelu úkonu. Myslím si, že pro oběti domácího násilí může znamenat přítomnost důvěrníka velkou psychickou podporu, proto se mi toto opatření jeví z hlediska obětí domácího násilí jako nejvýznamnější.

Posledním opatřením, které má zabránit druhotné újmě oběti je možnost v kterémkoli stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný

trestný čin na její dosavadní život. Tento institut známe ze zahraničních právních řádů („victim impact statement“) a má za úkol realizaci práva oběti být slyšena a umožnit jí uvědomit si, co se vlastně stalo. Na pachatele by takové prohlášení mělo působit výchovně a připomenout mu, čeho se dopustil. Význam má prohlášení i pro soud, který k informacím prohlášením sděleným může přihlídnout při stanovení trestu nebo výše náhrady nemajetkové újmy.¹²⁴

Sekundární viktimizace obětí domácího násilí je velmi častá a práva, která jim přinese nový zákon o obětech trestných činů jim pomohou jejich tíživou situaci alespoň částečně zjednodušit. Celý zákon a zejména část snažící se omezit vznik druhotné újmy obětí je z mého pohledu velkým přínosem, přesto s ohledem na zcela specifickou situaci obětí domácího násilí bych navrhovala omezit zapojení obětí alespoň určitých trestných činů na minimum, a pokud jejich účast není nutná a lze případ vyřešit a rozhodnout bez jejich zapojení, tak jejich účast zcela vyloučit.

6. Domácí násilí z pohledu vybraných zahraniční právních úprav

Domácí násilí je celosvětový problém, setkáváme se s ním ve všech historických i kulturních obdobích. V některých zemích je domácímu násilí vystavena dokonce nadpoloviční většina žen, zejména ve státech Asie a Afriky. S domácím násilím se však setkáváme i v západních sociálně progresivních zemích. Právě zjištění, jak rozšířený tento jev je, vedlo Světovou zdravotnickou organizaci (WHO) v roce 2005, kdy provedla vůbec první globální studii o domácím násilí, k názoru, že tento problém je třeba celosvětově řešit.¹²⁵ Na základě této studie došlo v řadě zemí k přijetí nejrůznějších úprav problematiky domácího násilí.

Jednotlivé státy přistupují k regulaci domácího násilí různě. První možností je novelizace jednotlivých právních předpisů. Touto cestou se vydala mimo jiné i Česká republika nebo Slovenská republika. Existují i státy, kde nalezneme komplexní úpravu domácího násilí v jednom právním předpisu, a to jak úpravu soukromoprávní, tak veřejnoprávní. Jedná se například o právní úpravu španělskou, kyperskou nebo řeckou,

¹²⁴ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

¹²⁵ Vondra, P. *WHO varuje před domácím násilím*. Dostupné z:

http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/11/051125_women_violence_pckg.shtml

z mimoevropských zemí například brazilskou. Se specifickou úpravou se setkáme i v řadě exotických zemí jako například v Ghaně nebo na Filipínách.¹²⁶

V této části diplomové práce bych ráda uvedla některé odlišnosti právních úprav domácího násilí v zahraničí a v České republice. Není mým cílem popsat právní úpravu jednoho státu, ale zaměřit se spíše na významné odlišnosti, které mohou, nebo by naopak neměly, být inspirací pro české normotvůrce.

Asi nejefektivnějšími nástroji ochrany před domácím násilím jsou tzv. **ochranné rozkazy** (protection orders nebo restraining orders) známé například ze Spojených států amerických či Švédska. Ve Švédsku ukládané tzv. Restraining Orders byly zavedeny roku 1998, s cílem zlepšit úroveň ochrany těch, kteří jsou pronásledováni a obtěžováni.¹²⁷ Jde o ukládání povinností nebo omezení násilné osobě jako například zákaz pachateli násilí přiblížit se k oběti a jejím dětem nebo uložení povinnosti poskytnout oběti finanční pomoc. Porušení takového ochranného opatření má pro násilníka závažné, dokonce i trestněprávní, důsledky, včetně možnosti uložení trestu odnětí svobody nebo povinnosti navštěvovat programy pro pachatele domácího násilí.¹²⁸

Co se týče **organizace soudnictví**, jsou bezpochyby velmi zajímavé specializované soudy zabývající se výlučně problematikou domácího násilí, které jsou například ve Velké Británii navázány i na specializovaná státní zastupitelství a specializované policejní útvary. Obdobně lze různé formy specializovaných soudů nalézt i v jednotlivých státech USA či ve Španělsku nebo Brazílii. Tyto soudy se obvykle zabývají celým jednotlivým případem od začátku do konce, včetně soukromoprávních otázek jako je například rozvod manželství a řeší je buď vždy tentýž soudce, nebo senát, a nebo je pro daný případ veden spis, který využívají různí soudci či senáty.¹²⁹ Je zřejmé, že v podmínkách České republiky není možné ekonomicky ani pracovně zajistit fungování obdobných specializovaných soudů, ale myslím si, že by na

¹²⁶ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 115 – 116; Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008, s. 177 - 178

¹²⁷ Blíže: Smeenk, W., Malsch, M. *Family Violence and Police Response – Learning From Research, Policy and Practice in European Countries*. ASHGATE, 2005, s. 117 - 120

¹²⁸ Králíčková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 117

¹²⁹ Blíže: Sack, E. *Creating a Domestic Violence Court. Guidelines and Best Practices*. San Francisco: Family Violence Prevention Fund., 2002, s. 24 – 29. Dostupné z: http://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/Judicial/FinalCourt_Guidelines.pdf

každém soudě i státním zastupitelství měl být odborník zabývající se problematikou domácího násilí, i když třeba ne výlučně. Ze své osobní zkušenosti však musím říct, že takoví odborníci na soudech ani státních zastupitelstvích obvykle nefungují a domácí násilí se řeší jako jakákoli jiná agenda. Přesto věřím, že soudci i státní zástupci jsou na řešení podobných případů řádně připraveni a školeni. Již nějakou dobu se objevují snahy zejména nestátních organizací o interdisciplinární přístup k domácímu násilí a v jejich rámci se potřebné informace dostávají k zainteresovaným osobám včetně policistů, zdravotníků apod. a vznikají skupiny interdisciplinární spolupráce, které napomáhají spolupráci všech institucí, které obětem domácího násilí mohou pomoci.¹³⁰

V některých zemích, například v Německu, může oběť domácího násilí vstoupit se souhlasem soudu do procesu jako **vedlejší žalobce** a vystupovat tak v řízení nezávisle na státním zástupci.¹³¹ Institut vedlejšího účastníka známe v našem právním prostředí v civilních sporech, ale nikoli ve sporech trestních. Z mého pohledu může být zmíněné oprávnění zajímavou možností, ale v praxi více méně nevyužitelné, protože většina obětí domácího násilí se chce distancovat od celého případu a nevystupovat jako jedna ze stran sporu.

Zaujala mě také právní úprava nizozemská. V Nizozemí není domácí násilí nijak samostatně upraveno, pokud se však dopustí pachatel trestného činu vůči rodině či některému členovi rodiny, vztahuje se na něj **přísnější trestní sazba**, respektive se trestní sazba zvyšuje až o jednu třetinu.¹³² Takové řešení se mi nezdá nejvhodnější. Samozřejmě zcela souhlasím s vyšší trestní sazbou, protože si myslím, že páčání násilí na rodině je v jistém smyslu horší než páčání násilí na jiných, přesto se mi jeví takto omezená úprava jako nedostatečná a zavedení trestného činu specificky orientovaného na domácí násilí by mělo být, podle mého názoru, minimálním standardem každé právní úpravy.

Velmi širokou úpravu domácího násilí nalezneme ve Španělsku. V roce 2004 byl přijat zákon proti domácímu násilí na ženách, který nabízí rozsáhlý katalog práv

¹³⁰ Blíže například: <http://www.idtbrno.cz>; <http://www.rosa-os.cz/o-nas/skoleni-seminare-a-konference/>;

¹³¹ Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha : Profem, 2008, s. 186

¹³² Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002 s. 29; Růžička, M. *Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprávních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo*. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_3716/domaci-nasili-impulsy-ze-zahranicnich-trestneprocenich-uprav-navrhy-de-lege-ferenda-pro-trestni-pravo.aspx

ženským obětem domácího násilí. Zákon je kritizován pro jednostranné genderové zaměření, jinak ale představuje **komplexní úpravu od prevence až po pomoc obětem domácího násilí**. Obětem jsou například přiznávána práva v oblasti pracovněprávní – mohou změnit místo výkonu práce či rozsah úvazku, oběť je omluvena za pozdní příchod do zaměstnání, pokud sociální pracovník potvrdí, že důvod spočíval v překážce vzniklé v souvislosti s domácím násilím, oběti mohou navštěvovat speciální programy, které mají pomoci jejich opětovnému začlenění do pracovního procesu apod. Na španělské úpravě mě dále velmi zaujalo, že advokáti nemají možnost odmítnout zastupovat ženu, která se stala obětí domácího násilí, a advokátní koncipienti jsou v advokátní komoře školeni v přístupu k obětem domácího násilí. I v oblasti prevence musí Španělé dodržovat poměrně striktní pravidla. Není například dovoleno vyobrazovat veřejně ženy nevhodným způsobem, který by snižoval jejich důstojnost, na což dohlíží státní zastupitelství.¹³³ Španělský přístup se mi jeví nejvhodnější, oceňuji komplexní zpracování v jednom právním předpise i dopodrobna řešené problematické aspekty. Jedinou mou výhradou je, stejně jako u jiných kritiků, již zmíněná jednostrannost a orientace pouze na ženské oběti domácího násilí.

7. Informovanost veřejnosti o problematice domácího násilí

Veřejnost získává informace o domácím násilí z nejrůznějších zdrojů. Asi nejběžnější jsou veřejné sdělovací prostředky (televize, rozhlas, noviny) a různé osvětové kampaně proti domácímu násilí. V poslední době je problematika domácího násilí poměrně hodně medializovaná, což bezesporu přispívá k prohloubení informovanosti veřejnosti o domácím násilí, a tím pádem umožňuje pomoci více obětem. Myslím si, že to, aby se veřejnost dověděla o domácím násilí co nejvíce, by mělo být cílem práce organizací zabývajících se domácím násilím, hned po pomoci osobám domácím násilím postiženým.

Každoročně probíhá poměrně velký počet průzkumů veřejnosti o domácím násilí zaměřených zejména na zjištění, kolik osob se setkalo s domácím násilím, kolik z nich je týráno svým partnerem apod. Já jsem se rozhodla provést svůj vlastní průzkum

¹³³ Blíže: Zákon č. 1/2004, on Integral Protection Measures against Gender Violence; <http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/Organic%20Act%20on%20Violence.pdf>; <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,IRBC,,ESP,440ed6fb20,0.html>

zaměřený na informovanost veřejnosti o domácím násilí. Sestavila jsem dotazník, ve kterém jsem volila otázky zaměřené zejména na základní informace týkající se problematiky domácího násilí, na něž by, podle mého názoru, měl umět odpovědět každý. Dotazník tvoří přílohu č. 7 této diplomové práce. Jako reprezentativní vzorek veřejnosti jsem vybrala 30 osob ze svého širšího okolí, které odpovídaly na můj dotazník. Jednalo se o 11 mužů a 19 žen všech věkových kategorií.

Výsledky, které jsem získala, byly v mnoha případech poměrně překvapivé. Například otázkou č. 1 jsem se snažila zjistit, kolik osob má vůbec povědomí o tom, co je domácí násilí. Správnou variantu zvolilo 78,9% žen a pouze 54,5% mužů, přičemž poměrně hodně mužů (45,5%) odpovědělo, že domácí násilí je tzv. italské manželství, tedy vzájemné násilné útoky muže a ženy.

Ještě překvapivější pro mě bylo zjištění, že osoby starší než 40 let ze 70% odpověděly, že k domácímu násilí dochází nejčastěji v nižších společenských vrstvách, tedy evidentně je v nich zakotven stereotypní pohled na domácí násilí páchané nevzdělanými lidmi, kteří mají často sklony k alkoholismu či drogám. Naopak osoby mladší než 40 let zvolily nejčastěji (80%) správnou variantu, tedy že domácí násilí je pácháno napříč všemi společenskými vrstvami.

Celých 50% dotazovaných odpovědělo v otázce č. 3, že intervenční centra jsou centra pomoci obětem trestných činů. Nejsou tedy obeznámeni s užším zaměřením intervenčních center a domnívám se, že řada z dotázaných neznala správnou odpověď a zvolená varianta byla výsledkem tipování.

Naopak potěšující byly odpovědi na otázku č. 4, kdy 12 osob ze všech dotázaných vědělo, že násilník může být ze společné domácnosti vykázán na dobu 10 dní. Celkově tedy správnou variantu zvolilo 40% dotázaných.

V otázce č. 5 jsem se snažila zjistit názor veřejnosti na to, zda jsou nejčastějšími oběťmi domácího násilí senioři, děti nebo ženy. Domnívala jsem se, že odpovědi mě nemohou překvapit a že naprostá většina dotázaných odpoví „ženy“. Nicméně odpovědi se poměrně různily. Z ženských dotázaných zvolilo 42,1% (tedy 8 žen) odpověď „dětí“ a jen o 3 ženy více (tedy 11 žen, 57,9%) odpověď „ženy“. Muži odpovídali jednoznačněji. 27,3% mužů volilo variantu „senioři“, 18,2% variantu „dětí“ a 54,5% variantu „ženy“.

Další otázka se týkala jednání pachatele v situaci domácího násilí a dotázaní vybírali, která z nabízených variant se do výčtu nehodí, tedy co není domácím násilím. Záměrně jsem vybrala takové varianty, kde všechny projevy naplňují podstatu domácího násilí. Přesto variantu, že všechny uvedené možnosti představují projevy domácího násilí, nezvolilo mnoho osob (pouze 1 muž a 3 ženy). Mezi ženami panuje názor, že domácím násilím není ekonomická závislost oběti na pachateli (4 ženy, 21,1%) a týrání domácího mazlíčka oběti (5 žen, 26,3%). Muži nepovažují za domácí násilí fackování (5 mužů, 45,5%) a týrání domácího mazlíčka oběti (3 muži, 27,3%). Výsledky této otázky považuji za alarmující, a to zejména tu skutečnost, že muži nepovažují fackování za domácí násilí. V této oblasti jsem shledala v povědomí veřejnosti značné nedostatky.

Otázkami č. 7 a 8 jsem se snažila zjistit, kolik osob v mém okolí se setkalo s obětí domácího násilí a jak se jí snažily pomoci. Celkem 8, to je 26,7%, dotázaných se s obětí domácího násilí setkalo, ale většinou se jí snažili pomoci pouze vyjádřením psychické podpory bez poskytnutí rady s konkrétním obsahem. 3 osoby se pokusily najít potřebné informace, které by předaly oběti, na internetu, pouze 1 osoba se obrátila na Policii ČR.

Poslední dvě otázky byly zaměřeny na zjištění, zda mají dotázaní povědomí o existenci a fungování organizací, sdružení či jiných útvarů, na které se může oběť domácího násilí nebo její blízcí obrátit o pomoc. Přestože 100% dotázaných správně odpovědělo, že takové útvary v České republice najdeme, většina nebyla schopna jmenovat ani jeden. Pouze 8 osob jmenovalo vždy jeden útvar, nejčastěji Bílý kruh bezpečí.

Můj celkový dojem z provedeného výzkumu je rozpačitý. Očekávala jsem lepší výsledky, více správných odpovědí. Objektivně však musím říct, že v souhrnu nejsou tyto výsledky nijak katastrofické a myslím si, že odpovídají výsledkům průzkumů prováděných na celorepublikové úrovni.

Informovanost veřejnosti o domácím násilí je, podle mého názoru, nedostatečná. Samozřejmě existuje spousta organizací, kam může oběť zajít, spousta internetových odkazů, které může navštívit, spousta odborníků, kteří jsou připraveni pomoci. Problémem je, že se o nich oběť nebo její blízcí často vůbec nedozvědí nebo se jim pomoc zdá nedosažitelná. Velký pokrok znamenalo zpřístupnění internetu širokým masám obyvatelstva, přesto jsem toho názoru, že osvěta by měla probíhat i jinak, tak

aby se dostala skutečně ke každému – letáky do poštovních schránek, reklamy v televizi, rádiu, billboardy na ulicích, besedy, charitativní akce apod. Jsem obeznámena s tím, že všechny tyto prostředky jsou v určité míře využívány, ale ona míra se mi zdá nedostatečná. Oponenti by mohli namítat velkou finanční náročnost takových projektů. Já zastávám ten názor, že pokud by bylo domácí násilí více propagováno a zviditelňováno, přispívalo by na pomoc obětem domácího násilí i více osob.

8. Úvahy de lege ferenda

I s ohledem na zahraniční právní úpravy si myslím, že domácí násilí je v našem právním řádu zpracováno v průměrném rozsahu. Existují právní řády s úpravou komplexnější i právní řády s úpravou stručnější.

Jedním z ústředních aktérů domácího násilí jsou oběti. Právě těch se týká připravovaný zákon o obětech trestných činů, který jsem zmínila již v předchozích kapitolách. Zákon má zejména přispět k posílení práv obětí trestných činů a sjednotit je v jednom právním předpisu, jelikož v současné době jsou roztržena do několika. V zákoně je upraveno především právo na respektování důstojnosti oběti, na poskytování a přijímání informací (důraz je kladen na srozumitelnost poskytovaných informací), právo být slyšen, právo na peněžitou pomoc, právo na poskytnutí odborné pomoci, právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, na ochranu soukromí, na ochranu před druhotnou viktimizací a právo učinit prohlášení oběti o dopadech trestného činu na její život.

Spolu s výše zmíněným zákonem by mělo dojít i ke změnám jiných právních předpisů. Za nejvýznamnější považuji novelu TŘ, kterou mají být zavedena tzv. předběžná opatření. Sama důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů uvádí, že význam institutu předběžných opatření bude patrný zejména u těch trestných činů, u kterých se jeví nedostatečná současná úprava možností ukládat obviněnému omezení (v souvislosti s nahrazením vazby písemným slibem či dohledem probačního úředníka, nebo zákaz vycestování do zahraničí). Předběžná opatření mají sloužit k ochraně poškozeného, osob jemu blízkých, zabránění obviněnému v páchání trestné činnosti, zajištění provedení trestního řízení. Bude možné je uložit pouze obviněnému, pokud okolnosti dostatečně naznačí, že došlo ke spáchání trestného činu, a to s ohledem na

povahu a závažnost konkrétního skutku a na osobu obviněného. Orgánem oprávněným uložit předběžné opatření bude pouze soud a v přípravném řízení podle povahy věci předseda senátu nebo státní zástupce, za žádné situace policejní orgán. Tyto orgány budou mít možnost vybírat z taxativního výčtu předběžných opatření, budou jich moci uložit i více. Pokud obviněný nebude plnit nařízené předběžné opatření, bude za to postížen. Bude mu možno uložit jiný druh předběžného opatření, který bude účelnější, bude mu moci být uložena pořádková pokuta nebo dokonce bude vzat do vazby.¹³⁴ Zákodárce se zde zcela zjevně inspiroval právními úpravami zahraničními, naše úprava směřuje k tomu, že porušení předběžných opatření bude trestáno mírněji, ale podle mého názoru dostatečně. Myslím si, že přijetím tohoto zákona dojde k zaplnění výrazné mezery v našem právním řádu a zavedení institutu předběžných opatření po vzoru předběžných opatření ukládaných v civilním řízení je velmi významným počinem.

Celkově hodnotím zákon o obětech trestných činů jako zdařilý a doufám v jeho přijetí. Považuji však za nutné zmínit změny, které mohly být jeho součástí a nejsou, a které jsem se již pokoušela nastínit v některých kapitolách této diplomové práce. Zejména se jedná o úpravu institutu trestního stíhání se souhlasem poškozeného, který často umožňuje pachatelům domácího násilí uniknout potrestání. Vhodné by bylo například rozšířit důvody nevyžadování souhlasu poškozeného obecně o trestné činy spáchané v případech domácího násilí nebo vyjmout některé trestné činy (například znásilnění) z výčtu trestných činů vyžadujících souhlas poškozeného. Dále se domnívám, že by bylo vhodné právně upravit (omezit) využívání oběti jakožto svědka v trestním řízení, a to s ohledem na zvláštní kategorii obětí (například využít zavedení kategorie obětí zvlášť zranitelných podle návrhu zákona o obětech trestných činů), kam by spadaly i oběti domácího násilí. Argumentaci k tomuto kroku uvádím v kapitole 5.4.

Do právního prostředí České republiky zanedlouho významným způsobem zasáhne i nový občanský zákoník. Přestože neobsahuje úpravu zaměřenou výlučně na domácí násilí, i zde nalezneme ustanovení týkající se této problematiky. Konkrétně se jedná zejména o § 751 – 753, které upravují právo manžela dotčeného domácím násilím domáhat se, aby soud omezil, popřípadě i zcela vyloučil na určenou dobu (nejdéle 6 měsíců s možností dalšího prodloužení) právo druhého manžela v domě nebo bytě

¹³⁴ Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

bydlet. Ochrany touto cestou se může domáhat i rozvedený manžel, nebo i jiná osoba, která s manželkou žije v domácnosti a ustanovení se použijí i na osoby žijící společně, byť nejsou manželky. Další omezení dopadající na manžela, který se dopustil vůči druhému manželovi domácího násilí, spočívá v tom, že tento nemá právo na výživné, i kdyby jinak splňoval všechny podmínky. A dojde-li ke smrti týraného manžela (nikoli nutně v důsledku domácího násilí), je přeživší manžel vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic.¹³⁵

Považovala jsem za žádoucí alespoň krátce nastínit z mého pohledu nejvýraznější změny, které nový občanský zákoník přinese v problematice domácího násilí. Jde o změny významné a věřím, že i velmi užitečné.

¹³⁵ Blíže: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/uvodni-stranka.html>

Závěr

Domácí násilí. Zdálo by se, že takové slovní spojení nemůže ani existovat. Domov má vyvolávat pocity bezpečí, klidu a míru. Ve skutečnosti trpí domácím násilím značné množství osob na celém světě. Jedná se o jednu z nejhorších forem násilí, protože násilníkem je osoba blízká, osoba, kterou máme rádi, osoba, které chceme důvěřovat, a která má být naší oporou. A pro vysokou míru latence bývají oběti domácího násilí nejdéle týrány a jejich ozdravení a vzpamatování se trvá hodně dlouho, pokud je vůbec možné. Už proto je důležité o domácím násilí mluvit, psát, propagovat organizace zabývající se pomocí obětem domácího násilí. V poslední době začíná propukát tzv. mediální boom, co se týče problematiky domácího násilí, a i na úrovni právní není domácí násilí opomíjeno. Za posledních 10 let zaznamenala Česká republika značný posun v řešení případů domácího násilí. Nemyslím si, že by se snížil počet osob trpících domácím násilím, ale tyto osoby mají nyní možnost obrátit se na odbornou pomoc, nechat vykázat násilníka ze společného obydlí, v průběhu vykázaní spolupracovat s pracovníky intervenčního centra, kteří nabízejí nejen pomoc právní, ale i psychologickou a sociální, což je v prvotních okamžicích pro oběť nejdůležitější. Nejvýznamnějším počinem bylo v tomto směru přijetí zákona na pomoc obětem domácího násilí, díky kterému nejsou oběti domácího násilí odkázány až na pomoc následnou, ale je jim nabízena i pomoc předběžná (například institut vykázaní). Přestože již předtím fungovaly neziskové organizace pomáhající řešit obětem domácího násilí jejich situaci, potřeba právní úpravy byla evidentní. To, že je domácí násilí multidisciplinární jev, je zřejmé a teprve přijetím zákona na ochranu před domácím násilím je požadavek propojení několika oborů dosažen.

Přestože čeká odborníky v oblasti domácího násilí ještě velké množství práce, ať už na poli právním, psychologickém, sociálním či jiném, právní úprava domácího násilí a pomoc poskytovaná obětem domácího násilí je v České republice, podle mého názoru, na vysoké úrovni.

V této diplomové práci jsem se snažila souhrnně uspořádat a popsat právní úpravu a vůbec problematiku domácího násilí, a poskytnout tak čtenáři ucelený obrázek o tomto celospolečensky rozšířeném problému, a zároveň vyjádřit svůj postoj k domácímu násilí a jeho právní úpravě.

Na úplný závěr bych ráda uvedla příběh ze skutečného života, který nejlépe vystihne, jak se oběť domácího násilí cítí, v jaké situaci se nachází, co prožívá, a vysvětlí, proč je třeba se domácím násilím zabývat a snad i ukáže proč jsem si ho zvolila jako téma své diplomové práce.

„...Měla jsem za sebou téměř deset let domácího násilí všech možných podob a forem. Měla jsem za sebou dlouhou cestu od naivní osmnáctileté nevěsty k dospělé ženě a mámě, která se učí znát a respektovat sama sebe. Byla jsem vyčerpaná. Fyzicky i emocionálně, po létech kolotoče péče o domácnost a děti, kombinovaných nejdříve se studiem a pak prací. Ten kolotoč by sám o sobě nebyl tak nezvladatelný, kdyby jeho soukolí neskřípala silící atmosférou domácího násilí. Ale ten příjemný a inteligentní mladý muž, kterého jsem si vzala, se změnil takřka okamžitě po svatbě. Určil pravidla, rozdělil úkoly a vládl pevnou rukou despotického diktátora. Nestačila jsem se divit. Stala jsem se služkou a rohožkou a neměla jsem tušení jak a proč. Po večerech byl z našich oken slyšet jeho křik. Sousedům přes ulici bylo trapně. Já se šíleně styděla a neříkala nikomu nic. Společným znakem těchto epizod bylo, že jsem nechápala, odkud se vzaly, co bylo jejich příčinou, co jsem udělala špatně. Měli jsme být přece šťastni. Byli jsme mladí, zdraví, měli jsme nádherné děti, práci a střechu nad hlavou. Nebojovala jsem. Snažila jsem se být lepší, chtěla jsem vyhovět. Brala jsem na sebe vinu a při bouřích jsem seděla v koutě a čekala, až se přeženou. Netušila jsem, že jen dělám místo natékajícímu egu, které posléze dorostlo takových rozměrů, že se vedle něj nedalo dýchat. Křičel čím dál tím víc. Trhal na sobě šaty. Házel věcmi. Spílání dodával na důležitosti řeznickým nožem. Smýkal se mnou a nedovolil mi opustit místnost. Vynalézal nové a nové dimenze citového vydírání. S naším tříměsíčním synem v náručí mi oznámil, že se buď omluvím za utrpení, které mu působím, nebo ho hodí na zem. Mokrát chtěl jít skočit pod vlak. Bydleli jsme u nádraží a při pohledu do jeho vytřeštěných očí jsem neměla důvod nevěřit. A tak jsem ustupovala, prosila za odpuštění, žehlila, co se dalo. Výsledkem byl vždy další útok, který přišel o něco rychleji než ten minulý a s o něco větší intenzitou...“¹³⁶

Tento příběh naštěstí končí dobře, i když paní i s dětmi byla nucena se odstěhovat až do USA a manžel ji nadále kontaktuje a obtěžuje.

¹³⁶ Převzato z: <http://www.bkb.cz/pomoc-obetem/pribehy-obeti/pribeh-domaci-nasili/>

Myslím si, že třeba jen jediný příběh se šťastným koncem stojí za veškerou námahu s tím spojenou a je odměnou pro ty, kteří se na vyřešení situace podíleli (byť třeba nepřímo tím, že spolupracovali na vytvoření a přijetí smysluplné právní úpravy).

Přílohy

Příloha č. 1: Bezpečnostní plán pro oběti domácího násilí¹³⁷

V rozhovoru s obětí domácího násilí může policista (na místě incidentu nebo ve své kanceláři) oběť informovat o základních bezpečnostních opatřeních. Oběť většinou dále sdílí společnou domácnost s násilným partnerem a situace je jinými prostředky obtížně řešitelná. V případě náhlého útoku by oběť měla pamatovat především na své zdraví a život. Bezpečí oběti je základním předpokladem budoucího řešení problému. Policista by měl oběť domácího násilí poučit a informovat o tom:

- **aby se při incidentu nenechala zavřít v části domu, kde nejsou okna ani žádný východ** nebo, kde se nacházejí jakékoli možné zbraně, jako jsou např. kuchyně nebo koupelna. Pokud bydlí na venkově, měla by se vyhnout stodole nebo dílně, kde mohou být uskladněny různé nástroje.
- **aby si zapamatovala některé z důležitých telefonních čísel**, jako jsou nonstop linka pro domácí násilí, policie, regionální linka důvěry nebo azylový dům, aby naučila své děti používat telefon a zavolat policii, sousedy nebo někoho jiného, kdo může rychle pomoci.
- **aby se svěřila přátelům nebo příbuzným**, kterým důvěřuje s tím, že je doma napadána. Je důležité, aby si vytvořila vlastní podpůrnou síť, kde se jí dostane alespoň krátkodobé pomoci.
- **aby si promyslela a naplánovala únikové cesty** ze všech dveří a oken, včetně těch ve sklepě a v horních patrech. Dokáže pak lépe reagovat v situaci tísně.
- **aby si promyslela přijatelné důvody, kvůli kterým by mohla odejít** během dne nebo v noci, aby tak nevyvolala ještě intenzivnější násilí. „Možná musíte něco donést sousedům.“ „Možná jste si zapomněla tašku venku v autě.“ Doporučte jí, aby po útoku hned volala policii nebo někoho, komu věří.
- aby se předem rozhodla, **kam půjde, až se dostane ven z bytu nebo z domu**. Měla by si zjistit adresy míst v okolí bydliště, kde mají otevřeno nepřetržitě (policie, hasičská stanice, nemocnice, jiná nonstop služba či prodejna).
- aby si promyslela, **jak se tam dostane**. To je problém obětí domácího násilí na venkově nebo na samotách. (U sebe by vždy měla mít peníze nebo jízdenky). Pokud má auto, bude dobré se ujistit, že je vždy pojízdné. Také kolo je užitečné udržovat v dobrém stavu. V případě útoku s dětmi by kočárek pro děti měl být na dostupném místě.
- aby se domluvila **s přáteli nebo se sousedy na znamení**, které bude signalizovat, že potřebuje pomoc. Může zavolat z okna nebo zvednout telefon a říct: „Došla mi káva.“ nebo „Hrozně mě bolí hlava.“ nebo „Máš ještě ten červený šátek, co jsem ti půjčila?“ Doporučte jí, ať se s nimi domluví, aby zavolali policii, pokud uslyší domluvené heslo. Stejně tak je dobré sousedy požádat, aby zavolali policii, pokud uslyší něco, co zní jako probíhající napadení, pokud uslyší křičet nebo plakat děti, nebo zvuky násilí jako je rozbíjení nábytku nebo skla.

¹³⁷ Převzato z: <http://www.bkb.cz/pro-odborniky/policiste-straznici/bezpecnostni-plan-pro-obeti-domaciho-nasilii/>

- aby si **zabalila pohotovostní tašku** s penězi, oblečením a důležitými dokumenty. Také ať si uschová drobné na telefon, klíče od auta a od domu a dostatek peněz (nejlépe na místě mimo dům, kde se k nim může rychle dostat). V nouzové situaci bude možná donucena odejít bez peněženky nebo kabelky, kde si většina lidí nechává peníze, kreditní karty a klíče. Možná by si tašku mohla nechat u souseda nebo v kufru auta.
- **aby přemýšlela, pokud je oběť nepohyblivá nebo v důchodovém věku**, která místnost v domě je pro ni nejbezpečnější.

Pokud má oběť malé děti, je možné, že nebude schopna utéci s nimi. V takovém případě by se měla co nejdříve vrátit s policistou a vyzvednout je. Nejenže mohou být v nebezpečí napadení, ale násilník se může rozhodnout, že je použije jako rukojmí. Děti by měly vědět, kde je v bytě nebo v domě bezpečné místo – pokoj, který lze zamknout – a jak utéci k sousedům, pokud by potřebovaly pomoc nebo chtěly zavolat pomoc. Měly by vědět, že jejich úkolem je zůstat v bezpečí a ne bránit a chránit oběť. Mohly by přitom být zraněny.

Při náhlém odchodu z domova by si oběť domácího násilí měla vzít s sebou:

- průkaz totožnosti svůj a rodné listy dětí,
- průkaz o nemocenském pojištění pro sebe a děti,
- doklady o svém vztahu k bytu – nájemní smlouvu aj., případně adresu pronajimatele,
- pracovní smlouvu / rozhodnutí o důchodu / rozhodnutí pracovního úřadu / rozhodnutí sociálních úřadů,
- rozhodnutí o svěřeni dětí do péče,
- doklady o přístupu k účtu,
- léky, brýle, lékařské předpisy a věci denní potřeby pro sebe a děti (oblečení, hygienické potřeby, hračky),
- policejní záznamy o dřívějších oznámeních,
- svůj telefonní adresář.

Informujte oběť, aby uschovala jakékoliv důkazy o fyzickém násilí (roztrhané oblečení, fotografie modřin a zranění atd.). Pokud by byla zraněna, aby vyhledala lékaře, oznámila mu, co se jí stalo a požádalo ho, aby její zranění zadokumentoval.

NONSTOP LINKA DONA

Linka pro pomoc obětem domácího násilí **2 51 51 13 13**

sara dn
pomůcka pro policisty

OTÁZKY ke zjištění rizika eskalace domácího násilí

DOMÁCÍ NÁSILÍ

Domácí násilí (dále jen dn) je především fyzické, psychické anebo sexuální násilí, ke kterému dochází mezi blízkými osobami. O domácí násilí se jedná vždy, pokud jsou přítomny všechny následující znaky.

KLÍČOVÉ ZNAKY DN

- 1) **OPAKOVÁNÍ A DLOUHODOBOST** – z jednoho útoku jakéhokoli charakteru ještě nelze určit, zda jde o domácí násilí. Může to však být jeho začátek. *Ptejte se na minulé incidenty, na předešlé zákroky PČR, na úrazy apod.*
- 2) **ESKALACE** – domácí násilí se stupňuje od útoků proti lidské důstojnosti k fyzickým útokům až k závažným trestným činům ohrožujícím zdraví a život. *Ptejte se, jak často se incidenty opakují a zda roste intenzita útoků či výhrůžek.*
- 3) **JASNÉ A NEZPOCHYBNITELNÉ ROZDĚLENÍ ROLÍ** na ohroženou osobu a násilnou osobu – domácími násilím nejsou vzájemná napadání, hádky, rvačky, spory, kde je rovné nebo střídavé postavení stran incidentu. *Ptejte se, kdo je ohrožen a kdo ubližuje.*
- 4) **NEVĚREJNOST** – domácí násilí probíhá zpravidla za zavřenými dveřmi bytu či domu, stranou společenské kontroly. *Ptejte se, kdy a kde k násilí dochází.*

sara dn

SOUBOR RIZIKOVÝCH FAKTORŮ KE ZJIŠTĚNÍ HROZBY BUDOUCÍHO DN

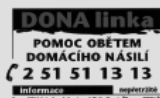
V případě, že na místě zákroku identifikujete situaci jako domácí násilí, doporučujeme vám položit následující katalog otázek. Ty pomohou vám i ohroženým osobám uvědomit si reálné riziko současného a budoucího ohrožení. Zdrojem informací, tj. osobou, která na otázky odpoví, může být ohrožená osoba, oznamovatel (např. sousedé), ale i násilná osoba.

Otázky jsou orientačním vodítkem a slouží k rychlému a správnému rozhodnutí o dalším postupu. Otázky pokládejte v souvislosti s aktuálním incidentem a zajímejte se také o incidenty předchozí, protože domácí násilí je násilím na pokračování. V této fázi zákroku není nutné provést písemný záznam, je-li to možné, doporučuje se pořídít záznam zvukový.

K vyhodnocení budoucího možného rizika dn použijte vlastní úvahu. Zvažte další kroky a opatření. Ze škály možných opatření zvolte vždy takové, které bude s přihlédnutím ke konkrétní situaci maximálně bezpečné pro ohrožené osoby.

Například:

- přivolejte další policisty
- zvažte opatření podle trestního řádu nebo zákona o PČR
- po 1. 1. 2007 zvažte „vykázání“ podle zákona č. 135/2006 Sb.
- doporučte azylové zařízení nebo jiné bezpečné místo
- poučte ohroženou osobu o bezpečnostním plánu
- informujte OSPOD o dětech v rodině
- předejte ohrožené osobě kontakt na DONA linku

Tento dokument vydává Bílý kruh bezpečí, o.s. v rámci projektu „Regionální podpora informovanosti o nontop lince pomoci obětem domácího násilí“, projekt spolufinancuje Evropská unie a státní rozpočet České republiky.

sara dn

3x5 otázek
na rizikové faktory

ODDÍL 1

NÁSILÍ VE VZTAHU K BLÍZKÉ OSOBĚ

- 1) **Dopouští se násilná osoba závažného fyzického nebo sexuálního násilí?**
– např. fyzické útoky a sexuální násilí, pokusy o ně, použití zbraní
- 2) **Vyhrožuje závažným násilím, sděluje své násilné úmysly?**
– např. vyjadřuje vražedné nebo agresivní myšlenky, plány, ničí oblíbené věci ohrožené osoby
- 3) **Dochází ke stupňování fyzického/sexuálního násilí nebo výhrůžek a úmyslů ze strany násilné osoby?**
– např. zvyšuje se krutost, četnost nebo různorodost násilných činů, výhrůžek nebo úmyslů
- 4) **Porušuje násilná osoba příkazy soudu a jiná nařízení?**
– např. podmínky kauce, zkušební doby, podmíněného propuštění, trestu zákazu pobytu, společenské záruky, probace aj.
- 5) **Má násilná osoba názory a postoje, které schvalují násilí?**
– např. vyznává a omlouvá zneužívání moci a různé formy násilí, trpí chorobnou žárlivostí, má potřebu ovládat blízké osoby, zlehčuje nebo popírá dn

ODDÍL 2

OBECNÉ SKLONY NÁSILNÉ OSOBY K NÁSILÍ

- 1) **Dopouští se obecné kriminality?**
– jedná násilná osoba antisociálně na veřejnosti (tj. mimo domácí násilí), existují informace o takovém chování, je držitelem zbraně
- 2) **Jsou informace o problémech v předchozích vztazích?**
– měla násilná osoba problém vytvořit a udržet dlouhodobý důvěrný vztah (opakované opouštění partnera, násilí ve vztahu)
- 3) **Má násilná osoba pracovní nebo finanční problémy?**
– např. je dlouhodobě bez zaměstnání, často mění zaměstnání, má výrazné finanční obtíže
- 4) **Má násilná osoba problémy s toxikomanií a jinými závislostmi?**
– např. problémy spojené s užíváním nelegálních drog, alkoholu nebo předepsaných léků, s hráčskou závislostí např. na automatech
- 5) **Má násilná osoba problémy v oblasti duševního zdraví?**
– např. evidentní známky narušení kontaktu s realitou, extrémní chování vybočující mimo normu

ODDÍL 3

ZRANITELNOST OHROŽENÉ OSOBY

- 1) **Chová se ohrožená osoba rozporuplně ve vztahu k násilné osobě?**
– přestože se chce od násilné osoby odputat, udržuje s ní pravidelné nebo nepravidelné kontakty, popírá a omlouvá akce násilníka, svaluje vinu na sebe
- 2) **Má z násilné osoby extrémní strach?**
– tzn. hladina strachu výrazně ovlivňuje její sebeobranné chování, strach ohroženou osobu traumatizuje a ochromuje její jednání
- 3) **Má ohrožená osoba problém se zajištěním svého bezpečí?**
– riziko je velké, pokud ohrožená osoba nemá znalosti o tom, kde a jak hledat pomoc, není schopna zajistit své bezpečí, nezná svá práva, má malé nebo žádné kontakty s přáteli a s původní rodinou
- 4) **Existují objektivní překážky, které brání zajištění bezpečí pro ohroženou osobu (nejenom v místě bydliště, ale i v zaměstnání)?**
– tato místa nezaručují bezpečí, chybí podpora od jiných osob, zdroje pomoci nejsou rychle a lehce dosažitelné, existuje problém s dopravní obslužností
- 5) **Má ohrožená osoba závažné osobní problémy?**
– např. problémy se zaměstnáním, s úřady, problémy právního rázu, mentální problémy, problémy s užíváním návykových látek

www.donalinka.cz – www.bkb.cz – www.domacinasilii.cz

Copyright © 2005 P. R. Kropp, S. D. Hart & H. Bolfrage – Copyright © 2006 Bílý kruh bezpečí, o.s.
Aprování, reprodukce a opětovný přenos jakýmkoli způsobem jsou zakázány mezinárodním právem.

Příloha č. 3: Vykázání v roce 2012 a v předchozích letech¹³⁹

KRAJ	leden	únor	březen	duben	květen	červen	červenec	srpen	2012
Jihočeský	4	7	5	10	9	3	4	2	44
Jihomoravský	6	13	9	24	12	13	20	11	108
Karlovarský	15	16	11	6	8	10	8	10	84
Královéhradecký	10	5	7	2	2	3	6	3	38
Liberecký	5	8	11	17	13	6	10	10	80
Moravskoslezský	9	6	11	10	7	16	5	4	68
Olomoucký	9	8	9	10	8	9	7	10	70
Pardubický	12	7	9	8	5	16	5	10	72
Plzeňský	3	2	2	1	3	6	6	0	23
Hl.m. Praha	12	8	21	13	13	6	12	7	92
Středočeský	9	5	13	8	11	7	10	7	70
Ústecký	18	17	18	22	13	22	12	22	144
Vysočina	3	4	2	2	5	3	2	4	25
Zlínský	14	12	5	8	8	7	9	9	72
CELKEM VYKÁZÁNÍ	129	118	133	141	117	117	116	109	990
z toho opakovaná	16	14	15	19	15	17	12	13	121

KRAJ	Celkem v letech					Celkem
	2007	2008	2009	2010	2011	2007-11
Jihočeský	50	37	35	84	72	278
Jihomoravský	82	72	82	87	118	441
Karlovarský	32	46	49	79	137	343
Královéhradecký	34	22	16	44	45	161
Liberecký	30	36	68	62	82	278
Moravskoslezský	213	110	111	108	135	677
Olomoucký	44	35	43	61	112	295
Pardubický	61	39	44	73	92	309
Plzeňský	16	22	14	27	23	102
Hl.m. Praha	59	34	48	104	123	368
Středočeský	79	67	59	64	121	390
Ústecký	81	87	134	133	202	637
Vysočina	32	26	39	51	42	190
Zlínský	49	46	36	81	126	338
CELKEM VYKÁZÁNÍ	862	679	778	1058	1430	4807

¹³⁹ Pramen údajů: <http://www.domacinasili.cz/statistiky/>

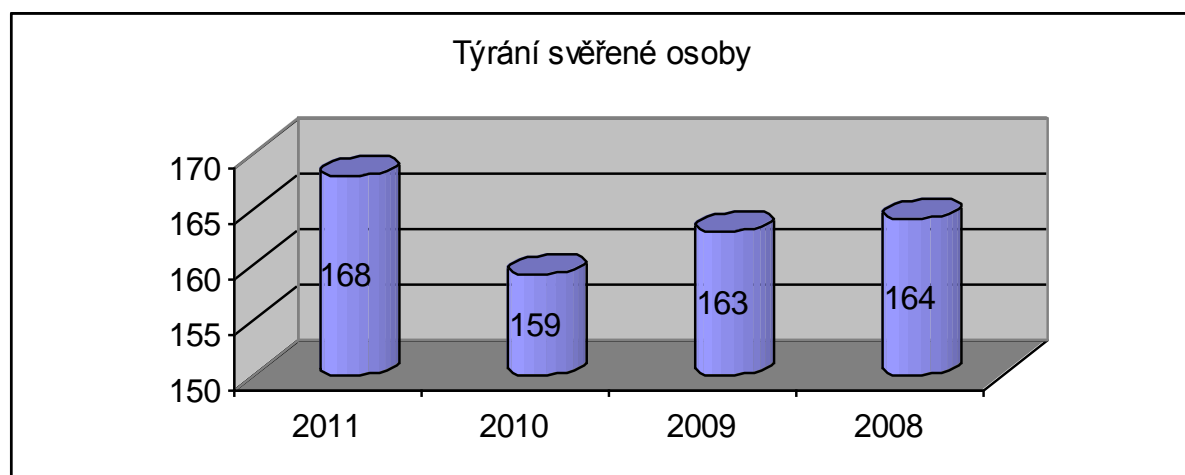
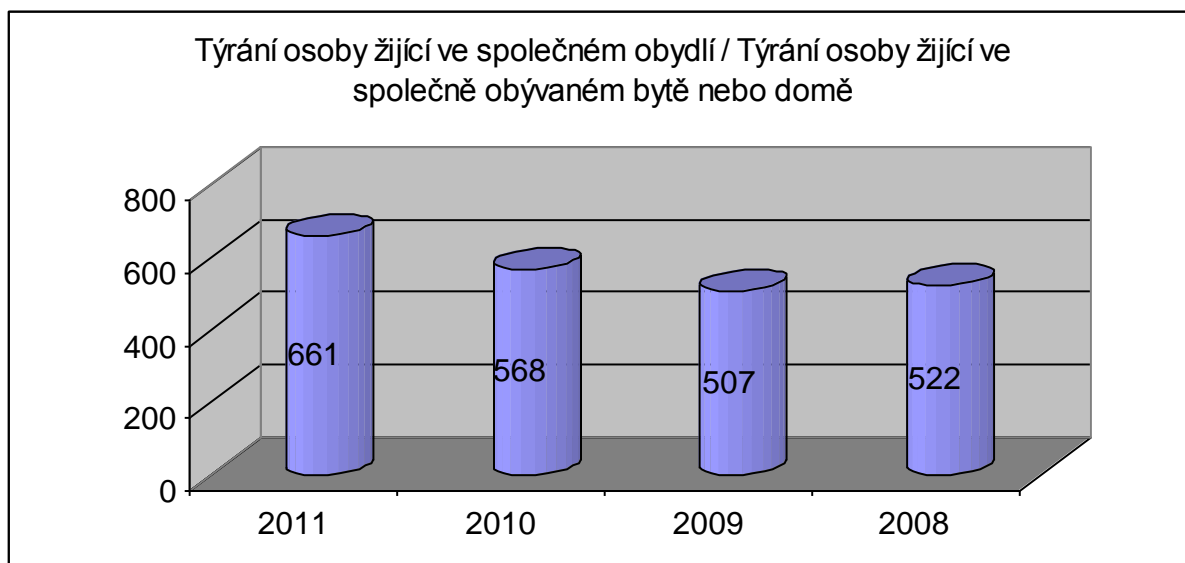
Příloha č. 4: Adresář intervenčních center ČR¹⁴⁰

NÁZEV IC	ADRESA	PROVOZNÍ DOBA PRO VEŘEJNOST	TELEFON	E-MAIL WWW STRÁNKY
IC BRNO Jihomoravský kraj	Sýpka 25 613 00 Brno - Černá pole	Po-Čt 8-20 Pá 8-16	739078078- nonstop 544501121	intervencni- centrum@spondea.cz www.ic-brno.cz
IC ČESKÉ BUDĚJOVICE Jihočeský kraj	Kanovnická 11/390 370 01 České Budějovice	Po 13-18 Út-Čt 8-12 13-16 Pá pro objednané	386323016 603281300	intervencnicentrum@charitacb. cz www.dchcb.cz
IC HRADEC KRÁLOVÉ Královéhradecký kraj	Kotěrova 847 500 03 Hradec Králové	Po 13-17 St 8-12 13- 18 Čt 8-12 13- 17 Út, Pá pro objednané	495530033 774591383	intervencni.centrum@hk.carita s.cz www.charitahk.cz
IC JIHLAVA Vysočina	Pod Příkopem 4, 586 01 Jihlava	Po-Pá 8-17	567215532 606520546 osobní konzultaci objednejte předem telefonem	ic.vysocina@volny.cz www.psychocentrum.cz
IC LIBEREC Liberecký kraj	Tanvaldská 269 463 11 Liberec 30	Po-St 8-15 Pá 8-12	482311632	info.ic@cipslk.cz www.cipslk.cz
IC OSTRAVA Moravskoslezský kraj - býv. okresy: Ostrava, Opava, Nový Jičín	28. října 124 702 00 Ostrava	Po 8-16 Út 8-16 St pro objednané Čt 8-16 Pá 8-14	597489207 597489204 (fax)	ic.ostrava@bkb.cz www.domacinasili.cz
IC HAVÍŘOV Moravskoslezský kraj - býv. okresy: Karviná, Bruntál, Frýdek - Místek	Opletalova 4/607 Havířov - Šumbark 736 01	Po-Pá 8- 16	596611239 739500634	ic.havirov@slezskadiakonie.cz www.slezskadiakonie.cz
IC OLOMOUC Olomoucký kraj	Na Vozovce 26 779 00 Olomouc	Po, St 7:30-12, 12:30-17 Út, Čt, Pá 7:30-12, 12:30-	585754736 774406453	intervencnicentrum@ssp-ol.cz www.ssp-ol.cz

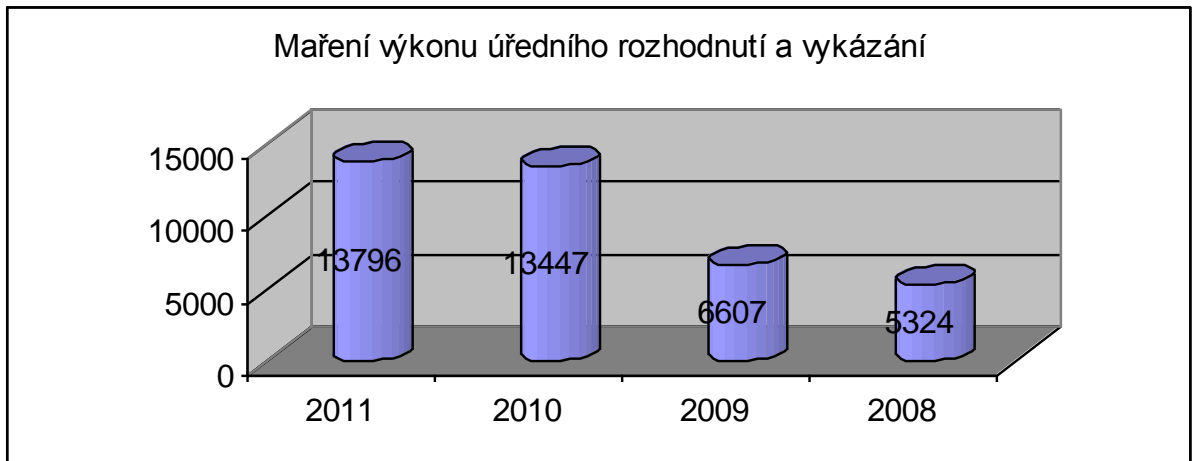
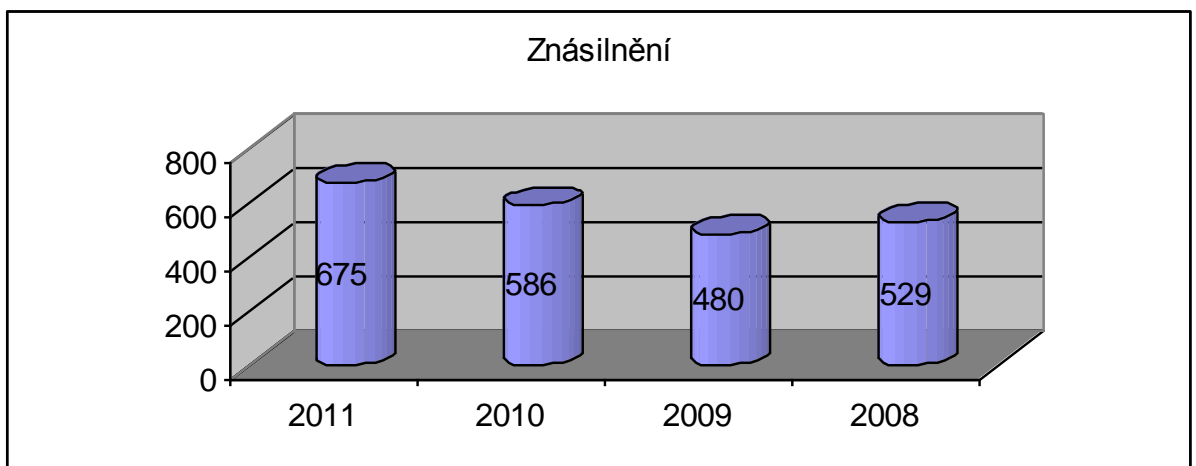
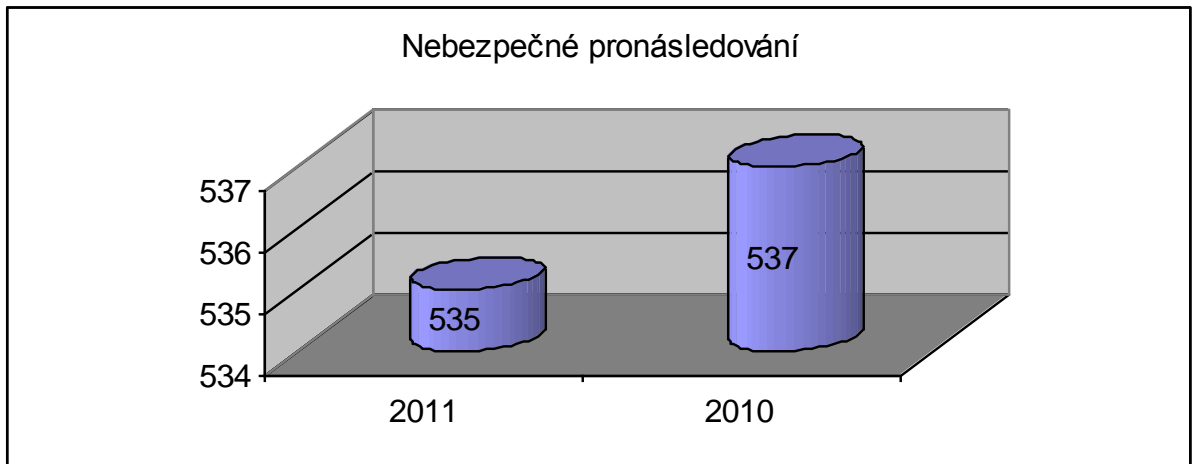
¹⁴⁰ Převzato z: <http://www.domacinasili.cz/intervencni-centra/>, a zaktualizováno

		15:30		
IC PARDUBICE Pardubický kraj	Erno Košťála 980 530 12,Pardubice	Po-Pá 8-16	466260528 774755744	Ic.pardubice@skp-centrum.cz www.skp-centrum.cz
IC PLZEŇ Plzeňský kraj	Cukrovarská 16 326 00 Plzeň	Po-Pá 9- 12, 13-15	777167004 nonstop	krize@dchp.cz www.dchp.cz
IC PRAHA Hlavní město Praha	Modřínová 1 Praha 8 - Kobylisy 198 00	Po, Út 8:30- 17:30 St, Čt 8:30- 16:30 Pá 8:30- 14:30	281911883 281861580 731056736	icpraha@csspraha.cz www.csspraha.cz
IC KLDNO Středočeský kraj	Jana Palacha 1643 272 80 Kladno	Po 8 - 15 Út, St, Čt 8 - 17 Pá 8 - 14	312292333- 5 605765883 312292332 (fax)	ic.stredocesky@seznam.cz ic@zsi-kladno.cz www.zsi-kladno.cz
IC SOKOLOV Karlovarský kraj	J.K.Tyla 461 356 01 Sokolov	Po, Pá objednaní klienti Út-Čt 8-15	359807001 736514095	domacinasili@pomocvnouziops .cz www.pomocvnouziops.cz
IC ÚSTÍ NAD LABEM Ústecký kraj	K Chatám 22 403 40 Ústí nad Labem - Skorotice Chomutov - Písečná 5030 Louny - Pod nemocnicí 2380 Rumburk - Lužické nám. 160	Po, St 8- 16, 16-18 pro objednané klienty Út, Čt 8-12 Pá 8-14, 14-16 pro objednané klienty Chomutov: st 10-14 Louny: Út 10-14 Rumburk: Čt 10-14	475511811	intervencnicentrum.ul@sezna m.cz www.spirala-ul.cz
IC ZLÍN Zlínský kraj	U Náhonu 5208 760 01 Zlín	Po, St 8-17 Út, Čt 8-19 Pá 8-15	577018265 774405682 pohotovost So, Ne+svátky 9-15 hod	info@centrum-poradenstvi.cz www.centrum-poradenstvi.cz

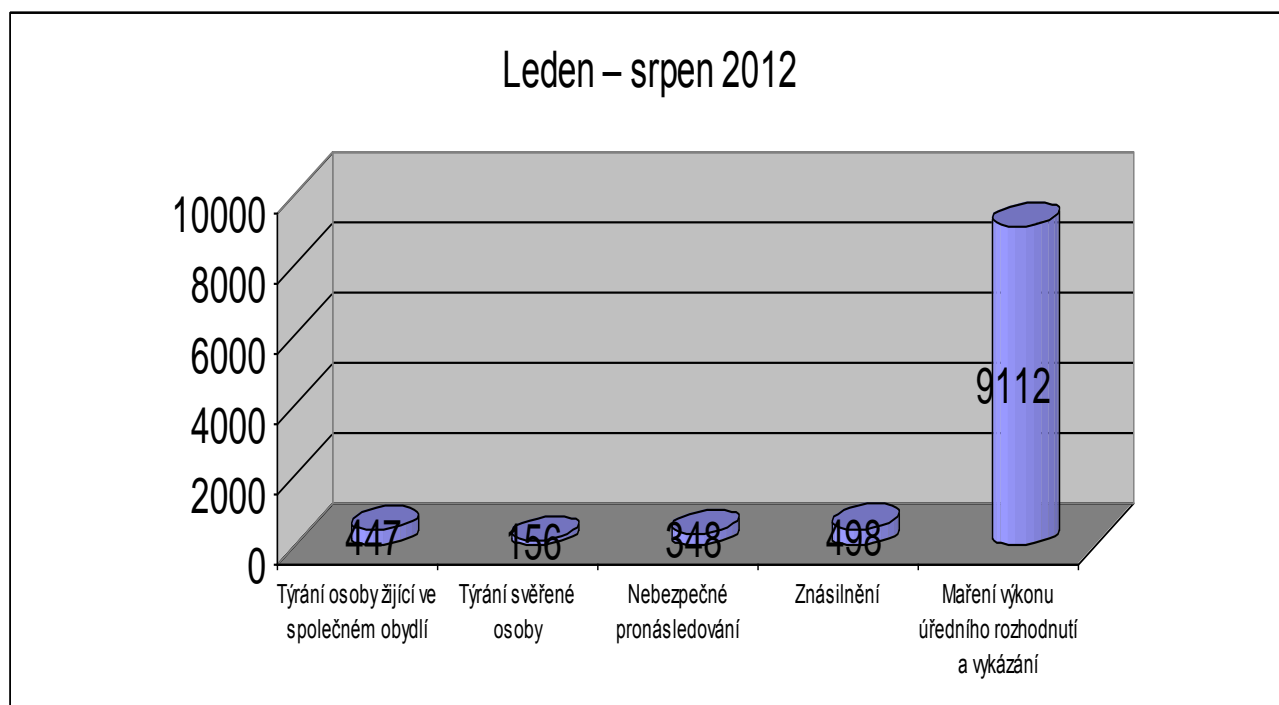
**Příloha č. 5: Srovnání četnosti výskytu analyzovaných trestných činů
v letech 2008 - 2011¹⁴¹**

¹⁴¹ Pramen údajů: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Příloha č. 6: Srovnání četnosti analyzovaných trestných činů zjištěných Policií ČR v průběhu roku 2012¹⁴²

Poznámka: Jelikož trestný čin Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání není páchan pouze v souvislosti s domácím násilím, ale jedná se o maření jakéhokoli výkonu úředního rozhodnutí a jedná se o čin páchaný velmi často, je počet Policií ČR zjištěných činů naplňujících tuto skutkovou podstatu nepoměrně vyšší ve srovnání s ostatními trestnými činy zde uvedenými.

¹⁴² Pramen údajů: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2012.aspx>

Příloha č. 7: Dotazník

Pohlaví:

- muž
- žena

Věk:

- 0 – 20 let
- 21 – 30 let
- 31 – 40 let
- 41 – 50 let
- více než 50 let

1. Co je to domácí násilí?

- a. Násilí v intimním či blízkém vztahu, kde jedna osoba je vždy pachatelem a druhá vždy obětí;
- b. pouze násilí páchané mužem na ženě, pod tento pojem nespadá násilí páchané na dětech, na mužích, na seniorech, na osobách zdravotně postižených nebo jinak znevýhodněných;
- c. tzv. italské manželství, vzájemné násilné útoky.

2. K domácímu násilí dochází nejčastěji:

- a. ve vyšších společenských vrstvách;
- b. v nižších společenských vrstvách;
- c. v celé společnosti bez rozdílu.

3. Co jsou intervenční centra?

- a. Centra pomoci obětem trestných činů;
- b. Centra pomoci osobám ohroženým domácím násilím a jejich blízkým;
- c. Centra pomoci pachatelům domácího násilí.

4. Na jak dlouhou dobu může být vykázána násilná osoba z obydlí společného s obětí?

- a. 10 dní
- b. 8 dní
- c. 14 dní

5. Nejčastějšími oběťmi domácího násilí jsou:

- a. Senioři
- b. Děti
- c. Ženy

6. Která z následujících možností nepředstavuje typický projev domácího násilí:

- a. Fackování
- b. Sociální izolace
- c. Ponižování, zesměšňování
- d. Ekonomická závislost oběti na pachateli
- e. Týrání domácího mazlíčka oběti
- f. Zákaz chodit do zaměstnání
- g. Všechny z výše uvedených možností představují projevy domácího násilí

7. Setkal/a jste se někdy s obětí domácího násilí?

- a. Ano
- b. Ne

8. Pokud jste odpověděl/a „ano“, uveďte, jakým způsobem jste dané osobě pomohl/a:

9. Existují v ČR organizace, sdružení či jiné útvary, na které se může oběť domácího násilí nebo její blízcí obrátit o pomoc?

- a. Ano
- b. Ne

10. Pokud jste odpověděl/a „ano“, uveďte, prosím, všechny, které znáte:

Seznam zkratek

LZPS - Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Nový občanský zákoník - Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OSŘ - Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

PřesZ - Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Trestní zákon - Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

TŘ - Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ - Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon na ochranu před domácím násilím - Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon o PČR - Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti - Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů

Zákon o sociálních službách - Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

ZoR - Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Seznam literatury

Knižní publikace:

- Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: ASPI, 2008.
- Čírtková, L. *Kriminální psychologie*. Praha: EUROUNION, s.r.o., 1998.
- Čírtková, L. *Moderní psychologie pro právníky*. Praha: Grada Publishing a.s., 2008.
- Čírtková, L., Macháčková, R., Vitoušová, M. *Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích*. Praha: Bílý kruh bezpečí, 2002.
- Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů (příručka pro pomáhající profese)*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007.
- Dempsey, M.M. *Prosecuting Domestic Violence (A Philosophical Analysis)*. Oxford University Press, 2009.
- Drápal, L., Bureš, J. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za*. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009.
- Fenyk, J., Hájek, R., Stříž, I., Polák, P. *Trestní zákoník a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 1.Díl – Trestní zákoník*. Praha: Linde, 2010.
- Filák, A. a kol. *Zákon o Policii České republiky s komentářem podle právního stavu k 12. 1. 2009*. Praha: POLICE HISTORY, 2009.
- Holub, M., Nová, H., Ptáček, L., Sladká Hyklová, J. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011.
- Jelínek, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 2. vydání. Praha: Leges, 2010.
- Jelínek, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011.
- Jelínek, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 2. vydání. Praha: Leges, 2011.
- Jenkins, P.J., Davidson, B.P. *Stopping Domestic Violence. How a Community Can Prevent Spousal Abuse*. New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers, 2001.
- Král, V. *Odškodňování obětí trestné činnosti. Zákony s poznámkami*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1998.
- Králičková, Z., Žatecká, E., Dávid, R., Kornel, M. *Právo proti domácímu násilí*. Skripta. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011.

- Kuchta, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Martinková, M., Macháčková, R. *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. První vydání. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001.
- Marvánová-Vargová, B., Pokorná, D., Toufarová M. *Partnerské násilí*. Praha: LINDE nakladatelství s.r.o, 2008.
- Novotný, O., Zapletal, J., a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001.
- Pavliček, V. a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 2.díl, práva a svobody*. 2. vydání. Praha: Linde, 2002.
- Radvanová, S. *Ubližování dětem – nebezpečná rodina*. V: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer, 2008.
- Růžička, M., Púry, F., Zedulová, J. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.
- Smeenk, W., Malsch, M. *Family Violence and Police Response – Learning From Research, Policy and Practice in European Countries*. ASHGATE, 2005.
- Sack, E. *Creating a Domestic Violence Court. Guidelines and Best Practices*. San Francisco: Family Violence Prevention Fund., 2002. Dostupné z: http://www.futureswithoutviolence.org/userfiles/file/Judicial/FinalCourt_Guidelines.pdf
- Střílková, P., Fryšták, M. *Vykázání jako prostředek ochrany před domácím násilím*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2009.
- Šámal, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008.
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- Šámal, P. a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.
- Ševčík, D., Špatenková, N. a kol. *Domácí násilí*. Praha: Portál, 2011.
- Špeciánová, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003.
- Vaněk, J. *Přístup k řešení domácího násilí – prevence či represe? V: Trestně procesní činnost policejních orgánů (aktuální problémy)*. Sborník příspěvků z mezinárodního semináře, který se konal ve dnech 3. – 5. 4. 2007 v Solenici. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2007.

Vantuch, P. *Trestní zákoník s komentářem*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2011.

Voňková, J. *Přínos zákona o ochraně před domácím násilím pro českou společnost*. V: *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI - Wolters Kluwer, 2008.

Voňková, J., Huňková, M. *Domácí násilí v ČR z pohledu práva (efektivnost právních norem ČR posuzovaná vzhledem k cíli ochrany společnosti před domácím násilím)*. Justiční akademie ČR, 2004.

Voňková, J., Spoustová I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. vydání. Praha: Profem, 2008.

Články:

Curd, J.L. *Stalking As a Variant of Domestic Violence*. Bulletin of the American Association of Psychiatry and Law 23/1995, s. 219 – 230.

Čírtková, L. *Oběti domácího násilí*. Dostupné z http://www.help24.cz/index.php?page=clanky&view=obeti_domaciho_nasili

Čírtková, L. *Psychologické poznatky k nebezpečnosti pronásledování (stalking)*. Kriminální věda 4/2004, s. 273 – 281.

Čuhelová, K. *Předběžné opatření ve věcech domácího násilí*. Právní rádce 01/2009, s. 18 – 22.

Ellison, L. *Responding to Victim Withdrawal in Domestic Violence Prosecution*. The Criminal Law Review, November 2003, s. 760 – 772.

Fenyk, J. *Právní úprava domácího násilí (disproporce mezi úpravou trestního práva hmotného a procesního)*. Zpravodaj BKB 1/2003, s. 12 – 15.

Hejduk, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné trestně právní úpravy (+ mezinárodní srovnání)*. Trestní právo 12/2011, s. 22 – 27.

Hořínová, A. *Policejní vykazání: od dobré teorie k dobré praxi*. Dostupné na: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=161>

Hrdličková, I. *Domácí násilí a jak se mu bránit*. Zdravotnictví a právo 2/2010, s. 14 – 17.

Kočová, K. *Domácí násilí a tzv. vykazání – nový institut právního řádu ČR*. Bulletin advokacie 10/2007, s. 34 – 38.

Mates, P. *Úkoly policie při řešení domácího násilí*. Právní rádce 1/2009, s. 38 – 42.

Růžička, M. *Domácí násilí – impulsy ze zahraničních trestněprávních úprav, návrhy de lege ferenda pro trestní právo*. Dostupné z: http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo/art_3716/domaci-nasili-impulsy-ze-zahranicnich-trestneprocesnich-uprav-navrhy-de-lege-ferenda-pro-trestni-pravo.aspx

Štrejtová, K. *Domácí násilí z pohledu přípravného řízení trestního*. Státní zastupitelství 12/2011, s. 14 – 21.

Válková, H. *Česká podoba stalkingu podle § 354 TrZ v širších než jen trestněprávních souvislostech*. Trestněprávní revue 9/2009, s. 257 – 290.

Vantuch, P. *K postihu stalkingu (nebezpečného pronásledování) podle § 354 trestního zákoníku*. Trestní právo 2/2011, s. 5 – 13.

Vondra, P. *WHO varuje před domácím násilím*. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/czech/worldnews/story/2005/11/051125_women_violence_pckg.shtml

Právní předpisy a jiné dokumenty:

Doporučení Rady Evropy R (85) 4 o násilí v rodině ze dne 26. 3. 1985.

Doporučení Rec (2006) 8 Výboru ministrů členským státům ohledně pomoci obětem trestných činů.

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím

Důvodová zpráva k zákonu o obětech trestných činů a o změně některých zákonů

Návrh zákona o obětech trestných činů

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Zákon č. 29/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 41/2009 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 459/2011 Sb, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

Zákon č. 144/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

Zákon č. 274/2008 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o Policii České republiky

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 1/2004, on Integral Protection Measures against Gender Violence
<http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/Organic%20Act%20on%20Violence.pdf>

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 166/2009 o provádění vykázaní

Soudní rozhodnutí:

Nález Ústavního soudu ČR: VI. ÚS 412/04

Nález Ústavního soudu ČR: sp. zn. II. ÚS 372/03

Nález Ústavního soudu ČR: sp. zn. II. ÚS 413/04

Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 27.6.1962, sp.zn. 2 To 199/62

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 97/1955

Rozhodnutí Nejvyššího soudu SSR ze dne 1. 2. 1983, sp. zn. 3 To 3/83

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 1. 1978, sp. zn. 2 Tz 26/77

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 29. 10. 1997, sp. zn. 8 To 419/97

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 6. 2005, sp. zn. 3 Tdo 567/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 9. 2005, sp. zn. 3 Tdo 1160/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 2. 2008, sp. zn. 8 Tdo 105/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2009, sp. zn. 3 Tdo 1446/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 4. 2009, sp. zn. 3 Tdo 320/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 5. 2009, sp. zn. 3 Tdo 535/2009

Zhodnocení praxe soudů při postihu trestných činů proti rodině a mládeži a přečinu podle § 9 odst. 2 zákona č. 150/1969 Sb. Trestní kolegium Nejvyššího soudu ČSSR, č.j. Tlpjf 169/82, ze dne 18.11.1983

Internetové zdroje:

www.bbc.co.uk

www.rosa-os.cz

www.bkb.cz

www.rovnopravnost.cz

www.coe.int

www.unhcr.org

www.domacinasili.cz

www.viaiuris.cz

www.donalinka.cz

www.futureswithoutviolence.org

www.help24.cz

www.ic-brno.cz

www.idtbrno.cz

www.ipravnik.cz

www.llp.cz

www.obcanskyzakonik.justice.cz

www.persefona.cz

www.policie.cz

www.psp.cz

www.psychoweb.cz

Resumé (Čj)

Domácí násilí je závažným společenským problémem, který vyžaduje pozornost státu. V minulosti však toto stanovisko nepřevažovalo. Ačkoli se domácí násilí objevovalo napříč všemi společenskými vrstvami a historickými obdobími, bylo na něj nazíráno jako na soukromý problém jednotlivé rodiny.

V České republice začalo být domácí násilí považováno za veřejnou záležitost až v posledních letech. V současné době zaručuje stát především ochranu obětí domácího násilí. Právní řád České republiky obsahuje několik právních předpisů, které se dotýkají problematiky domácího násilí. Právní úprava tohoto jevu spadá jak do oblasti práva soukromého, tak veřejného.

Cílem mé diplomové práce je poskytnout ucelený vhled do problematiky domácího násilí se zaměřením na kriminologické a trestněprávní aspekty. Diplomová práce je rozdělena do osmi kapitol. Nejprve jsem se pokusila definovat základní charakteristické znaky domácího násilí, následně jsem obrátila svou pozornost na viktimologii a zde především na oběti domácího násilí a dopady násilí na jejich psychiku. Třetí kapitola je věnována zákonu na ochranu před domácím násilím, který obsahuje zejména právní úpravu vykazání, jakožto institutu chrtánícího oběti před domácím násilím nebo také zavádí v České republice intervenční centra. Krátce se zde také zmiňuji o občanskoprávních prostředcích ochrany. Trestněprávní aspekty jsou uvedeny v kapitolách čtyři a pět. Zde jsem se zaměřila na analýzu trestných činů páchaných v situacích domácího násilí a na zvláštní procesní postavení oběti v trestním řízení, protože tyto zde vystupují jako oběti a zároveň svědci trestného činu. Nakonec jsem se zabývala zahraničními právními úpravami a pokusila jsem se vybrat a popsat zajímavá řešení problematiky domácího násilí v zahraničí. Poslední kapitola potom obsahuje mé úvahy de lege ferenda. Moje diplomová práce zahrnuje taktéž praktickou část, ve které jsem zkoumala povědomí veřejnosti o domácím násilí a výsledky jsem se pokusila zpracovat v sedmé kapitole.

Domácí násilí je celosvětový problém vyžadující pozornost celé společnosti. Odborníci na domácí násilí poukazují na potřebu právně regulovat veškeré záležitosti týkající se domácího násilí a současně zdůrazňují, že je třeba informovat o domácím násilí širokou veřejnost a zejména poskytnout potřebné informace obětem domácího

násilí. Ale dokonce ani sebelepší právní úprava ani nejúčinnější následná pomoc obětem nemůže vyloučit existenci domácího násilí. Nejdůležitější je změnit postoj společnosti k tomuto jevu, který především nesmí být zlehčován.

Abstrakt (Čj)

Domácí násilí, zejména kriminologické a trestněprávní aspekty

Diplomová práce pojednává o domácím násilí. Cílem práce je poskytnout čtenáři ucelený vhled do problematiky domácího násilí tak, aby získal bližší představu o domácím násilí, a přispět tak k porozumění tomuto jevu. Práce obsahuje jak základní pojmy a charakteristiku domácího násilí, tak odbornější rozbor některých aspektů domácího násilí, zejména dopadů domácího násilí na oběti, institutu vykazání, předběžných opatření, rozbor některých trestných činů či sekundární viktimizace obětí domácího násilí. Závěrečná část práce je zaměřena na zvláštnosti zahraničních úprav domácího násilí, informovanost veřejnosti o domácím násilí a úvahy de lege ferenda.

Resumé (Aj)

Domestic violence - in particular, criminological and criminal aspects

The domestic violence is a significant societal problem which requires the attention of every state. But this opinion did not prevail in history. Although the domestic violence appeared across all social strata and historical periods, it was viewed as private problem of the family.

In the Czech Republic the domestic violence has started to be considered as a public affair in last years. Nowadays the state guarantees especially a protection to victims of domestic violence. The legal order of the Czech Republic contains several acts affecting the domestic violence. The regulation of this phenomenon can be found in both private and public law.

The aim of my thesis is to provide an integrated view to the domestic violence issue focusing on criminological and criminal aspects. This thesis is divided into eight chapters. First I tried to define a fundamental characteristics of domestic violence, then I turned my attention to the victimology and mainly to victims of domestic violence and impacts of the violence on their psyche. Third chapter is devoted to the Domestic Violence Act, which contains in particular legislation relating to expulsion as a protective instrument against domestic violence or introduces intervention centers. Briefly I have mentioned also civil instruments of protection. Criminal aspects are found in chapters four and five. I focused on analysis of crimes committed in the situations of domestic violence and special procedural position of victims in criminal proceedings, because they are both victims and witnesses of the crime there. Finally I dealt with foreign legislations and I tried to choose interesting legal solutions of domestic violence and describe them. The very last chapter provides my considerations *de lege ferenda*. My thesis includes even practical part, when I researched public awareness of domestic violence and tried to process the results in chapter seven.

The domestic violence is worldwide problem requiring attention of the whole society. Experts dealing with this issue point out to the need to regulate all matters relating to the domestic violence and concurrently they emphasize the need to inform public about domestic violence and especially provide these information to victims of domestic violence. But even the best legal regulation or effective help provided to

victims can not exclude the existence of domestic violence. The most important is to change society's approach to this phenomenon that should not be belittled.

Abstract (Aj)

Domestic violence – in particular, criminological and criminal aspects

Diploma thesis deals with the domestic violence. The aim of the thesis is to provide an integrated view to the domestic violence issue to obtain a better picture of domestic violence and to contribute to the understanding of this phenomenon. The thesis includes both fundamental characteristics of domestic violence and scholarly analysis of some aspects of domestic violence, in particular impacts of the violence on victims, expulsion, preliminary injunction, analysis of crimes committed in the situations of domestic violence or secondary victimization of victims of domestic violence. The final part of the thesis is focused on interesting legal solutions of domestic violence in foreign countries, public awareness of domestic violence and considerations de lege ferenda.

Klíčová slova:

domácí násilí, oběť, vykázaní

Keywords:

domestic violence, victim, expulsion